

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika



Vybrané aspekty trhu práce ČLR v letech
2005-2016: směřuje ČLR do pastí středního
příjmu?

diplomová práce

Autor: Bc. Tomáš Kopřiva

Vedoucí práce: doc. Ing. Magdalena Kotýnková, CSc.

Rok: 2017

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Tomáš Kopřiva

V Pelhřimově, dne 18. 11. 2017

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí své diplomové práce, doc. Ing. Magdaleně Kotýnkové, CSc., za odborné vedení, věnovaný čas a věcné připomínky, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce.



ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Bc. Tomáš Kopřiva**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Hospodářská politika**
Název tématu: **Vybrané aspekty trhu práce ČLR v letech 2005-2016: směřuje ČLR do pasti středního příjmu?**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem diplomové práce je definovat „past“ středního příjmu a zhodnotit, zda ČLR ve vybraných aspektech trhu práce do pasti směřuje, či se jí podařilo nebo v blízké budoucnosti podaří, s pomocí vládních reforem, v těchto aspektech pasti „vyhnout“.
2. Pojem past středního příjmu je v ekonomické literatuře relativně nový a se zpomalující se dynamikou hospodářství a s mnoha strukturálními problémy v Číně v dnešní době aktuální. Množí se otázky, jestli se ČLR v následujících letech podaří zařadit mezi vysoko příjmové země nebo naopak „uvízne“ na středně příjmové úrovni.
3. V teoretické části bude představen koncept pasti středního příjmu a historický vývoj ČLR z nízkopříjmové na středně příjmovou ekonomiku dle metodiky Světové banky. V praktické části bude zpracována analýza vybraných aspektů pasti středního příjmu čínského trhu práce v letech 2005-2016, a to zejména mobility pracovní síly, vztahu růstu mezd a produktivity práce a systému vzdělávání v kontextu inovativní ekonomiky. Provedena bude rovněž analýza vládních reforem zaměřených na zkoumané aspekty čínského trhu práce.
4. Data budou čerpána především z databází Světové banky, Národního statistického úřadu ČLR a Asijské rozvojové banky. V DP půjde o analýzu a deskripci vývoje zmiňovaných aspektů trhu práce a jejich příslušných vládních reforem. V okrajové míře bude použita i metoda komparace pro mezinárodní srovnání dat. Deduktivní metodou budou vyvozeny závěry, které povedou ke splnění hlavního cíle práce.

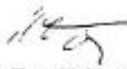
Rozsah práce: 65 stran

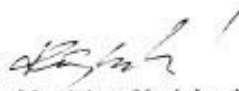
Seznam odborné literatury:

1. AGENOR, P.-R. Caught in the Middle? The Economics of Middle-Income Traps. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. Working Paper No. 142, (May, 2016), p. 39. [online]. Dostupné z: http://www.ferdi.fr/sites/www.ferdi.fr/files/publication/fichiers/wp142_agenor-upadte_version-2016-05_0.pdf
2. FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap: What is It, Who is in It, and Why? Asian Development Bank Economics Working Paper Series No. 306, (Mar., 2012), p. 37. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29804/economics-wp-306.pdf>
3. CHAN, K. W. The Chinese Hukou System at 50. Eurasian Geography and Economics. Vol. 50, No. 2, (2009), pp. 197-221. [online]. Dostupné z: <http://courses.washington.edu/chinageo/Chan-Hukou50-EGE2009.pdf>
4. China 2030: building a modern, harmonious, and creative society. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. Washington, DC: The World Bank, (2013), p. 473. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society>
5. ZHUANG, J.; VANDENBERG, P.; HUANG, Y. Growing beyond the Low-Cost Advantage: How the Peoples Republic of China can Avoid the Middle-Income Trap. Asian Development Bank, (Oct., 2012). ISBN: 978-92-9092-883-6. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/30036/growing-beyond-prc-avoid-middle-income-trap.pdf>

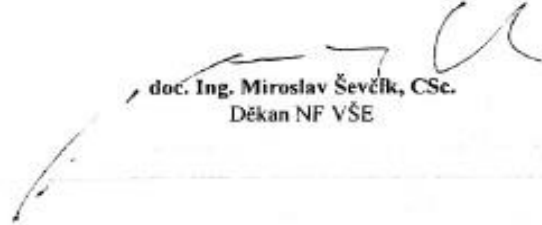
Datum zadání diplomové práce: duben 2017

Termín odevzdání diplomové práce: prosinec 2017


Bc. Tomáš Kopřiva
Řešitel


doc. Ing. Magdalena Kotýnková, CSc.
Vedoucí práce


doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry


doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt:

Diplomová práce je zaměřena na definování pojmu past středního příjmu a na analýzu vybraných aspektů trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje ČLR v letech 2005-2016 a jejich současných a budoucích reforem v kontextu potenciálního uvíznutí země v pasti středního příjmu. Teoretická část shrnuje existující odbornou literaturu týkající se pasti a poskytuje výčet faktorů, které zpomalují hospodářský růst na středně příjmové úrovni. Druhá kapitola teoretické části pak nastiňuje hospodářský vývoj ČLR a současné strukturální problémy tamní ekonomiky. Praktická část je zaměřena na bližší analýzu vybraných faktorů, jmenovitě vnitrostátní migrace pracovní síly, systému vzdělávání, sektoru výzkumu a vývoje a vztahu růstu mezd a produktivity práce v kontextu ztráty konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu. Práce dochází k závěru, že se Čína ve vybraných faktorech a ve stylu jejich řešení centrální vládou v kumulativním vyjádření spíše vyhne zpomalování hospodářské aktivity a potenciálnímu uvíznutí v pasti středního příjmu. Rizikovými faktory jsou zejména stále prokazatelná diskriminace pracovní síly v podobě systému hukou a postupná ztráta konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu a její případná radikální řešení. Na opačné straně pak stojí čínský sektor výzkumu a vývoje a systém vzdělávání. V těch má země, po rychlé expanzi ve sledovaném období, ambice stát se v budoucnosti lídrem světové úrovně.

Klíčová slova:

past středního příjmu, Čínská lidová republika, trh práce, hukou, migrace pracovní síly, vzdělávání, výzkum a vývoj, produktivita práce, 13. pětiletý plán

JEL klasifikace:

I23, J61, J70, O14

Abstract:

Diploma thesis is focused on Middle-Income Trap concept definition and analysis of chosen aspects of labour market and research and development sector in PRC in 2005-2016 and their current and future reforms in context of possibility of getting stuck in Middle-Income Trap. Theoretical part summarizes existing literature connected with Middle-Income Trap and factors which slow down economic growth at a middle-income level. Second chapter of theoretical part describes history of economic development of PRC and current structural problems of the economy. Practical part is focused on closer analysis of chosen factors. Namely national migration of workforce, education system, R&D sector and relationship between wage growth and labour productivity in context of competitiveness loss of Chinese manufacturing industry. Thesis comes to conclusion, that PRC will rather avoid slowing down of economic activity and the Middle-Income Trap in chosen factors and by style of their reforms by central government. The negative ones of analyzed factors are the hukou system, which still plays a big role in discrimination of migrant workforce and ongoing loss of competitiveness of labour intensive sectors of manufacturing industry and its possible radical solutions. These two factors can have a negative effect on economic growth. On the other side there are Chinese R&D sector and education system. China has ambitions to become a global level leader in these after rapid expansion in period 2005-2016.

Key words:

Middle-Income Trap, People's Republic of China, labour market, hukou, labour force migration, education system, research and development, labour productivity, 13th Five-Year Plan

JEL classification:

I23, J61, J70, O14

Obsah

Úvod.....	1
1 Past středního příjmu.....	3
1.1 Definice pojmu past středního příjmu	4
1.2 Příčiny zpomalování hospodářského růstu a vzniku pasti středního příjmu	9
1.3 Shrnutí	13
2 Hospodářský vývoj ČLR a strukturální problémy současné ekonomiky	14
2.1 Milníky hospodářského vývoje ČLR.....	14
2.2 Příklady současných problémů čínské ekonomiky potenciálně zpomalujících hospodářský růst.....	16
2.2.1 Regionální a příjmové nerovnosti	17
2.2.2 Degradace životního prostředí	17
2.2.3 Korupce	18
2.2.4 Veřejné a soukromé zadlužení	19
2.2.5 Trh práce	19
2.3 Shrnutí	21
3 Praktická část.....	22
3.1 Vnitrostátní migrace pracovní síly a systém registrace domácností hukou.....	23
3.1.1 Životní a pracovní podmínky venkovských migrantů v čínských městech	25
3.1.2 Současné a budoucí reformy systému hukou	31
3.1.3 Výsledky dílčí analýzy a odpovědi na položené otázky	35
3.2 Systém vzdělávání jako faktor hospodářského růstu.....	37
3.2.1 Vývoj vzdělávání a jeho výstupů v Číně mezi lety 2005-2016.....	37
3.2.2 Současné a budoucí reformy vzdělávacího systému	44
3.2.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku.....	47
3.3 Výzkum a vývoj jako faktor hospodářského růstu	48
3.3.1 Vývoj výzkumu a vývoje a jejich výstupů v Číně mezi lety 2005-2016	48
3.3.2 Současné a budoucí reformy týkající se výzkumu a vývoje	53
3.3.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku.....	55
3.4 Produktivita práce, mzdové ohodnocení a konkurenceschopnost zpracovatelského průmyslu.....	56
3.4.1 Vývoj produktivity práce, mezd a konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu mezi lety 2005-2016.....	57
3.4.2 Současné a budoucí reformy zpracovatelského průmyslu	63
3.4.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku.....	68
Závěr.....	70

Seznam tabulek a grafů	77
Zdroje	78
Přílohy	91
Příloha č. 1: Hospodářský vývoj ČLR	91
Příloha č. 2: Stručný úvod do problematiky systému hukou.....	97
Příloha č. 3: Příklady nevyhovujícího a nedostupného bydlení v Pekingu a Chongqingu ..	98
Příloha č. 4: Stručná historie čínského školství a současný vzdělávací systém	99
Příloha č. 5: Praktický příklad robotizace v čínské firmě a její důsledky	100

Úvod

Čínská lidová republika po dlouhá desetiletí zažívala nebývalý hospodářský růst nastartovaný ekonomickými reformami po roce 1978. Země se proměnila na exportně založenou zpracovatelskou velmoc, kde prim hrála levná pracovní síla generovaná přebytkem této síly v agrárních oblastech Číny. Nově zakládané speciální ekonomické zóny po celé zemi lákaly nastavenými podmínkami a pobídkami zahraniční investice z celého světa. Čína si tak díky nákladově výhodné produkci zpracovatelského průmyslu rychle vysloužila označení „montovna světa“.

Světová hospodářská a finanční krize po roce 2008 však pomohla odhalit strukturální problémy, které by mohly místo vládního eufemistického pojmu „*new normal*“ (nový normál) znamenat pro tempa růstu ekonomiky spíše často zmiňovaný „*hard landing*“ (tvrdé přistání). Ukazuje se, že růstová strategie založená na levné produkci low-tech a medium low-tech¹ zpracovatelských odvětví na export a masových vládních investicích již v dnešní době nestačí. Nárůst mezd v ekonomice v důsledku vládní strategie přechodu na ekonomiku orientovanou na domácí spotřebu spolu s vyčerpáním přebytku pracovní síly pak navíc zdražil výrobní vstupy pro některé zahraniční subjekty natolik, že v dnešní době stěhují své výrobní kapacity do jiných zemí regionu s nižší cenou práce.

To před Čínu staví překážky v přechodu ze středně příjmové ekonomiky na vysoko příjmovou. Reálně tak hrozí stagnace a uvíznutí v „pasti středního příjmu“. Před vládní garniturou tak v dnešní době stojí nelehký úkol, jak za pomoci často nepopulárních reforem zastavit zpomalující trend růstu HDP, který od roku 2010 poklesl o 3,9procentních bodů na 6,7 % v roce 2016. Případně pak tento „nižší“ růst zkvalitnit, aby z velké části nezávisel na vládních investicích, ale na vlastních inovacích, exportu produkce high-tech² odvětví a domácí spotřebě.

Cílem této diplomové práce je definice konceptu pasti středního příjmu a deskripce faktorů zpomalujících ekonomický růst na středně příjmové úrovni, které potenciálně k pasti vedou. Dalším cílem práce je analýza vybraných aspektů pasti středního příjmu, týkajících se především trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje ČLR v letech 2005-2016 a jejich současných a plánovaných reforem v kontextu snahy o zabránění možnému uvíznutí v pasti středního příjmu. Jmenovitě se jedná o analýzu mobility pracovní síly v zemi, která se potýká s překážkami v podobě systému registrace domácností *hukou*, dále pak o analýzu systému

¹ Low-tech odvětví: např. potravinářský, textilní, obuvnický a papírenský průmysl. Medium low-tech odvětví: např. gumárenský, metalurgický, kovozpracující průmysl, průmysl skla a stavebních hmot. Oba typy se vyznačují nižší technologickou náročností.

² Medium high-tech odvětví: např. chemický, elektrotechnický, strojírenský a automobilový průmysl. High-tech odvětví: např. farmaceutický, elektronický, letecký a kosmický průmysl. Oba typy se vyznačují vyšší technologickou náročností.

čínského vzdělávání v kontextu udržení růstového potenciálu zlepšením kvality lidského kapitálu, analýzu sektoru výzkumu a vývoje a analýzu progresivního růstu mzdového ohodnocení v sektoru zpracovatelského průmyslu v kontextu růstu produktivity práce, kde je zkoumáno, zda nedochází ke ztrátě konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích. Mezi výzkumné otázky pro tuto část tedy patří:

1. *Má migrující pracovní síla z venkova stejné životní a pracovní podmínky a příležitosti jako pracovní síla ve městech?*
2. *Probíhá odbourávání překážek vnitrostátní migrace v podobě systému registrace domácností hukou?*
3. *Dochází v Číně k rozšiřování a zkvalitňování poskytovaného vzdělávání?*
4. *Stává se Čína světovou velmocí na poli inovací?*
5. *Ztrácí Čína konkurenceschopnost ve zpracovatelském průmyslu?*

Hlavní hypotéza diplomové práce je následující: *Zkoumané aspekty trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje Čínské lidové republiky a jejich řešení ze strany vlády napomáhají vzniku pasti středního příjmu.* Hypotéza je zkoumána zodpovězením výše zmíněných výzkumných otázek.

Práce je rozdělena do třech hlavních kapitol. Teoretický rámec tvoří dvě kapitoly. Kapitola č. 1 je zaměřena na definici pojmu past středního příjmu a popis faktorů, které vedou ke zpomalování ekonomiky, která se nachází na středně příjmové úrovni, případně jejímu uvíznutí v pasti středního příjmu. Kapitola č. 2 je pak věnována stručnému popisu hospodářského vývoje ČLR od jejího založení v roce 1949 do dnešní doby v kontextu přechodu z nízko příjmové ekonomiky na středně příjmovou. Součástí kapitoly je i deskripce vybraných současných strukturálních problémů ekonomiky, kterými Čína prochází a které mohou zpomalovat její hospodářský růst. Tyto dva celky teoretické části poskytují východisko pro praktickou část a jsou zpracovány především za pomoci literární rešerše.

Praktická část práce pak obsahuje jednu kapitolu rozdělenou na čtyři hlavní podkapitoly. Za pomoci metod analýzy, komparace a deskripce jsou zkoumány čtyři vybrané aspekty související především s čínským trhem práce a sektorem výzkumu a vývoje v letech 2005-2016 a jejich reformy v kontextu pasti středního příjmu. Podkapitola č. 1 je zaměřena na analýzu vývoje systému registrace domácností *hukou*, jako inhibitoru volného pohybu pracovní síly v Číně. Systém do dnešní doby determinuje přístup k sociálním službám a veřejným statkům a vytváří tak diskriminační tendence, které snižují ekonomickou výkonnost země, protože postihuje na 280 milionů pracovních migrantů.

Podkapitola č. 2 zahrnuje analýzu čínského systému vzdělávání, který byl po staletí velmi rigidní a zaměřený na prosté memorování pojmů a faktů. Vysokoškolské vzdělání navíc bylo dlouhou dobu výsadou vyvolených elit. To ovšem v dnešní globální konkurenci a čínské snaze o přechod k ekonomice tažené inovacemi, která je závislá na kvalitě lidského kapitálu, nemůže obstát, a tak je systém reformován, což ale nemusí vždy přinést kýžený výsledek. Analýza je soustředěna na kvalitu a rozšiřování vzdělání v populaci.

Podkapitola č. 3 je zaměřena na sektor výzkumu a vývoje. Pro přechod na vysoko příjmovou ekonomiku taženou inovacemi je zapotřebí kromě kvalitního vzdělávacího systému i podpora sektoru výzkumu a vývoje jak na vládní, tak firemní úrovni a dobré institucionální podmínky. Analýze je tak podrobena i tato problematika.

Poslední analýza v podkapitole č. 4 se týká růstu mzdového ohodnocení a růstu produktivity práce ve zpracovatelském průmyslu v kontextu možné ztráty konkurenceschopnosti země na mezinárodních trzích v daném sektoru. Snaha o růst podílu domácí spotřeby na hrubém domácím produktu země v kombinaci s vyčerpáním přebytku levné pracovní síly z venkova zapříčinily v zemi v posledních letech silný růst mezd, který však nemusí reflektovat vývoj produktivity práce. Tento „rozkol“ byl sledován i u ekonomik, které po předchozím výrazném hospodářském růstu dnes stagnují na středních příjmech.

Analýza jednotlivých aspektů a s nimi spojených reforem probíhá v duchu zodpovězení dílčích výzkumných otázek zmíněných výše, pomocí kterých je v závěru práce deduktivní metodou potvrzena či vyvrácena hlavní hypotéza práce.

U dat z praktické části, které to umožňují (především tedy u vzdělávání a výzkumu a vývoje), je provedena mezinárodní komparace s daty zástupců států, kterým se povedlo past překonat, nebo v ní naopak uvízly.

1 Past středního příjmu

Z historického hlediska se dá říci, že hospodářský vývoj zemí lze charakterizovat (skokovým) růstem produktivity práce, která je hlavní faktorem růstu bohatství. V počátcích vývoje byly státy závislé primárně na neproduktivním sektoru zemědělství, který byl hlavním zaměstnavatelem a vytvářel největší výstup ekonomiky. V určité fázi došlo k mechanizaci a novým objevům v zemědělské výrobě, což uvolnilo pracovní sílu pro nově expandující sektor průmyslu a služeb, v němž začala být vytvářena pracovní místa pro námezdní práci. Tento fakt odstartoval růst produktivity. Díky tomu můžou všechny sektory v ekonomice vyplácet

vyšší mzdy, včetně primárního sektoru zemědělství a zároveň roste i příjem na osobu v daných státech. Ekonomický rozvoj je tak procesem transferu kapitálu a práce od málo produktivních k více produktivním činnostem, dále pak procesem akumulace kapitálu, industrializace a výroby nových produktů novými metodami.³

Jednotlivé země tak postupným ekonomickým progresem přecházejí od nízkých ke středním a případně vysokým příjmům. Některé z nich však zůstávají „uvězněné“ na nízkých či středních příjmech mnoho desítek let, či dokonce mohou mezi danými skupinami propadat směrem dolů. To může být důsledkem ekonomických šoků, kupříkladu války či vyčerpání nerostného bohatství nebo nedostatečnou diverzifikací ekonomiky, pokud dojde v jednom odvětví ke strukturálním změnám. Pro dlouhodobou stagnaci na středně příjmové úrovni se v poslední době ujal pojem „past středního příjmu“.

1.1 Definice pojmu past středního příjmu

Před samotnou definicí pojmu past středního příjmu je nutno definovat příjmové intervaly a objasnit tak pojem „střední příjem“. Nejznámější a nejvíce používanou klasifikací příjmů je klasifikace dle Světové banky. Ta pro fiskální rok 2018 definuje rozdělení ekonomik podle úrovně hrubého národního příjmu (HNP)⁴⁵ na obyvatele v běžných cenách následovně: nízkopříjmové země jsou takové, které v roce 2016 dosahovaly méně než 1 005 USD na obyvatele. Do skupiny nižších středních příjmů se zahrnují země v intervalu 1 006 – 3 955 USD na obyvatele, vyšších středních příjmů 3 956 – 12 235 USD na obyvatele a konečně mezi vysoko příjmové ekonomiky patří ty s HNP na obyvatele přesahující 12 236 USD.⁶ Nízkopříjmových zemí je tak k roku 2017 evidováno 31 s lokací především v subsaharské Africe. Nižších středních příjmů dosahuje 53 zemí, ty jsou rozmístěny primárně v Africe, střední Asii či Střední Americe. Vyšších středních příjmů pak dosahuje 56 zemí a vysokých 78, především v Evropě, Severní Americe, či východní Asii.

Kromě absolutního rozdělení lze najít i některá relativní, například ve studii Athukorala a Woo. Ti vytvořili tzv. „*Catch-Up Index*“ (CUI), který měří relativní poměr HDP na osobu zkoumané země ku HDP na osobu v USA. Vysoko příjmová ekonomika je pak

³ FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap: What is It, Who is in It, and Why? Asian Development Bank Economics Working Paper Series No. 306, (Mar., 2012), p. 37. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29804/economics-wp-306.pdf>; str. 1

⁴ HNP vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za dané období občany daného státu (i v cizině). HDP pak vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za dané období na území daného státu.

⁵ Světová banka užívá při kalkulaci hrubého národního příjmu tzv. Atlasovou metodu. Účelem Atlasového konverzního faktoru je snížit dopad fluktuací směnného kurzu při komparaci národních příjmů mezi jednotlivými zeměmi.

⁶ World Bank Country and Lending Groups. The World Bank Data. The World Bank Group. [online]. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519>

definována jako CUI 55 % a více, středně příjmová 20 % a více a nízko příjmová pod hranici 20 %.⁷

Vysoko příjmová úroveň je pohyblivá meta, ze které může ekonomika vypadnout. Nestačí dosahovat vysokých temp růstu, růst musí být navíc relativně vyšší než u zemí, které jsou již považovány za vysoko příjmové.⁸ V opačném případě pak zemi hrozí opětovný návrat do intervalu nižších příjmů.

Prekonání středně příjmové úrovně je podle dostupných dat poměrně obtížné. Světová banka uvádí, že zatímco se většina zemí latinské Ameriky a Asie dokázala dostat na středně příjmovou úroveň během 60. a 70. letech 20. století, další posun se podařil jen několika z nich. Ze 101 středně příjmových ekonomik v roce 1960, pouze 13 dokázalo prolomit hranici vysokých příjmů do roku 2008. Jednalo se o Řecko, Rovnickovou Guineu, Hong Kong, Izrael, Irsko, Maurícius, Japonsko, Portugalsko, Korejskou republiku, Portoriko, Singapur, Španělsko a Taiwan.⁹ Ostatní ekonomiky pak stagnovaly na středně příjmové úrovni, či dokonce „propadly“ do intervalu nízkých příjmů.

Samotný termín past středního příjmu je v ekonomické literatuře poměrně novou záležitostí. Poprvé byl zmíněn v publikaci Světové banky v roce 2007. Počáteční diskuse o pasti středního příjmu se týkaly především států Jižní Ameriky, či jihovýchodní Asie. Na politické úrovni byl pak pojem poprvé použit malajskou vládou v roce 2009 ve spojitosti s hospodářskými problémy země. Pokles ekonomického růstu Číny posledních let pak znovu oživil debatu o příčinách a možnostech vyhnutí se, či prekonání této pasti. Vláda Číny pojem poprvé zmiňuje při projednávání 12. pětiletého plánu v roce 2010.¹⁰ V dnešní době je již hojně užíván v souvislosti se zpomalováním hospodářského růstu mnoha ekonomik.

Oblíbenost užívání pojmu však neznamená jeho snadné vysvětlení. Pro past středního příjmu v současnosti jednotná definice neexistuje. To je zapříčiněno především rozdílným pohledem na problematiku různými ekonomy a organizacemi. Ač se pojem poměrně rychle uchytil na ekonomické a politické scéně, existují i jeho kritici, kteří v past středního příjmu nevěří.

Pojem je většinou v literatuře charakterizován jako situace, kdy země, které zažívaly rychlý ekonomický růst a díky tomu se v krátké době zařadily mezi středně příjmové, dále

⁷ AGENOR, P. R. Caught in the Middle? The Economics of Middle-Income Traps. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. Working Paper No. 142, (May, 2016), p. 39. [online]. Dostupné z: http://www.ferdi.fr/sites/www.ferdi.fr/files/publication/fichiers/wp142_agenor-upadte_version-2016-05_0.pdf; str. 4

⁸ AGENOR, P. R. Caught in the Middle? ...; str. 4

⁹ China 2030: building a modern, harmonious, and creative society. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. Washington, DC: The World Bank, (2013), p. 473. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society>; str. 12

¹⁰ GILL, I. S.; KHARAS, H. The Middle-Income Trap Turns Ten. Policy Research Working Paper. World Bank Group, (2015). [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/291521468179640202/The-middle-income-trap-turns-ten>

rychlý růst nedokázaly udržet a posunout se mezi vysoko příjmové ekonomiky. Mezi příklady takových zemí z posledních let můžeme zařadit Thajsko či Malajsii ve východní Asii, nebo Kolumbii a Brazílii v Jižní Americe.¹¹ Naopak v tomto ohledu úspěšnými zeměmi byly například Japonsko a Korejská republika, které v klíčových fázích svého hospodářského vývoje dokázaly implementovat efektivní reformy a přejít na nové růstové modely, které jim pomohly udržet dostatečná tempa hospodářského růstu a etablovat se mezi vysoko příjmovými ekonomikami.

Jednotlivé přístupy k definici pasti středního příjmu

Materiály o pasti středního příjmu můžeme rozdělit na teoretické, zkoumající nutnost adaptace politik a institucionálních změn na specifické podmínky středně příjmových zemí a empirické, které vymezují příjmové intervaly, sledují dobu, kterou země v intervalu středních příjmů stráví nebo poukazují na to, jaké země se v pasti nacházejí.

Mezi teoretické můžeme zařadit původní práci Gilla a Kharase z roku 2007. Past ve studii definovali jako selhání země v implementaci vhodných růstových strategií, které by vyhovovaly strukturálním charakteristikám její ekonomiky. Popsali dva typy pastí, ve kterých může středně příjmová země uvíznout. První z nich je situace, kdy se země snaží udržet růst založený na exportu produkce závislé na zpracovatelské výrobě náročné na pracovní sílu, a to i přes konkurenční nevýhodu vycházející z růstu mezd. Tyto země se tak ocitají v pasti, když nejsou schopny změnit tuto strategii a zaměřit se na jiná odvětví s konkurenční výhodou. Druhým příkladem je situace, kdy se země pokoušejí „přeskočit“ k vědomostní ekonomice bez potřebného institucionálního zázemí. Nedostatečný právní rámec, špatná kvalita vysokoškolského vzdělávání, či nedostačující kvalita lidského kapitálu jsou překážkami k vytvoření ekonomiky tažené inovacemi.¹²

Kenichi Ohno ve své práci *Avoiding the Middle-Income Trap Renovating Industrial Policy Formulation in Vietnam*¹³ z roku 2009 poskytuje na past středního příjmu jiný pohled. Vyspělost ekonomiky rozděluje do pěti fází (0-4). Fáze 0 zahrnuje vytváření domácího produktu zejména zemědělskou produkcí a závislost na zahraniční pomoci. Do fáze 1 se země dostane příchodem zahraničních investorů. Zahrnuje průmyslovou produkci pod vedením zahraničních subjektů, náročnou na kvantitu lidské práce. Fáze 2 se vyznačuje opět dohledem zahraničních subjektů, ekonomika však již disponuje odvětvími, ve kterých má konkurenční

¹¹ GLAWE, L.; WAGNER, H. The People's Republic of China in the Middle-Income Trap? Asian Development Bank Institute. ADBI Working Paper Series No. 749, (Jun., 2017), p. 40. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/publications/prc-middle-income-trap>; str. 2

¹² GILL, I. S.; KHARAS, H. The Middle-Income Trap ..., str. 7

¹³ OHNO, K. Avoiding the Middle-Income Trap Renovating Industrial Policy Formulation in Vietnam. ASEAN Economic Bulletin Vol. 26, No. 1, (Apr., 2009), pp. 25-43. [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/219626679/fulltextPDF/71D59E7954EF4BC5PQ/1?accountid=17203>

výhody. Na cestě z fáze 2 do fáze 3 musí dojít k absorbování technologií a manažerského know-how. To umožní ekonomice přejít k high-tech produkci kvalitních výrobků bez nutnosti zahraničního kapitálu. Fáze 4 představuje země, které jsou již technologickými a inovativními lídry světa. Ohno pak vidí past středního příjmu v nemožnosti země přejít mezi fází 2 a 3. Tuto bariéru popisuje jako „skleněný strop“. Za hlavní faktor, který přechodu brání, považuje nedostatečnou vyspělost lidského kapitálu. Zdůrazňuje i nutnost přechodu k vyšším patřům hodnotových řetězců.¹⁴

Mezi empirické materiály můžeme zařadit studii Jesuse Felipeho. V *Tracking the Middle-Income Trap: What is It, Who is in It, and Why?* z roku 2012 přináší opět jiné rozdělení zemí do jednotlivých příjmových skupin od výše zmíněných. Jako měrnou jednotku použil HDP na obyvatele v USD v paritě kupní síly (PPP) z roku 1990. Rozdělení je následující: nízké příjmy 2 000 USD a méně, nižší střední příjmy 2 000-7 250 USD, vyšší střední příjmy 7 250-11 750 USD a vysoké nad touto hranicí.¹⁵

Z dostupných dat pro 124 zemí mezi lety 1950-2010 pak dospěl k závěru, že v roce 2010 se 40 zemí nacházelo v intervalu nízkých příjmů, 38 v intervalu nižších středních příjmů, 14 v intervalu vyšších středních příjmů a vysokých příjmů dosahovalo 32 ekonomik světa.¹⁶

Ve studii se dále pokusil určit minimální počet let, které musí země strávit na středně příjmové úrovni, aby se mohlo mluvit o jejím uvíznutí v pasti středních příjmů. Tento počet let byl Felipe odvozen zkoumáním historických zkušeností zemí, které postoupily od nízkých ke středním a následně vysokým příjmům. Na základě toho došel k závěrům, že daná země se nachází v pasti středního příjmu, pokud se nepřetržitě 28 let a více nachází v intervalu nižších středních příjmů nebo 14 let a více v intervalu vyšších středních příjmů. Pro překonání pasti je pak nutné v případě ekonomiky s nižším středním příjmem růst tempem alespoň 4,7 % ročně. V případě ekonomiky s vyšším středním příjmem by postačoval růst HDP na obyvatele 3,5 % ročně.¹⁷

Konečným výsledkem studie pak je, že z 52 zemí, které se v roce 2010 nacházely na středně příjmové úrovni bylo v pasti nižšího středního příjmu 30 z nich a v pasti vyššího středního příjmu 5 z nich. Naprostou většinu ekonomik uvízlých v pasti pak tvořily státy Jižní Ameriky a Afriky.¹⁸ V aktualizovaném vydání z roku 2014 pod názvem *Middle-Income*

¹⁴ OHNO, K. Avoiding the Middle-Income..., str. 27-29

¹⁵ FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap ..., str. 3-7

¹⁶ FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap ..., str. 10

¹⁷ FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap ..., str. 20

¹⁸ FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap ..., str. 21

Transitions: Trap or Myth? Felipe upravuje své výsledky a udává, že z 54 středně příjmových zemí je v pasti středního příjmu „jen“ 14 z nich.¹⁹

Ye a Robertson ve své studii pracují s další hranicí pro střední příjmy. Středně příjmové země definovaly jako prostředních 40 % zemí seřazených podle HDP na osobu v PPP v USD roku 2010, což odpovídalo ekonomikám, které dosahovaly 8-36 % HDP na osobu USA. Dle této definice spadalo do středně příjmové úrovně 46 ze 189 zemí.²⁰ Využili časových řad příjmů na osobu a předpokladu, že nezbytným znakem ekonomiky uvízlé v pasti středního příjmu je, že její tempa růstu předčasně konvergovala k tempům růstu vyspělých ekonomik, přestože úroveň příjmu v zemi zůstává pod zvolenou světovou hranicí. Po sestavení testu časových řad s touto podmínkou došli k závěru, že v pasti středních příjmů se nacházelo pouze 7 zemí světa. Jedna východoasijská ekonomika a 6 zemí latinské Ameriky.²¹

Studie Eichengreena, Parka a Shina z roku 2013 se zaměřuje na hledání úrovně příjmu na obyvatele, při kterých dochází ke zpomalování ekonomiky. Docházejí v ní k závěru, že ekonomiky vykazují zpomalení růstu, když dosáhnou příjmového intervalu HDP na osobu 10 000-11 000 a 15 000-16 000 USD v PPP 2005. V původní práci z roku 2012 bylo zpomalení pozorováno jen při vyšším z intervalů, což by podle předchozích příjmových definic znamenalo, že nastává až v intervalu vysokých příjmů. V nové studii tedy i při středních příjmech. Ve svých propočtech se nezabývali nízko příjmovými zeměmi a zpomalení růstu vysvětlují jako snížení tempa o 2 % body po tom, co předchozích 7 let tempa růstu v průměru činila 3,5 %, či více.²² Zároveň zjistili, že zpomalování růstu a tudíž vytvoření pasti středního příjmu je méně pravděpodobné v zemích, kde je relativně vyšší podíl středo a vysokoškolsky vzdělaných lidí v populaci, či relativně velký podíl na exportech tvoří high-tech produkce a více pravděpodobné v zemích, kde je vysoký podíl starých ekonomicky závislých osob nebo podhodnocený reálný směnný kurz.²³

Mimo studie definující past existují i odpůrci tohoto termínu. Barro je ve své studii²⁴ k pasti středního příjmu skeptický. Pojem neuznává a nevidí žádný rozdíl v „obtížnosti“ přechodu z nízko na středně příjmovou a ze středně na vysoko příjmovou úroveň ekonomiky. Nevidí tak rozdíl mezi případnou pastí středního příjmu a pastí nízkého příjmu. Larson pak ve svém příspěvku v rámci Světové banky *The Middle-Income Trap: Myth or Reality?* kritizuje

¹⁹ FELIPE, J.; KUMAR, U.; GALOPE, R. Middle-Income Transitions: Trap or Myth? Asian Development Bank. ADB Economics Working Paper Series No. 421, (Nov., 2014), p. 25. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/149903/ewp-421.pdf>

²⁰ YE, L.; ROBERTSON, P. E. On the Existence of a Middle-Income Trap. The Economic Society of Australia. Economic Record, Vol. 92, No. 297, (Jun., 2016), pp. 173-189. [online]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-4932.12245/full>; str. 176

²¹ YE, L.; ROBERTSON, P. E. On the Existence ..., str. 173, 184

²² EICHENGREEN, B.; PARK, D.; SHIN, K. Growth Slowdowns Redux: New Evidence on the Middle-Income Trap. NBER Working Paper Series, No. 18673, (Jan., 2013), [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w18673.pdf>; str. 5

²³ EICHENGREEN, B.; PARK, D.; SHIN, K. Growth Slowdowns ..., str. 12

²⁴ BARRO, R. J. Economic Growth and Convergence, Applied Especially to China. NBER Working Paper Series, No. 21872, (Jan., 2016), p. 23. [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w21872.pdf>

pojem na základě jeho nekonzistence, jak v určení absolutních či relativních příjmových úrovní, či v nastavení specifických hodnot pro určení horní a spodní hranice středního příjmu, které vedou k odlišným výsledkům. Pomalá konvergence středně příjmových ekonomik na vysoko příjmovou úroveň pak podle něj nemusí znamenat past. I kdyby teorie pasti byla pouze „mýtus“, má dopady na rozhodování politiků ve středně příjmových zemích. Ty mohou být podle Larsona pozitivní i negativní. Za negativní považuje situaci, kdy se politici snaží udržet nerealisticky vysoká tempa růstu produktu i za cenu podpory a dotací neefektivních projektů. Pozitivní jsou pak věcné diskuze a hledání nových růstových impulsů a reformních politik, které mohou zemi pomoci zvýšit produktivitu faktorů a tím i hospodářský růst.²⁵

1.2 Příčiny zpomalování hospodářského růstu a vzniku pasti středního příjmu

Jak již bylo zmíněno, cesta rozvoje ekonomiky z nízkých přes střední až k vysokým příjmům může být pro některé země světa složitým až neřešitelným problémem. Faktorů zpomalování ekonomického růstu je celá řada a v daných ekonomikách mohou na zpomalování hospodářského rozvoje působit současně. V této podkapitole budou zmíněny některé z faktorů způsobujících stagnaci ekonomiky.

Studie Glaweové a Wagnera²⁶ v rámci Asijské rozvojové banky sumarizuje 38 relevantních studií zabývajících se pastí středního příjmu a jejími příčinami. Autoři docházejí k závěru, že je přibližně 18 základních faktorů (či subfaktorů), které mohou vyústit v past středního příjmu, či v zásadní zpomalení ekonomického růstu na středně příjmové úrovni.

Mezi nejčastěji uváděné „spouštěcí“ faktory patří lidský kapitál (ve smyslu kvality vzdělávacího systému), či růst celkové produktivity výrobních faktorů. Mezi další pak zahrnují výši a strukturu veřejného a soukromého dluhu, demografický vývoj, produktivitu práce, inovativnost ekonomiky, vědu a výzkum, institucionální faktory, či nerovnost a diskriminaci ve společnosti.²⁷

Následuje stručná deskripce vybraných faktorů zpomalujících ekonomickou aktivitu v zemích se středním příjmem.

Jedním z vysvětlení zpomalení růstu a uvíznutí v pasti středního příjmu může být **nedostatečná kvalita lidského kapitálu**. Vzdělání obyvatelstva je zajisté hybnou silou ekonomiky. V dnešní době zrychlujícího se vědecko-technického pokroku může jít o klíčový

²⁵ LARSON, G.; LOAYZA, N.; WOOLCOCK, M. The Middle-Income Trap: Myth or Reality? World Bank Malaysia. Research and Policy Briefs, No. 1, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/965511468194956837/pdf/104230-BRI-Policy-1.pdf>

²⁶ GLAWE, L.; WAGNER, H. The People's Republic ..., str. 16

²⁷ GLAWE, L.; WAGNER, H. The People's Republic ..., str. 15

faktor, který dělí úspěšné ekonomiky od těch neúspěšných. Schopnosti pracovní síly jsou důležité napříč celým inovativním procesem od vzniku nápadu až po jeho realizaci a komercializaci. Lidský kapitál je koneckonců jedním ze základních vstupů pro růstové modely (viz Lucas, či Romer).

Nedostatečné základní vzdělání napříč populací poškozuje produktivitu v zemědělství a dalších nízkokvalifikovaných sektorech. Nedostatečné středoškolské vzdělání pak poškozuje rozvoj služeb a zpracovatelského průmyslu. Naopak dobré vysokoškolské vzdělání může vést ke spolupráci a propojení sektorů v hospodářství s vědeckými institucemi, což následně vede ke vzniku nových inovací.²⁸ Kvalifikovaní lidé tak produkují znalosti, které mohou být použity k vytváření a realizaci inovací. Lepší dovednosti lidí pak pomáhají rychlejšímu absorbování těchto inovací. Dovednosti také umožňují podnikání, které je samo o sobě v konkurenčním prostředí nositelem inovací a strukturálních změn.²⁹ Kvalifikovaní spotřebitelé nového výrobku mohou poskytovat výrobcům (podnikatelům) hodnotné zpětné vazby, využitelné pro další inovaci produkce. Dovednosti a vzdělanost obyvatelstva na vysoké úrovni jsou tak hnací silou inovací a pokroku, který je zásadní pro udržitelná vyšší tempa hospodářského růstu. Špatný vzdělávací systém naopak ve svém důsledku vede ke stagnaci ekonomiky a malé produktivitě lidského kapitálu. Kvalitní systém je tak zřejmě pro překonání pasti středního příjmu nezbytností. Měl by tak být kladen důraz na zpřístupnění sekundárního a terciárního vzdělávání širšímu procentu obyvatelstva země. Kvalita vzdělání a vhodná nabídka oborů by však měly mít přednost před jeho kvantitou.

Další běžné vysvětlení zpomalování hospodářského růstu je založené na Lewisově ekonomickém rozvoji³⁰ a **vyčerpání levné pracovní síly jako faktoru růstu**. V tomto podání výhody a faktory, které v minulosti ve fázi počátečního překotného hospodářského rozvoje tvořily vysoká tempa růstu, vymizely s dosažením středně příjmové úrovně. Proto je zapotřebí hledat nové zdroje pro udržitelný růst příjmu na obyvatele.

V rané fázi hospodářského rozvoje tak země většinou hledá konkurenční výhodu na mezinárodních trzích ve své levné pracovní síle, produkující výrobky s nízkou přidanou hodnotou náročné na pracovní sílu, a to za pomoci technologií importovaných ze zahraničí. Tyto země pak v počátcích dosahují vysokých temp růstu produktivity práce, jak se obyvatelstvo postupně přesouvá ze sektoru zemědělství do sektoru průmyslu. S překonáním středně příjmové úrovně však přebytky levné pracovní síly začínají mizet a mzdy

²⁸ Robust Recovery, Rising Risks. The World Bank. East Asia and Pacific Economic Update, Vol. 2, 2010, p. 96. [online]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTEAPHALFYEARLYUPDATE/Resources/550192-1287417391641/EAP_Update_Oct2010_fullreport.pdf; str. 38

²⁹ Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills. OECD, 2016, p. 150. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/ceri/GEIS2016-Background-document.pdf>; str. 24

³⁰ LEWIS, A. W. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. The Manchester School, Vol. 22, No. 2, (May, 1954), pp. 139-191. [online]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x/abstract>

v ekonomice začínají narůstat, což má za následek snižování konkurenceschopnosti země. Ta je pak z mezinárodního trhu postupně vytlačována jinými zeměmi v rané fázi vývoje.³¹ Kapacity výroby se tak přesouvají za levnějšími výrobními faktory a v zemi se zpomaluje hospodářský růst.

Další možnou překážkou v přechodu od středních k vysokým příjmům mohou být **příjmové nerovnosti** ve společnosti. Kuznetsova křivka z 50. let 20. století ukazuje vztah příjmové nerovnosti a příjmu na osobu v rámci ekonomiky. Počáteční fáze hospodářského růstu, kdy se pracovní síla přesouvá ze sektoru zemědělství do sektoru průmyslu je doprovázena rostoucí příjmovou nerovností ve společnosti. Po dosažení středně příjmové úrovně se v ekonomice vlivem probíhající industrializace a rozšiřování vzdělávání napříč populací příjmové nerovnosti snižují. Pokud však vysoká nerovnost přetrvává, může působit jako překážka dalšího růstu, a to především tím, že část obyvatelstva s relativně nízkými příjmy si není schopna zajistit vyšší vzdělání pro sebe nebo své děti, případně finanční půjčky na takové vzdělání.³² To je další faktor, který snižuje potenciální produktivitu práce v zemi. Nemožnost získání vyššího a odborného vzdělání velkou částí populace má negativní vliv na trh práce v rámci dané ekonomiky.

Vedle snižování příjmové nerovnosti by pro zachování vyváženého stabilního ekonomického růstu mělo docházet k odstraňování diskriminačních tendencí především na trhu práce a v přístupu k veřejným statkům. V opačném případě může docházet ke zpomalování ekonomické aktivity a případně i k vyvolání sociálního neklidu ve společnosti.

V neposlední řadě je pro stabilní rozvoj ekonomiky potřebná **makroekonomická a politická stabilita**. Nestabilita naopak narušuje investiční rozhodování, plánování produkce a tržní poptávku. Asijské ekonomiky, které se v minulých letech staly vysoko příjmovými, takovou stabilitou disponují. Na druhém konci stojí příklad některých států Jižní Ameriky, kde hyperinflace, vysoká příjmová nerovnost, dluhové krize, či politická nestabilita způsobily zpomalení hospodářského růstu a uvíznutí v pasti středního příjmu.³³

Korupční prostředí pak v zemi vede k neefektivní alokaci zdrojů. Zdroje, i lidské, se spíše zaměřují na rent seeking (vyhledávání renty), než na produktivní činnosti. Korupce snižuje i efektivitu a produktivitu investic. Při nedostatečném investování do zdravotnictví či vzdělávání způsobeném korupčními aktivitami se tak může snižovat i kvalita lidského

³¹ AGENOR, P. R.; CANUTO, O.; JELENIC, M. Avoiding Middle-Income Growth Traps. The World Bank. Economic Premise, No. 98, (Nov., 2012), p. 6. [online]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16954>; str. 2

³² AGENOR, P. R. Caught in the Middle? ..., str. 29-30

³³ ZHUANG, J.; VANDENBERG, P.; HUANG, Y. Growing Beyond the Low-Cost Advantage. Asian Development Bank, (Oct., 2012), p. 74. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/30036/growing-beyond-prc-avoid-middle-income-trap.pdf>; str. 12

kapitálu.³⁴ Mezi nejvíce zkorumpované země patří ty nejchudší, ve vyspělém světě je většinou korupce naopak nízká.³⁵

Svoji roli hraje i **nedostatečný přístup k pokročilé infrastruktuře**. Infrastruktura může být v dnešní době rozdělena na dva typy, základní a pokročilou. Základní se rozumí pozemní komunikace, telekomunikace a elektřina. Pokročilou pak moderní informační a komunikační technologie (ICT). Dobrý přístup k širokopásmovému připojení usnadňuje zkvalitňování domácích a mezinárodních znalostních sítí a podporuje tak i šíření výzkumu a inovací.³⁶ Na širokopásmových sítích pak mohou stavět například i projekty digitálního vzdělávacího systému a telemedicíny. Absence ICT technologií tak opětovně snižuje produktivitu faktorů v zemi.

Stejně důležitá je však i základní infrastruktura. Kvalitní logistika vede k efektivní přepravě vstupů výroby firmám a hotových produktů na trhy. Bez dobré logistiky, spolehlivého zdroje energií pro výrobu produkce a telekomunikačních služeb je pro firmy velmi složité zvyšovat produktivitu a konkurovat na světových trzích.³⁷

Jedním z **institucionálních faktorů** pastí je i nedostatečné financování sektoru vědy a výzkumu. Spoléhání na přejímání zahraničních technologií a jejich imitace jako růstový faktor na středně příjmové úrovni vyprchává a růst ekonomiky se zpomaluje. Naopak úspěch v tomto ohledu při překlenutí intervalu středních příjmů můžeme pozorovat u států východní Asie, které ve vhodný moment dokázaly opustit zmiňovanou růstovou strategii a přesunout se k vývoji vlastních technologií a inovací. K tomu bylo třeba přijmout i opatření vedoucí k dobré ochraně intelektuálního vlastnictví. Díky tomu dnes ekonomiky jako Hong Kong, Taiwan, Jižní Korea, Japonsko a Singapur figurují na nejvyšších příčkách co do vlastněných a nových patentů a jsou světovými technologickými lídry.³⁸

Lepší ochrana autorských a patentových práv je tedy nezbytná jako pobídka pro jedince a firmy v dané zemi, aby se zapojovali do inovačních a vývojových aktivit. Právě tato forma ochrany je často v rozvojových zemích opomíjena a zanedbávána. Špatně nastavený systém práv tak v ekonomice generuje ztrátu mrtvé váhy a ta tak s větší pravděpodobností skončí v pastí středních příjmů. V opačném případě dobrých patentových a autorských práv jsou jedinci motivováni k inovacím a ke vstupu do vývojového sektoru ekonomiky.³⁹

³⁴ CHENE, M. The Impact of Corruption on Growth and Inequality. Transparency International, (Mar., 2014), p. 11. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf, str. 2

³⁵ Corruption Perceptions Index 2016. Transparency International, 2017. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

³⁶ AGENOR, P.-R. Caught in the Middle? ..., str. 26

³⁷ ZHUANG, J.; VANDENBERG, P.; HUANG, Y. Growing Beyond ..., str. 12

³⁸ AGENOR, P.-R.; CANUTO, O.; JELENIC, M. Avoiding ..., str. 6

³⁹ AGENOR, P.-R.; CANUTO, O.; JELENIC, M. Avoiding ..., str. 6

1.3 Shrnutí

Past středního příjmu je v ekonomické literatuře poměrně novým termínem, kdy první zmínka o něm spadá do roku 2007. Termín byl však rychle zpopularizován a nyní je již hojně užíván a rozebírán jak na politické, tak na ekonomické scéně. Jeho popularita však neznamená jeho jasnou definici. Ta v dnešní době neexistuje. I pro samotné rozdělení příjmových úrovní existuje několik variant lišících se měrnou jednotkou a pojetím, kdy například Světová banka měří příjmovou úroveň absolutně v HNP na obyvatele, naproti tomu existuje třeba relativní rozdělení Catch-Up Index, které poměruje HDP na osobu dané země s HDP na osobu v USA.

Na past středního příjmu pak autoři nahlíží buď v teoretické rovině, která zkoumá nutnost adaptace politik a institucionálních změn na specifické podmínky středně příjmových zemí nebo v empirické rovině, která vymezuje příjmové intervaly a poukazuje na příklady zemí, které se v pasti nachází na základě doby, kterou stráví na středně příjmové úrovni. Mezi teoretické práce se řadí například studie Gilla a Kharase z roku 2007, která pojem poprvé zmiňuje. Ta popisuje dva druhy pastí, kdy jednou z nich je situace, kdy se země neúspěšně snaží udržet růstovou strategii založenou na levné zpracovatelské výrobě i přes rychlý růst mzdového ohodnocení v tomto sektoru a není schopna provést potřebné reformy ke změně této strategie. Další teoretickou studií je i ta od Kenichi Ohna z roku 2009, kde past vysvětluje jako neschopnost přechodu země mezi danými vývojovými fázemi, konkrétně mezi ekonomikou zaměřenou na zpracovatelskou výrobu pod dohledem zahraničních subjektů a ekonomikou disponující vlastním vývojem technologií a vlastním managementem. Za hlavní faktor neschopnosti přechodu pak považuje nedostatečnou vyspělost lidského kapitálu. K empirickým pozorovatelům pasti se řadí Jesus Felipe, který v roce 2012 přišel se studií poskytující vlastní příjmové rozdělení, na jehož základě pak určil počet let, které musí daná země strávit na středních příjmech, aby mohla být brána za uvízlou v pasti středních příjmů. Eichengreen pak například empiricky dokázal, v jakých příjmových intervalech dochází k poklesu hospodářského růstu, a že země s vyšším podílem vysokoškolsky vzdělané populace a vyšším podílem high-tech produkce na exportu jsou méně náchylné k danému zpomalení hospodářského růstu. Existují však i odpůrci termínu past středního příjmu jako je Barro, či Larson, kteří jeho existenci zpochybňují.

Příčinami zpomalování hospodářského růstu a potenciálního vzniku pasti středního příjmu jsou pak dle studie Glaweové a Wagnera, kteří sumarizovali 38 studií zabývajících se pastí, nedostačující lidský kapitál ve smyslu špatného vzdělávacího systému, nedostatečný růst celkové produktivity výrobních faktorů, růst soukromého a veřejného zadlužení, malá

inovativnost ekonomiky, nepříznivý demografický vývoj, nedostatečný rozvoj vědy a výzkumu, či nerovnost a diskriminace ve společnosti.

Definice pasti je tedy značně roztržena. Pro účely praktické části této diplomové práce tak budu pracovat s vysvětlením pasti jako stavu, kdy se ekonomika po počátečním rychlém hospodářském růstu hnaném zvyšováním produktivity práce (díky přesunu pracovní síly ze zemědělství do průmyslu) dostala na úroveň středně příjmové ekonomiky (dle metodiky Světové banky), ale díky vyčerpání růstového potenciálu přesunu nekvalifikovaného obyvatelstva do produktivnějších odvětví a imitace zahraničních technologií a absenci ekonomických a sociálních reforem se jí již nedaří postoupit na vysoko příjmovou úroveň. Hospodářský růst se zpomaluje, přichází stagnace na středních příjmech a ekonomika se dostává do „nechtěného“ rovnovážného stavu. V tomto stavu nedokáže konkurovat nízko příjmovým ekonomikám, respektive jejich exportům založeným na levné pracovní síle. Současně však nedokáže konkurovat ani vysoko příjmovým ekonomikám, které staví svůj hospodářský růst na inovacích a high-tech technologiích.

Praktická část práce tak bude uvažovat o nebezpečí vzniku pasti jako o stagnaci nebo zhoršení situace, či neefektivním reformování analyzovaných aspektů.

2 Hospodářský vývoj ČLR a strukturální problémy současné ekonomiky

Následující kapitola krátce shrne novodobý hospodářský vývoj Číny od vzniku ČLR v roce 1949 a současné strukturální problémy ekonomiky, což pomůže dotvořit výchozí pozici pro praktickou část práce. Podrobnou verzi hospodářského vývoje ČLR obsahuje příloha č. 1.

2.1 Milníky hospodářského vývoje ČLR

Historii ČLR lze v zásadě rozdělit na dvě hlavní období. Vládu Mao ZeDonga (1949-1976) a období po ekonomických reformách Deng Xiaopinga po roce 1978. První z nich lze charakterizovat sovětským modelem industrializace země, kdy majoritně agrární země přijala systém centrálního pětiletého plánování s počátkem v roce 1953. Po relativně úspěšném prvním pětiletém plánu v letech 1953-1957, kdy HDP meziletočně průměrně rostl o 11 %⁴⁰,

⁴⁰ Indices of Gross Domestic Product (Preceding Year=100), 1954-1958. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

však následovala fatální politická a ekonomická rozhodnutí v podobě „Velkého skoku vpřed“ (1958-1962) a „Kulturní revoluce“ (1966-1970-1976), které měly za následek persekuci čínské inteligence, rozvrat hospodářství a systému vzdělávání⁴¹ a desítky milionů obětí.⁴²

Období vlády Mao ZeDonga Čína zakončila v roce 1978 jako jeden z nejchudších států světa, kdy její HNP na obyvatele dle Světové banky činil 200 USD a byl na úrovni některých chudých států Afriky.⁴³

Z mocenského boje po Maově smrti v roce 1976 vzešel roku 1978 jako „vítěz“ reformátor Deng Xiaoping, který se zasadil o postupnou liberalizaci čínské ekonomiky a opustil tak autarkní vizi svého předchůdce. Reformy byly vedeny zejména ve 4 klíčových sektorech, a to v zemědělství, průmyslu, vědě a technice a v rámci armády, pod názvem 4 modernizace. Jedním z hlavních opatření reformního období bylo postupné zřizování speciálních ekonomických zón, které se staly „pokusnou laboratoří“ gradualistických protržních reforem a prvními místy v zemi otevřenými zahraničním investicím. Vedle pobídek pro zahraniční investory v podobě nízkých, či nulových daní a dalších obchodních úlev, lákaly zóny investory především velmi nízkou cenou práce. Ta byla generována masovou migrací dělníků za novými pracovními příležitostmi z agrárních vesnických oblastí země. Přesun pracovníků z neproduktivního sektoru zemědělství ke zpracovatelskému průmyslu s sebou nesl rychlý růst produktivity práce. Právě zdánlivě nevyčerpatelný přebytek levné pracovní síly se v kombinaci s vysokými vládními investicemi postaral o rychlý a dlouhodobý růst čínské ekonomiky.

Dalším růstovým impulsem byl vstup ČLR do Světové obchodní organizace v roce 2001. Ten měl za následek další rychlou expanzi zahraničních investic v zemi a růst exportů produkce zpracovatelského průmyslu. Pozici manufakturní světové velmoci Čína potvrdila nejprve v roce 2006, kdy co do hrubé přidané hodnoty zpracovatelského průmyslu vystřídala Japonsko na 2. místě a v roce 2010 v tomto indikátoru překonala i USA a stala se tak největším manufakturním výrobcem a „montovnou světa“.⁴⁴

V roce 2010 se Číně podařilo překonat Japonsko a stala se tak druhou největší ekonomikou světa a o rok později se zařadila mezi státy s vyšším středním příjmem dle metodiky Světové banky. V roce 2016 pak činil HNP na obyvatele již 8 260 USD.⁴⁵

⁴¹ YIN, L. Overeducation in the Chinese Labour Market. Department of Economics, The University of Sheffield, (Sep., 2016), p. 289. [online]. Dostupné z: <http://theses.whiterose.ac.uk/16029/1/Lu%20Yin%27s%20thesis.pdf>; str. 17

⁴² O'NEILL, M. 45 Million Died in Mao Great Leap Forward, Hong Kong Historian Says in New Book. South China Morning Post, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/article/723956/revisiting-calamitous-time>

⁴³ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2016&locations=CN-US&start=1978>

⁴⁴ MORRISON, W. M. China's Economic Rise ..., str. 10

⁴⁵ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=CN>

V nominálním vyjádření HDP je v současné době tedy ČLR druhou největší ekonomikou po USA, v HDP přepočteném paritou kupní síly dokonce Spojené státy americké překonala v roce 2013⁴⁶, a v tomto vyjádření se tak stala největší ekonomikou světa.

Během 3 dekád od roku 1981 až do roku 2013 se ČLR díky hospodářským úspěchům podařilo dle Světové banky vyvézt z pod hranice extrémní chudoby na 800 milionů obyvatel. Zatímco v roce 1981 činilo procento populace žijící pod hranicí extrémní chudoby⁴⁷ 88,32 %, v roce 2013 to již bylo pouze 1,85 %.⁴⁸ To z této země dělá suverénně nejúspěšnějšího bojovníka s chudobou na světě a jasně odkazuje na zvyšující se životní úroveň v ekonomice.

Ani světová finanční a hospodářská krize po roce 2008 nevedla v Číně k dramatičtějšímu zpomalení růstu HDP. To země zaznamenává až od roku 2010. Zatímco v tomto roce činil meziroční růst HDP 10,6 %, v roce 2016 to již bylo „pouze“ 6,7 %.⁴⁹ Čínskou vládou je to vysvětlováno jako záměr, kdy ekonomika přechází na tzv. „nový normál“, kdy by růst měl být sice nižší, ale vyrovnanější a kvalitnější. Projekce Mezinárodního měnového fondu počítá pro období let 2018-2020 s průměrným meziročním růstem HDP 6,4 %.⁵⁰ Další výrazné zpomalování dynamiky růstu by však mohlo znamenat stagnaci země na středně příjmové úrovni.

Po mnohaletém mnohdy dvouciferném ekonomickém růstu co do HDP tak nynější zpomalování dynamiky vyvolává otázky, zda se ČLR podaří dostat na vysoko příjmovou úroveň, či bude stagnovat ve středně příjmovém intervalu a potenciálně tak „uvízne“ v pasti středního příjmu.

2.2 Příklady současných problémů čínské ekonomiky potenciálně zpomalujících hospodářský růst

Přes překotně se zvyšující životní úroveň trpí ekonomika ČLR v současnosti mnoha strukturálními problémy, které pomohla „odkrýt“ i světová hospodářská a finanční krize (2008). V následující kapitole jsou uvedeny příklady těchto problémů, které přispívají nebo v budoucnu mohou přispět ke zpomalení hospodářského růstu Číny.

⁴⁶ GDP, PPP (current international dollars). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN-US>

⁴⁷ 1,9 USD na den v PPP roku 2011.

⁴⁸ China. Poverty and Equity, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/CHN>

⁴⁹ GDP growth (annual %). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2016&locations=CN&page=&start=2001>

⁵⁰ People's Republic of China: 2017 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the People's Republic of China. International Monetary Fund. Country Report No. 17/247, (Aug., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/08/15/People-s-Republic-of-China-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-45170>

2.2.1 Regionální a příjmové nerovnosti

Hospodářský boom započatý reformami po roce 1978 s sebou přinesl i rozvoj regionálních a příjmových nerovností, kdy se ekonomická aktivita soustředila především na vládou podporované východní a jihovýchodní provincie a města Číny. Z územního hlediska se jednalo o pochopitelný krok, kdy nebylo výhodné provozovat podniky napojené na mezinárodní obchod ve vnitrozemí daleko od přístavních měst, nicméně střední a západní provincie Číny v této době ekonomicky stagnovaly. Mezi lety 1978-1998 přímořské provincie rostly průměrným tempem 10 % HDP na obyvatele ročně, zatímco u středních a západních provincií byl růst o 2 až 3 % nižší.⁵¹ To při vyšších základech východních provincií vytvořilo velké rozdíly ekonomické výkonnosti na regionální úrovni. Čínská vláda se danou problematikou v posledních letech aktivněji zabývá, což může být viděno i na politice „Go West“, která měla za úkol zkvalitnit infrastrukturu chudých provincií střední a západní Číny a zlepšit zde podnikatelské a investiční podmínky. Jak ukazují data z čínského statistického úřadu⁵², rostou dnes tyto provincie rychlejším tempem než rozvinuté východní oblasti. Rozdíly však i nadále zůstávají propastné.

Nerovnosti nejsou pouze záležitostí jednotlivých regionů, ale i městských a venkovských oblastí země. V roce 2015 činil průměrný disponibilní příjem obyvatele města 31 195 yuanů, v témže roce pak příjem obyvatele venkova 11 422 yuanů.⁵³ V procentuálním vyjádření tak průměrný disponibilní příjem obyvatele na venkově činil pouhých 36,65 % příjmu obyvatele města. Giniho koeficient⁵⁴, ukazující nerovnost rozdělení příjmů ve společnosti, měl v roce 2016 podle čínského statistického úřadu hodnotu 0,465.⁵⁵ Oproti minulým rokům se jedná o mírný pokles, tedy rovnoměrnější rozdělení příjmů ve společnosti, Čína však zůstává na předních světových příčkách v příjmové nerovnosti spolu s některými státy Afriky a Jižní Ameriky. Světová banka považuje koeficient nad hodnotou 0,4 za nebezpečný z hlediska zvýšeného sociálního neklidu ve společnosti.

2.2.2 Degradace životního prostředí

Dlouhodobé zaměření na energeticky náročné a životní prostředí znečišťující typy průmyslu s sebou nesou i náklady degradace životního prostředí a lidského zdraví. OECD ve své zprávě z roku 2014 odhadla, že náklady dopadů na zdraví způsobené znečištěním vzduchu

⁵¹ BAO, S.; CHANG, G. H.; SACHS, J. D.; WOO, W. T. Geographic Factors and China's Regional Development under Market Reforms, 1978-1998. China Economic Review, (Jan., 2002), pp. 89-111. [online]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/223523445_Geographic_Factors_and_China%27s_Regional_Development_Under_Market_Reforms_1978-1998; str. 90

⁵² Gross Regional Product and Indices 3-9. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

⁵³ Income and Consumption Expenditure by Nationwide, Urban and Rural Households. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

⁵⁴ **Hodnota 0 vyjadřuje absolutní rovnost rozdělení příjmů, hodnota 1 pak naopak absolutní nerovnost.**

⁵⁵ Gini coefficient in China: Inequality of income distribution in China from 2005-2016. Statista, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/250400/inequality-of-income-distribution-in-china-based-on-the-gini-index/>

v čínské ekonomice v roce 2010 činily 1,4 bilionu USD. WHO pak pro rok 2008 odhadlo, že znečištění vzduchu mělo v Číně v tomto roce za následek přes 470 tisíc úmrtí. Standardy pro kvalitu ovzduší pak v roce 2012 splňovalo pouze 1 % z 500 největších čínských měst. 7 z 10 nejvíce znečištěných měst na světě se navíc nachází v ČLR.⁵⁶

Degradace ovzduší, spolu s degradací vodních zdrojů a půdy v zemi, či kyselý déšť vyvolávané průmyslovou výrobou a těžbou nerostných surovin tak s sebou nesou enormní společenské a ekonomické náklady. S růstem životní úrovně v zemi roste i nespokojenost obyvatel se stavem životního prostředí a tím i tlak na centrální vládu, aby přijala potřebná opatření k nápravě situace.

2.2.3 Korupce

Korupce je v Číně dlouhodobým problémem. Nahrává jí i Číňany praktikovaný systém mezilidských vztahů a kontaktů *guanxi*, který klade mimo jiné důraz i na udržování vztahů skrz poskytování věcných či peněžitých darů.

V Indexu vnímání korupce⁵⁷ sestavovaného každoročně Transparency International obsadila Čína v roce 2016 79. místo ze 176 zkoumaných zemí. Se ziskem 40 bodů v indexu je tak Čína na stejné rovině v úrovni korupce jako například Kolumbie, Egypt, Mexiko či Niger.⁵⁸ Pozitivem může být, že se situace o pár bodů oproti minulým letům zlepšila, v roce 2014 byla podle stejného žebříčku na 100. místě s indexem 37. Ke zlepšení došlo meziročně i v roce 2016, kdy se situace podle agentury v nadpoloviční většině pozorovaných států zhoršila.⁵⁹ To může být i v důsledku tvrdé protikorupční kampaně současného prezidenta Xi Jinpinga. Ta odstartovala v roce 2012 a je zaměřena jak na běžné úředníky, tak i stranické špičky. K roku 2015 bylo za uplácení a přijímání úplatků obžalováno od začátku kampaně přes 100 000 lidí, především politiků a úředníků.⁶⁰ Míra korupce v zemi zřejmě díky kampani opravdu klesá, nicméně prezident Xi je obviňován z prosazování svých zájmů a likvidace politických oponentů.

Na druhé straně je antikorupční snažení posledních let kritizováno za snižování míry investic v zemi. Obavy z uzavírání kontraktů a zakázek mají i úředníci, kteří s korupcí nemají

⁵⁶ MORRISON, W. M. China's Economic Rise: History ..., str. 30

⁵⁷ Index je udáván v rozmezí hodnot 0 až 100. 0 pro silně korupční prostředí, 100 pro prostředí bez korupce.

⁵⁸ Corruption Perceptions Index 2016. Transparency International, 2017. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

⁵⁹ Corruption Perceptions Index 2016. Transparency ...

⁶⁰ A Crackdown on Corruption has Spread Anxiety among China's Business Elite. The Economist, (Oct., 2015). [online]. Dostupné z: <https://www.economist.com/news/china/21676814-crackdown-corruption-has-spread-anxiety-among-chinas-business-elite-robber-barons-beware>

nic společného. Banka BNP Paribas odhadla, že od roku 2012 má antikorupční kampaň ročně na svědomí 1 až 1,5 % snížení HDP v zemi.⁶¹

2.2.4 Veřejné a soukromé zadlužení

Veřejné a soukromé zadlužení Číny se v poslední době dostává do popředí zájmů. Velké objemy vládních investic jsou po dlouhá léta jednou z hlavních složek hospodářského růstu země. Zároveň však zvyšují dluh centrální vlády i vlád provinčních.

Dluh centrální vlády narůstá stabilně vysokým tempem. Zatímco v roce 2005 činil 3,26 bil. yuanů, v roce 2015 už to bylo 10,66 bil. yuanů⁶², během 10 let tedy zadlužení centrální vlády vzrostlo o 227 %. V blízké budoucnosti není předpoklad, že by se objem dluhu či jeho nárůst nějak snižovaly. Jak již bylo zmíněno, na vládních investicích závisí hospodářský růst země. Vláda se navíc bude snažit splnit bod z 13. pětiletého plánu, který předpokládá zdvojnásobení ekonomiky Číny v intervalu let 2010-2020. Otázkou je však efektivita těchto investic.

Čína se také dostává do složité situace na poli spotřebitelských půjček. Dříve konzervativní Číňané stále více využívají především krátkodobé spotřebitelské úvěry. Podle Deutsche Bank se jejich objem v prvním pololetí roku 2017 meziročně zvýšil o 35 % a na konci roku by to mohlo být dokonce 40 %. Celkový růst úvěrů domácností pak nyní meziročně činí 24 %.⁶³

Kumulativní zadlužení nefinančního sektoru, tedy vládní dluh, korporátní dluh a dluh domácností, v roce 2016 činil 235 % HDP. V roce 2008 to přitom bylo 140 %. Mezinárodní měnový fond navíc předpokládá další rychlý růst tohoto celkového zadlužení, které by mělo překonat 300 % HDP v roce 2022.⁶⁴ Enormní zadlužení všech sektorů ekonomiky a jejich rostoucí tendence by tak mohly mít za následek výrazné zpomalení ekonomického růstu v následujících letech.

2.2.5 Trh práce

Rodinná politika 80. let urychlila nynější demografické změny, které budou mít negativní vliv na další ekonomický vývoj země. Politika jednoho dítěte⁶⁵, která po svém zavedení v roce 1979 zastavila geometrický nárůst počtu obyvatel ve svém důsledku začíná

⁶¹ BARNATO, K. How China's Anti-Corruption Drive is Hurting Growth. CNBC, (Dec., 2015). [online]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2015/12/04/how-chinas-anti-corruption-drive-is-hurting-growth.html>

⁶² Outstanding of Debts of Central Government, 3-9. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

⁶³ TAN, H. China's New Problem: „Frenzy“ of Consumer Lending Creates Debt „Explosion“. CNBC, (Aug., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2017/08/18/chinas-new-problem-frenzy-of-consumer-lending-creates-debt-explosion.html>

⁶⁴ People's Republic of China: 2017 Article IV ..., str. 10

⁶⁵ V minulých letech někdy nazývána i politikou 1,5 dítěte. Do výjimek povolující dvě děti bez ztráty sociálních výhod byla zahrnuta až polovina populace.

přinášet a v blízké budoucnosti přinese problémy s narůstajícím množstvím ekonomicky závislých osob. Index závislosti starých osob na populaci v produktivním věku (tedy osob starších 64 let na 100 osob v intervalu 15-64 let) narostl od roku 1978, kdy činil 7,4 bodu na nyníjších 13,8 v roce 2016. Přitom před 10 lety v roce 2006 byla jeho hodnota 10,5.⁶⁶ Dnes se tak jedná o nejrychleji stárnoucí populaci světa. Skutečný problém s nárůstem osob v důchodovém věku však zobrazuje populační projekce Světové banky. Index závislosti starých osob by v roce 2030 měl činit 25,3 % a v roce 2050 dokonce 46,7 %⁶⁷, tedy téměř jeden člověk v důchodovém věku na 2 osoby v produktivním věku. To s sebou přinese enormní ekonomickou zátěž. Kromě nárůstu počtu lidí v důchodovém věku bude postupně ubývat i ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tudíž pracovní síla.

Míra plodnosti v zemi za posledních 50 let klesla z 6,39 dítěte na matku v roce 1965 až na 1,57 v roce 2015.⁶⁸ Tato skutečnost bude tvořit další z překážek k rozvinutí ekonomiky na vysoko příjmovou úroveň a je otázkou, jestli na tom politika 2 dětí přijatá v roce 2015, či další opatření pro podporu rodin něco změní.

Dle studie Mezinárodního měnového fondu pak Čína dosáhne Lewisova bodu obratu⁶⁹ mezi roky 2020 a 2025.⁷⁰ Jeho obecné důsledky v podobě rychle rostoucích mezd jsou však pozorovatelné již delší dobu. Od počátku nového tisíciletí probíhá v ekonomice napříč odvětvími a sektory silný růst mezd⁷¹, který však nemusí být v souladu s růstem produktivity a může tak docházet ke ztrátě konkurenceschopnosti čínské produkce na mezinárodních trzích.

Čínský trh práce se také potýká s překážkou v podobě systému registrace domácností *hukou*, který je svojí diskriminační povahou inhibítorem vnitrostátní migrace pracovní síly. Nedochází tak k její správné alokaci na základě tržního principu, a tím dochází ke snižování potenciálního ekonomického růstu v zemi.

⁶⁶ China. Population Estimates and Projections. The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=health-nutrition-and-population-statistics:-population-estimates-and-projections>

⁶⁷ China. Population Estimates and Projections ...

⁶⁸ China. Fertility rate, total (births per woman). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2015&locations=CN&start=1960&view=chart>

⁶⁹ **Situace, kdy země vyčerpá přebytek levné pracovní síly z venkova. Typicky má za následek rychle rostoucí mzdy ve městech.**

⁷⁰ SINGH, A.; NABAR, M. S.; N'DIAYE, P. M. China's Economy in Transition: From External to Internal Rebalancing. International Monetary Fund, (Nov., 2013), p. 292, ISBN: 978-1-48430-393-1. [online]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/Books/Issues/2016/12/31/China-s-Economy-in-Transition-From-External-to-Internal-Rebalancing-40511>; str. 187

⁷¹ Average Wage of Employed Persons in Urban Units(yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

2.3 Shrnutí

Až na období „temna“ v podobě Velkého skoku vpřed a Kulturní revoluce za vlády Mao ZeDonga, po kterých země patřila k nejchudším na světě, lze hospodářský vývoj ČLR označit za nebývale úspěšný. Zejména v období po nástupu Deng Xiaopinga k moci v roce 1978 a jím iniciovaných protržních reformách, nabrala čínská ekonomika směr, během kterého se díky své „nevyčerpatelné“ zásobě levné pracovní síly stala zpracovatelskou velmocí a postupně i druhou největší ekonomikou světa, která dokázala vyzvednout z pod hranice extrémní chudoby podstatnou část své populace. V současnosti se pak Čína dle klasifikace Světové banky nachází na úrovni vyšších středních příjmů.

Po desítkách let dvouciferného meziročního růstu HDP však v posledních letech dochází k rychlému zpomalování jeho temp, a to zejména po roce 2010. To vede k obavám, že se Čína nedokáže v dohledné době dostat mezi vysoko příjmové ekonomiky a uvízne v pasti středního příjmu. Krize totiž pomohla odhalit strukturální problémy v hospodářství, které růst potenciálně zpomalují, či v blízké budoucnosti zpomalovat budou. Mezi příklady těchto problémů lze zařadit regionální a příjmové nerovnosti spojené s překotným rozvojem vybraných regionů a provincií po roce 1978 a rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi země. Dále pak problémy spojené s náklady degradace životního prostředí, které dlouhá desetiletí ustupovaly rychlému rozvoji průmyslu v zemi, zakořeněnou korupci, či dynamicky se zvyšující vládní i soukromé zadlužení Číny. Rizikovou oblastí je i čínský trh práce, který se již dnes potýká s důsledky populační politiky vlády z 80. let 20. století. Obyvatelstvo Číny v současné době patří k nejrychleji stárnoucí populaci světa, což vede k dopadu na velikost pracovní síly a finanční zátěž v podobě rychle rostoucího podílu ekonomicky závislých osob. Se snižujícím se přebytkem pracovní síly pak již delší dobu dochází k silnému růstu mezd v ekonomice, které však mohou mít neblahý vliv na konkurenceschopnost některých odvětví. Trh práce se také dlouhodobě potýká s problémy pramenícími z překážek volné vnitrostátní migrace, které má na svědomí systém hukou.

Faktorů, které mohou v dnešní době zpomalovat ekonomický růst Číny a zvyšovat tak pravděpodobnost uvíznutí v pasti středního příjmu je celá řada. Významným faktorem ve vztahu k pasti středního příjmu jsou i složky trhu práce, jak bylo uvedeno v kapitole č. 1.2. Praktická část diplomové práce je věnována právě vybraným potenciálně rizikovým složkám trhu práce a dále sektoru výzkumu a vývoje, jako dalšího důležitého faktoru při přechodu na vysoko příjmovou úroveň, či stagnaci na středních příjmech.

3 Praktická část

Významným faktorem ve vztahu k pasti středního příjmu, jak již bylo zmíněno, je i trh práce. Praktická část diplomové práce je zaměřena na bližší deskripci a analýzu aspektů týkajících se trhu práce ČLR a sektoru výzkumu a vývoje v období let 2005-2016 a jejich současných a budoucích reforem.

Jmenovitě se jedná o mobilitu pracovní síly v zemi a její inhibitor v podobě systému registrace domácností *hukou*, který do dnešní doby diskriminuje postavení vnitrostátně migrující populace. Dále je analyzován systém čínského vzdělávání v kontextu udržení růstového potenciálu zlepšením kvality lidského kapitálu. Analýze je podroben i zmiňovaný sektor výzkumu a vývoje a poslední analýza se věnuje progresivnímu růstu platového ohodnocení v sektoru zpracovatelského průmyslu a růstu produktivity práce, kde je zkoumáno, zda jsou tyto růsty v souladu a nedochází ke ztrátě konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích.

Praktická část je tak rozdělena na čtyři samostatné kapitoly analyzující zmíněné problematiky v daném období a jejich řešení ze strany centrální vlády ČLR. Každá kapitola pak obsahuje dílčí výsledky analýzy se zodpovězením výzkumných otázek. Ty jsou pro praktickou část následující:

1. *Má migrující pracovní síla z venkova stejné životní a pracovní podmínky a příležitosti jako pracovní síla ve městech?*
2. *Probíhá odbourávání překážek vnitrostátní migrace v podobě systému registrace domácností hukou?*
3. *Dochází v Číně k rozšiřování a zkvalitňování poskytovaného vzdělávání?*
4. *Stává se Čína světovou velmocí na poli inovací?*
5. *Ztrácí Čína konkurenceschopnost ve zpracovatelském průmyslu?*

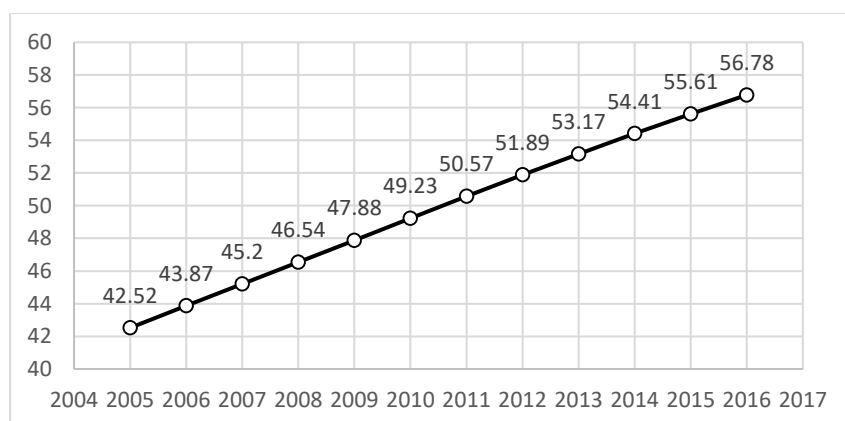
Hlavní hypotéza diplomové práce pak zní: *Zkoumané aspekty trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje Čínské lidové republiky a jejich řešení ze strany vlády napomáhají vzniku pasti středního příjmu.* Hypotéza je zkoumána zodpovězením výše zmíněných výzkumných otázek. Závěr diplomové práce se pak skládá především ze závěrů dílčích analýz a zodpovězení hlavní hypotézy práce.

3.1 Vnitrostátní migrace pracovní síly a systém registrace domácností hukou

Kapitola č. 3.1 **Vnitrostátní migrace pracovní síly a systém registrace domácností hukou** je koncipována v duchu zodpovězení otázek č. 1 a 2 z úvodu praktické části, kterými jsou: *Má migrující pracovní síla z venkova stejné životní a pracovní podmínky a příležitosti jako pracovní síla ve městech?* a *Probíhá odbourávání překážek vnitrostátní migrace v podobě systému registrace domácností hukou?* Neefektivní alokace pracovní síly a diskriminace určité skupiny obyvatelstva totiž mohou vést ke snižování potenciálního hospodářského růstu země a k náchylnosti k uvíznutí v pasti středního příjmu. Stručný úvod do problematiky systému hukou, který vytváří překážku vnitrostátní migrace dělením obyvatelstva na městské a venkovské obsahuje příloha č. 2.

Problematika hukou úzce souvisí s urbanizací. Vysoká míra urbanizace je jedním ze zásadních faktorů v přechodu k vysoko příjmové ekonomice, tažené inovacemi, službami a domácí spotřebou. Na inovace, domácí spotřebu i zvýšení podílu služeb na tvorbě HDP se dlouhodobě zaměřuje ve svých opatřeních i centrální vláda. Na grafu č. 1 můžeme pozorovat vývoj míry urbanizace v Číně mezi lety 2005-2016. V těchto letech se jedná o téměř lineární nárůst, kdy se urbanizace zvýšila o 14 % bodů z původních 42,52 % na 56,78 %. V roce 1978 tato míra přitom činila pouhých 17,9 %. Jedná se tedy o jednu z nejrychlejších urbanizací v celé historii lidstva. Do míry urbanizace se od roku 1984 započítávají i migrující pracovníci, kteří sice v daných městech nemají trvalé bydliště, ale splňují kritéria určené doby pobytu.⁷² Urbanizace by dle plánů centrální vlády měla dále růst. Nejbližším cílem je rok 2020, kdy by měla dosáhnout 60 %.⁷³

Graf č. 1: Míra urbanizace, 2005-2016 (%)



Zdroj: China. Urban population (% of total) 2016. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>

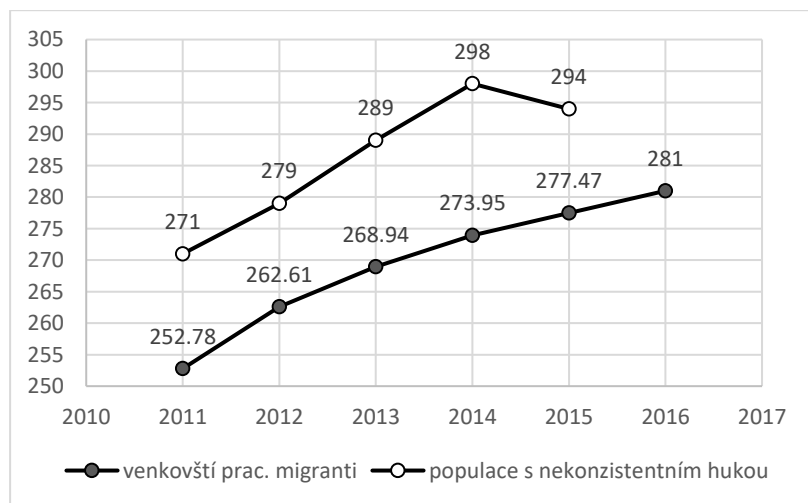
⁷² CUI, R.; COHEN, J. H. Reform and the Hukou System in China. Migration Letters. Vol. 12, No. 3, (Sep., 2015), pp. 327-335. [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1718580598?pq-origsite=summon>; str. 329

⁷³ HSU, S. China's Urbanization Plans Need to Move Faster in 2017. Forbes, (Dec., 2016). [online]. <https://www.forbes.com/sites/sarahhsu/2016/12/28/chinas-urbanization-plans-need-to-move-faster-in-2017/#8fdb48c74db0>

Tato rychle rostoucí míra urbanizace je však zkreslena velkým množstvím migrantů z venkova, kteří, jak je uvedeno v příloze č. 1, se sice do městské populace počítají, práva populace s městským typem hukou však nepožívají.

V roce 2015 se v městských oblastech nacházelo 277,47 mil. venkovských pracovních migrantů. To bylo v daném roce celých 36 %⁷⁴ z celkového počtu pracovní síly v Číně. Od počátku Dengových reforem v roce 1978 počet těchto migrantů každoročně stoupal. Po roce 2001 se vstupem ČLR do WTO a dalším rozvoji zpracovatelské výroby na export tento růst ještě dále akceleroval. V posledních letech, jak můžeme pozorovat z grafu č. 2, však nastává zpomalování tohoto růstu. Zatímco v roce 2011 činil meziročně ještě 4,4 %, v roce 2016 to už bylo pouze 1,27 %. Zpomalování dynamiky je v souladu s poklesem počtu obyvatel ve věku 15-64 let v Číně, který lze sledovat v uplynulých letech.⁷⁵ Dochází také k rychlému stárnutí populace migrantů. Zatímco v roce 2011 činil podíl osob starších 50 let v této skupině 14 %, v roce 2016 už to bylo celých 19 %.⁷⁶ Přebytek levné pracovní síly v podobě venkovských migrantů se tedy blíží ke svému konci. Na stejném grafu můžeme pozorovat i první meziroční pokles obyvatel s nekonzistentním hukou.

Graf č. 2: Počet venkovských pracovních migrantů ve městech a počet obyvatel s nekonzistentním typem hukou, 2011-2016 (mil. osob)



Zdroje: Migrant Workers Survey 2015. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/201604/t20160428_1349713.html; Floating Population, 2-3. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; Journey to the Rest: Chinas Migrant Workers Top 280 Million. The Wall Street Journal, (Apr., 2017). [online]. Dostupné z: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2017/04/30/journey-to-the-rest-chinas-migrant-workers-top-280-million/>; vlastní úprava

⁷⁴ Employment, 4-1. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

⁷⁵ Age Composition and Dependency Ratio of Population, 2-5. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

⁷⁶ Journey to the Rest: Chinas Migrant Workers Top 280 Million. The Wall Street Journal, (Apr., 2017). [online]. Dostupné z: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2017/04/30/journey-to-the-rest-chinas-migrant-workers-top-280-million/>

3.1.1 Životní a pracovní podmínky venkovských migrantů v čínských městech

Tato podkapitola ilustruje rozdíly v přístupu k dotovaným službám a veřejným statkům a životní a pracovní podmínky venkovských migrantů za prací v porovnání s pracovníky, kteří disponují městským typem hukou. Situace ohledně typu drženého hukou a na něj navázaných benefitů se v Číně však v posledních letech dynamicky mění pod probíhajícími reformami, jak na lokální bázi, tak i na úrovni centrální vlády. Podmínky popisované v této kapitole tak nemusí být v celé Číně totožné.

Následující tabulka č. 1 ilustruje některé rozdíly v přístupu k veřejným statkům a službám mezi městskými držiteli hukou a migranty s dočasným povolením k pobytu ve městech. Na držbu městského hukou je navázán sociální systém a veřejné statky daného města, a bez něho je migrant odkázán na vlastní zdroje například při financování základního vzdělání, zdravotní péče, bydlení, či překlenutí doby, kdy je migrant bez zaměstnání.

Tabulka č. 1: Rozdíly v přístupu k veřejným statkům a službám na základě drženého typu hukou

Venkovské hukou s dočasnou městskou registrací	Městské hukou
Nejisté pracovní podmínky (větší náchylnost k nevyplácení, či krácení mezd)	Relativní jistota stabilního zaměstnání
Bez možnosti čerpat veřejné dávky v nezaměstnanosti	Přístup k veřejným dávkám v nezaměstnanosti
Bez přístupu k dotované zdravotní péči	Dotovaná zdravotní péče
Bez možnosti využití dotovaného bydlení	Přístup k dotovanému bydlení a příspěvku na bydlení
Bez jakýkoliv záruk ohledně podmínek bydlení	Podmínky bydlení zajišťující přístup k pitné vodě, kanalizaci a elektrické síti
Bez možnosti výplaty sociálních dávek	Přístup k sociálním dávkám (např. životního minima)
Značně omezený přístup ke spotřebitelským úvěrům	Neomezený přístup ke spotřebitelským úvěrům na základě drženého typu hukou
Bez možnosti dotovaného základního vzdělání	Dotované základní vzdělání + příspěvek na vzdělání
Omezená občanská práva	Neomezená občanská práva

Zdroj: HAO, Y. Poverty and Exclusion in Urban China. Institute of Economic Research, Beijing, China. Discussion Paper. (Apr., 2009), p. 36. [online]. Dostupné z: <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2009/i09-202.pdf>; str. 22; vlastní úprava

Nemožnost přístupu k dotovanému bydlení, které navíc zaručuje napojení na pitnou vodu, kanalizaci a elektrickou síť, se odráží na podmínkách, ve kterých migranti ve městech bydlí. Zejména ve velkoměstech typu Peking, Shanghai, či Guangzhou, kde je přístup k finančně dostupnému bydlení značně omezen, bývají podmínky, ve kterých migranti žijí, značně nevyhovující. Příklad nevyhovujícího a nedostupného bydlení obsahuje příloha č. 3.

Na nevyhovující podmínky bydlení, které nesplňují hygienické a bezpečnostní normy, navazuje i větší potřeba využívání zdravotního systému. Bez městského hukou však migranti nemají často přístup ani k základní dotované péči. Kvůli finanční nákladnosti tak lékařské ošetření vyhledávají většinou až v krajních situacích.

Pro děti migrantů nebývá povinné školní vzdělávání vždy garantováno. Veřejné školy jsou dětem migrantů teoreticky přístupné, nicméně existuje řada překážek, které jim v jejich navštěvování mohou bránit. Například ve velkoměstě Guangzhou, musejí rodiče (migranti) předkládat dočasné povolení pobytu ve městě, osvědčení z jejich místa původu, pracovní povolení a doklady o pobytu jen kvůli žádosti o přidělení místa ve veřejné škole pro jejich děti. Některé školy pak účtují rodinám migrantů poplatky navíc. Ač centrální vláda zakázala vybírání tzv. „poplatků pro dočasné studenty“ na základních a středních školách, mnoho škol tento zákaz obchází přejmenováváním poplatků.⁷⁷ Rodiny, které nejsou schopny doložit potřebné dokumenty, či si dovolit platit zmíněné poplatky, pak nemohou svým dětem zajistit ani základní vzdělání.

V roce 2012 Národní komise pro obyvatelstvo a plánování rodiny odhadla, že 3,5 % dětí migrantů v Pekingu nenavštěvuje základní školu, v Shanghai pak 5,1 % a v Guangzhou 5,3 %, národní průměr v tomto roce přitom činil 2 %.⁷⁸ To dokládá obtížnější přístup k základnímu vzdělání u dětí venkovských migrantů než u dětí rodičů s městským typem hukou.

Finanční situace je pak jedním z hlavních důvodů, proč migranti nechávají své děti v rodné oblasti, odkud pocházejí. Odhad z roku 2010 hovoří o 61 milionech dětí mladších 18 let, které byly migranti ponechány na venkově. V roce 2010 tak šlo o 22 % všech čínských dětí v daném věku. Průzkum z roku 2014 pak zjistil, že 15 % těchto dětí nevidí své rodiče po celý rok a 25 % z nich je s rodiči v telefonickém kontaktu jen jednou za 3 měsíce.⁷⁹ Tyto děti pak vyrůstají ve venkovských oblastech, kde se o ně často starají jejich prarodiče. Dostává se jim horšího vzdělání, získávají venkovský přízvuk a návyky. To vše jsou kroky k tomu, aby se z nich stala další levná pracovní síla, když se v určitém věku vydají ve stopách svých rodičů a migrují do velkých měst za prací.⁸⁰

Dle průzkumu mezi venkovskými migranty z roku 2014 byla ekonomická situace a diskriminace dvěma hlavními důvody, proč migranti nechávali své děti ve svých domovských

⁷⁷ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>

⁷⁸ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin ...

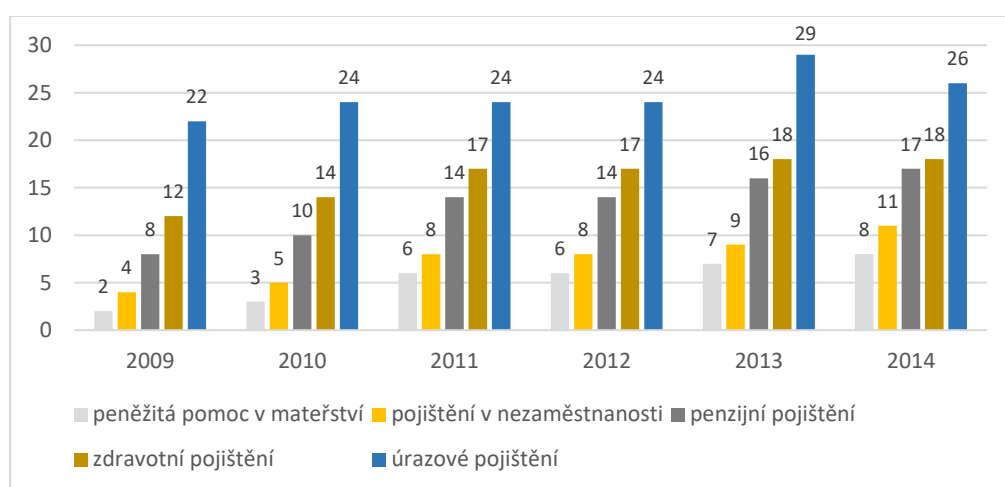
⁷⁹ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin ...

⁸⁰ WEN, G. J. The Hukou and Land Tenure Systems as Two Middle Income Traps-the Case of Modern China. Trinity College Digital Repository, 2014. [online]. Dostupné z: <http://digitalrepository.trincoll.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=facpub>

oblastech. Z ekonomických důvodů tak činili ve 36 % případů, z obav z diskriminace dětí to pak učinilo 26,5 % migrantů.⁸¹

Graf č. 3 zobrazuje míru pojištění migrujících pracovníků v 5 hlavních druzích pojištění. Ač penetrace těchto pojištění zůstává u migrujících venkovských pracovníků nízká, v čase můžeme sledovat její postupný růst. Například pojištění v nezaměstnanosti si v roce 2009 platily 4 % těchto pracovníků, v roce 2014 to již bylo 11 %. Největší nárůst v daném období zaznamenalo pojištění penzijní. To vzrostlo z původních 8 % na 17 %. Zpomalování ekonomického růstu však může působit i na neochotu zaměstnavatelů přibírat migrující pracovníky do schémat sociálního pojištění, nařízených zákonem.

Graf č. 3: Pokrytí populace migrujících venkovských pracovníků pěti hlavními typy pojištění⁸², 2009-2014 (%)



Zdroj: OECD. OECD Economic Surveys: China 2017. OECD Publishing, Paris, (Mar., 2017), p. 132. [online]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-china-2017_eco_surveys-chn-2017-en#page120; str. 118; vlastní zpracování

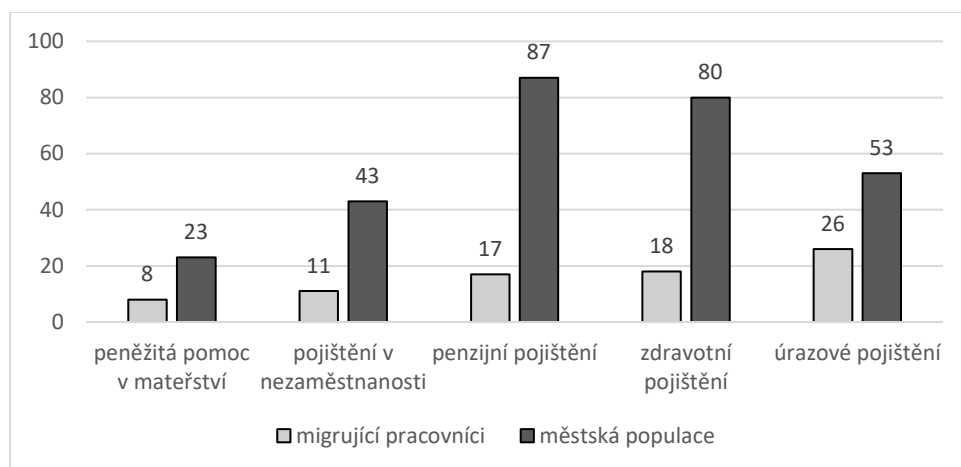
Porovnání míry pojištění migrujících pracovníků a městské populace poskytuje graf č. 4. Pro migrující pracovníky existují nejnovější data pro rok 2014, tudíž jsem na základě dopočtů z dat Čínského statistického úřadu pro městskou populaci použil stejný rok. Rozdíly v míře pojištění jsou propastné zejména u penzijního a zdravotního pojištění. Nejmenší rozdíl je pak u pojištění úrazového, to však může mít souvislost s tím, že tyto pracovníci zastávají většinou povolání náchylnější k pracovním úrazům, například ve stavebnictví, či zpracovatelském průmyslu. Aby mohli venkovští migranti využívat sociální systém ve městech, musí se do něho přihlásit, při přesunu do jiného města pak většinou jejich práva na užívání systému zaniknou. Pracovní pozice poskytující štědrý balíček sociálních výhod jsou

⁸¹ ZHANG, D.; LI, X.; XUE, J. Education Inequality ...

⁸² Základní principy zmíněné v Zákoně o sociálním pojištění hovoří o tom, že všichni zaměstnanci, včetně migrujících pracovníků mají být pokryti systémem sociálního pojištění. Zaměstnanci i zaměstnavatelé jsou povinni přispívat do penzijního fondu, fondu pojištění v nezaměstnanosti a fondu zdravotního pojištění. Zaměstnavatelé jsou pak navíc povinni odvádět příspěvky do fondu pojištění pro případ mateřství a fondu úrazového pojištění.

pak téměř výhradně dostupné pouze pro populaci s městským hukou.⁸³ V tomto ohledu je tedy rozdíl mezi migrujícím venkovským pracovníkem a držitelem městského hukou zásadní.

Graf č. 4: Pokrytí populace migrujících venkovských pracovníků a pracovní síly s městským typem hukou hlavními typy pojištění, 2014 (%)



Zdroje: Total Population by Urban and Rural Residence, 2-7. China Statistical Yearbook 2015. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm>; Basic Statistics of Social Insurance, 24-29. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>; vlastní dopočty; vlastní zpracování

Důvody rozdílů v míře pojištění mezi migrujícími pracovníky a populací s městským typem hukou můžeme hledat ve vymahatelnosti pracovního práva v Číně. V roce 2015, 7 let po uzákonění *Labour Contract Law*, mělo pouze 36 % migrujících pracovníků podepsanou formální smlouvu o práci se svým zaměstnavatelem. Ta je přitom vyžadována uvedeným zákonem. Oproti roku 2014, kdy poměr formálních kontraktů činil 38 %, se navíc jedná o další zhoršení situace. V menších městech a vnitrozemských provinciích to bylo dokonce 32 %.⁸⁴ To poukazuje na špatnou vymahatelnost pracovního práva v Číně. Na formální pracovní kontrakt, jak již bylo zmíněno, jsou přitom navázány určité příspěvky na dané typy pojištění.

Profesní uplatnění migrantů se dle grafu č. 5 soustřeďuje především na nízko kvalifikované pozice. Více než polovina všech pracovních migrantů z venkova pak pracuje ve stavebním a zpracovatelském průmyslu. Často se mluví o tzv. „3 D“ pracích,⁸⁵⁸⁶ o které městská populace nejeví přílišný zájem. Tento typ pracovních pozic navíc bývá podprůměrně mzdově ohodnocen. Riziko spojené s vykonáváním těchto profesí pak jasně dokumentuje statistika 68 061 úmrtí v roce 2014, spojených s vykonáváním pracovní činnosti. Většinový

⁸³ MELANDER, A.; PELIKANNOVA, K. Reform of the hukou system: a litmus test of the new leadership. European Commission. ECFIN Economic Brief, No. 26, (Jul., 2013), p. 16. [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_briefs/2013/pdf/eb26_en.pdf; str. 7

⁸⁴ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin...

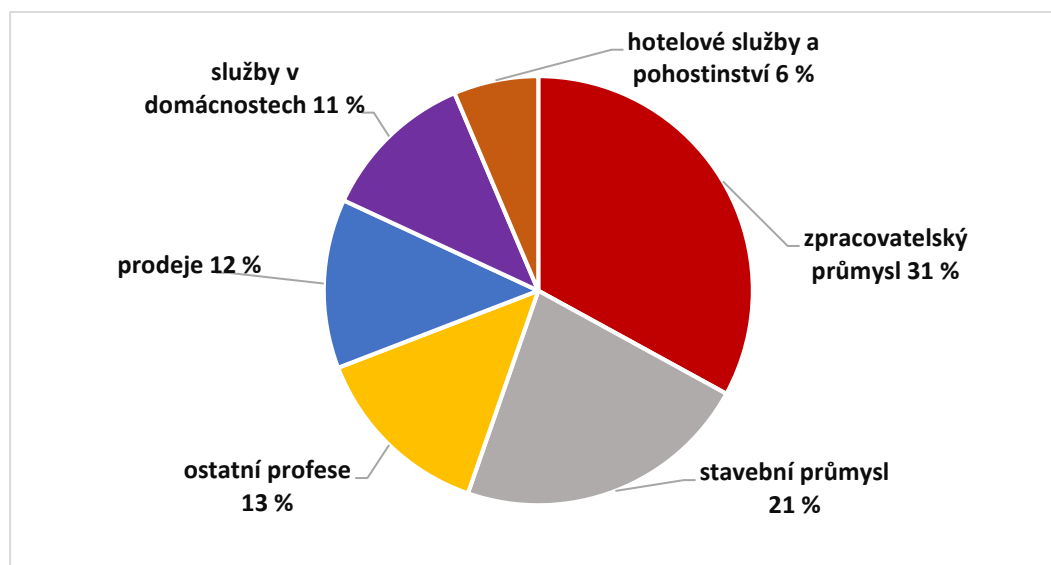
⁸⁵ 3 D práce: dirty, difficult, dangerous (špinavé, fyzicky náročné, nebezpečné).

⁸⁶ CHAN, K. W. The Household Registration System ..., str. 359

podíl pak připadá právě na zpracovatelský a stavební průmysl, kde hlavní část pracovní síly tvoří venkovští migranti.⁸⁷

Nemusí se jednat přímo o smrtelné pracovní úrazy. *China Labour Bulletin* odhaduje, že v současnosti v Číně trpí pneumokoniózou⁸⁸ na 6 milionů dělníků, pracujících v těžebním a stavebním průmyslu. V těchto případech se tak opět jedná především o venkovské pracovní migranty.⁸⁹

Graf č. 5: Profesní uplatnění venkovských migrantů ve městech, 2015



Zdroj: Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>; vlastní úpravy

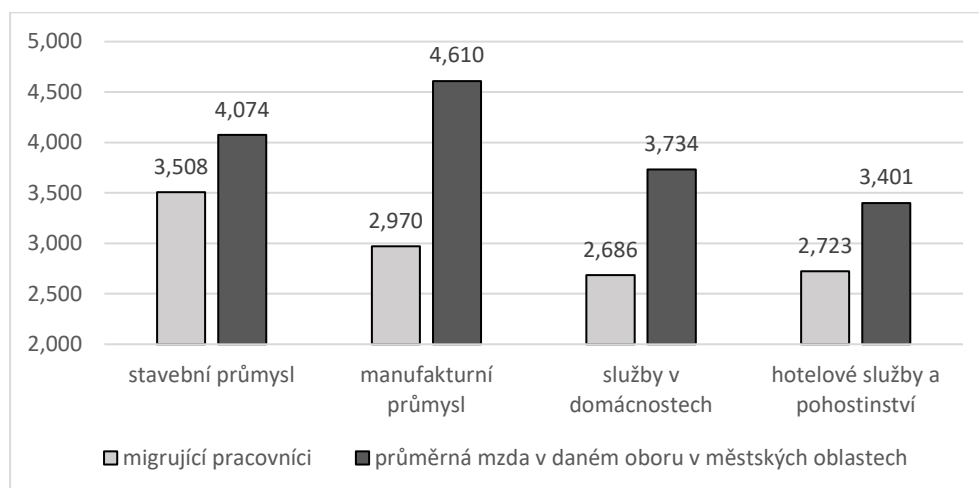
K práci na nekvalifikovaných pozicích jsou migrující pracovníci z větší části determinováni nízkou úrovní dosahovaného vzdělání, následující statistika však odhaluje závažnější problém, a tím jsou značné mzdové rozdíly mezi migranty a městskými obyvateli na obdobných pozicích. Rozdíly mezi průměrnými mzdami pracovních migrantů a celkovými průměrnými mzdami v městských oblastech v roce 2015 můžeme vidět na grafu č. 6. Největší rozdíly lze registrovat u zpracovatelského průmyslu, kde průměrné mzdy migrantů činily 64 % průměrné mzdy v tomto odvětví. U služeb v domácnosti a hotelových služeb a pohostinství činil tento poměr 72 %, respektive 80 %. Nejmenší rozdíl v průměrných mzdách je pak u stavebního průmyslu, kde mzdy migrantů dosahovaly 86 % celkové průměrné mzdy. To může být zapříčiněno zejména velkým podílem pracovních migrantů ve stavebnictví.

⁸⁷ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin ...

⁸⁸ Onemocnění plic spojené s nevhodným pracovním prostředím, při kterém jsou dlouhodobě vdechovány anorganické látky, které vedou k zánětlivým změnám na plicích a rozvoji rakovinového bujení.

⁸⁹ Migrant workers and their children. China Labour Bulletin ...

Graf č. 6: Průměrné měsíční mzdy venkovských migrantů v daných oborech a průměrné mzdy v daných oborech v městských oblastech, 2015 (yuan)



Zdroje: Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z:

<http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>;

Average Wage of Employed Persons in Urban Units by Status of Registration and Sector in Detail (2015), 4-14. China

Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z:

<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Problém rozdílných mezd dotváří dojem společnosti, tvořené dvěma nerovnými skupinami obyvatel. Mzdy migrantů ve městech rostly v minulých letech rychleji než mzdy obyvatel s městským hukou, čímž docházelo k jejich konvergenci. Ta však v poslední době vyprchává. V roce 2014 činilo tempo růstu mezd migrantů 9,8 %, u městské populace pak 9,5 %. Růst mezd obou skupin obyvatel v dalším roce dále zpomaloval až k hranici 7 %.⁹⁰ Rozdíly ve mzdách tak zůstávají i nadále citelné.

Vedle těchto rozdílností musí být zmíněna ještě neformální diskriminace venkovských migrantů městskou populací. Migranti jsou dodnes ve městech bráni jako nejpodřadnější pracovní síla. Na straně populace s městským hukou pak vůči migrantům existují hluboce zakořeněné předsudky. Migranti tak nezažívají diskriminaci pouze v přístupu k veřejným službám na základě jejich typu hukou, ale dochází i k diskriminaci ze strany městské populace. Na veřejných místech je s nimi mluveno nebo je na ně křičeno jako na malé děti. Dále je jim odpírán vstup do lepších restaurací či hotelů. Objevily se i případy, kdy značky „zákaz vstupu psů a Číňanů“, používané v koloniální éře byly na některých obchodních centrech ve větších městech v dnešní době nahrazeny cedulemi „zákaz vstupu psů a venkovanů“. Slovo venkovan/rolník (*nongmin*) pak v Číně vždy neslo negativní význam, ať již vyjadřovalo nevědomost a nedostatek vzdělání, či pasivní masy obyvatel závislé na dobročinnosti vládnoucí vrstvy.⁹¹

⁹⁰ China's Great Wage Boom is Starting to Fade. Bloomberg, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z:

<http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-22/china-s-great-wage-boom-seen-subsiding-with-unemployment-rising>

⁹¹ PAI, H. H. Chinas Rural Migrant Workers Deserve More Respect from the City-Dwellers, (Aug., 2012). The Guardian. [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/aug/25/china-rural-migrants-more-respect>

Pokud si rodiny pracovních migrantů ve městech mohou dovolit platit studijní poplatky svým dětem a jim je tak přiděleno místo ve veřejných školách, často zůstávají segregovaní v rámci třídního kolektivu. Ze strany rodin s městským hukou bývá někdy vytvářen tlak na to, aby jejich děti nesdílely stejnou třídu s dětmi migrantů. Domnívají se totiž, že to ovlivní kvalitu výuky v dané třídě. Ze strany městských dětí pak dochází často i k šikaně dětí migrantů.⁹² Členové rodin migrantů tak mohou pociťovat diskriminaci ze strany městského obyvatelstva v jakémkoliv věku.

3.1.2 Současné a budoucí reformy systému hukou

Obliba gradualistických reforem čínskou vládou, které jsou nejprve zkoušeny jako pilotní projekty na lokální úrovni se promítá i do reformování systému hukou. Při komplexnosti této problematiky, která postihuje velkou část populace, by šokové plošné řešení mohlo přinést sociální a ekonomické problémy. Systém je tak postupně uvolňován na městských či provinčních úrovních a jeho podmínky se značně liší. V této kapitole tak budou popsány příklady současných a zamýšlených reforem jak na lokální, tak centrální úrovni.

Lokální reformy systému hukou

Reformace hukou má již poměrně dlouhou historii, nicméně zásadnější opatření postihující širší škálu venkovských migrantů se odehrávají až po začátku nového tisíciletí.

První průkopnickou reformou na lokální úrovni byla možnost získání tzv. „modrého razítka“ po roce 1992, které se týkalo měst Nanjing, Tianjin, Guangzhou a Shenzhen. O toto razítko mohli žádat migranti s vysokoškolskými tituly, či ti, kteří investovali více jak milion yuanů v určených odvětvích.⁹³ Pro tehdejší populaci migrantů tak tyto kvalifikační podmínky prakticky nesplnitelné. Nicméně se jednalo o první snahy o reformu hukou.

O 5 let později v roce 1997 přišlo jedno z největších uvolnění vnitrostátní migrace do konce 20. století. Státní rada vydala „*Pilotní schéma pro reformu systému hukou v malých městech*“, který dovolil venkovským migrantům usazovat se v malých městech a požívat stejná práva jako tamější populace s městským typem hukou.⁹⁴ Tato možnost byla obyvateli na venkově hojně využívána, nicméně pracovní příležitosti a veřejné služby byly v malých městech nesrovnatelně horší než ve velkoměstech.

⁹² LIM, E. Neglect and Discrimination are Often the Fate of Migrant Children. US-China Today, (Jul., 2009). [online]. Dostupné z: http://uschina.usc.edu/w_usct/showarticle.aspx?articleID=13763&AspxAutoDetectCookieSupport=1

⁹³ CUI, R.; COHEN, J. H. Reform and the Hukou System in China. Migration Letters. Vol. 12, No. 3, (Sep., 2015), pp. 327-335. [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1718580598?pq-origsite=summon>; str. 329

⁹⁴ CUI, R.; COHEN, J. H. Reform and the Hukou System ..., str. 330

Od roku 2001 do roku 2009 pak 15 provincií z celkových 33 v ČLR přijalo unifikaci registrace hukou. Obyvatelstvo v těchto provinciích se tedy již dále nedělí na městské a venkovské. Rozdíly mezi obyvateli na základě jejich místa původu zde však nadále přetrvávají, a to především díky chybějícím podpůrným reformám v oblasti práv v přístupu k veřejným službám a statkům.⁹⁵ Jednalo se tak spíše o symbolické gesto ze strany daných provinčních vlád.

V posledních letech oblíbeným nástrojem pro konverzi hukou z venkovského na městské je tzv. „bodový systém“. Průkopníkem tohoto systému byla v roce 2009 provincie Guangdong na JV pobřeží Číny. Systém se primárně zaměřoval na venkovské migranty migrující v rámci této provincie, migrace mezi provinciemi byla upravována jinými nástroji. Systém využívá kumulaci bodů, které jsou migrantům přidělovány za dosažené vzdělání, odborné certifikáty, dobu přispívání na sociální pojištění, vládní ocenění, či charitativní činnosti, jako například darování krve. Systém se opět ukázal být velmi selektivní. Z plánu 1,8 milionu konverzí hukou během 3 let, bylo po prvním roce převedeno „pouze“ 100 tisíc hukou.⁹⁶ Na bodový systém následně přešly čínské municipality⁹⁷ a další provincie.

Migranti často váhají s žádostmi o městská hukou také z důvodu ztráty práv na užívání půdy, která jsou spojená s jejich současným typem. Municipality Chongqing, čítající v dnešní době na 30 mil. obyvatel, tak v roce 2007 přijala systém konverze postavené na výměně práv navázaných na venkovská hukou za práva spojená s městským hukou. Po splnění obligátních podmínek jako je počet odpracovaných let ve městě, či určitá výše daňových odvodů mohou migranti požádat o změnu typu hukou. Projekt nesl název „Vyměňte 3 šaty venkovské za 5 šatů městských“, což v případě venkova symbolizovalo právo na užívání lesní a zemědělské půdy a právo na pozemek. V případě města pak práva na starobní důchod, dotované základní vzdělání, zdravotní péči, dotované bydlení a stabilní zaměstnání. Pro nerozhodné migranty byla přijata tříletá zkušební doba, během které disponovali právy obou typů hukou a mohli se rozhodnout, který si do budoucna ponechají.⁹⁸

Vláda Chongqingu však ve snaze zrychlit urbanizační proces došla ještě dál, když v roce 2015 oznámila, že poskytne držitelům venkovských a městských hukou stejný přístup k veřejným a sociálním službám.⁹⁹ Mezi čínskými municipalitami se tak jedná o výjimku.

⁹⁵ World Bank. China 2030: building a modern, harmonious, and creative society (English). Washington, DC: World Bank, 2013, p. 473. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society>, str. 331

⁹⁶ World Bank. China 2030: building ..., str. 332

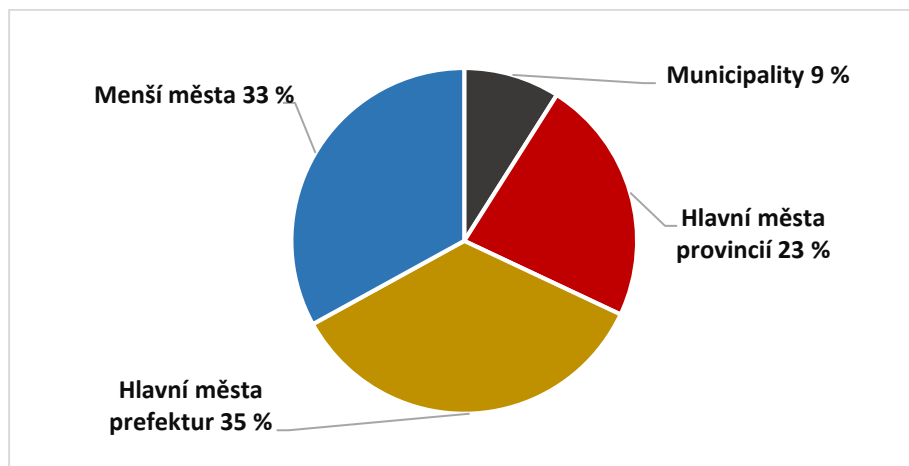
⁹⁷ Čínské municipality jsou městské oblasti, které mají v administrativním členění stejné postavení jako provincie. Jedná se o **Beijing, Tianjin, Shanghai a Chongqing.**

⁹⁸ World Bank. China 2030: building ..., str. 332

⁹⁹ YINGZI, T. Chongqing to roll out hukou point system. China Daily, (Sep., 2015). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-09/08/content_21815713.htm

Obecně lze však tvrdit, že lokální reformy systému hukou jsou více dokončeny zejména v menších městech Číny a méně pak ve středně velkých, a především velkých městech a municipalitách. Ty kladou větší překážky konverzi hukou a orientují se především na kvalifikované, vzdělané, či bohaté migranty. Střední a velká města jsou přitom hlavní cílovou destinací venkovských migrantů, protože nabízí lepší pracovní uplatnění. Přibližně 67 % migrantů v roce 2015 pobývalo v hlavních městech prefektur, hlavních městech provincií a municipalitách typu Peking, či Shanghai, jak je patrné z grafu č. 7.

Graf č. 7: Rozložení migrující venkovské populace dle velikosti cílových měst, 2015 (%)



Zdroj: Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>; vlastní zpracování

Centrální reformy systému hukou

Ve 13. pětiletém plánu pro období let 2016-2020 je problematika začleněna pod kapitolu *Nová urbanizace*. V úvodu kapitoly věnované hukou se píše, že vláda bude koordinovat reformu systému registrace domácností tak, aby se ujistila, že dochází k větší rovnosti občanů v přístupu k základním veřejným službám a zajistí zlepšení pobídek k udělování městského hukou, aby podněcovala další usazování lidí z venkova ve městech.¹⁰⁰

V sekci 1 kapitoly je zmíněno, že se bude klást větší důraz na poskytnutí městského hukou migrantům, kteří budou disponovat stabilní pracovní pozicí a bude zajištěno, aby se jejich rodiny mohly přistěhovat za nimi. Ty by pak měly požívat stejná práva a povinnosti jako městské obyvatelstvo. Zmírnění podmínek konverze by se mělo týkat především venkovských migrantů do měst za účelem navazujícího vzdělávání, vojenské služby, těch, co v daném městě bydlí 5 a více let a pro novou generaci venkovských migrantů za prací. Hlavní města provincií a všechna ostatní menší města by měly zrušit všechny překážky konverze pro

¹⁰⁰ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development ..., str. 92

absolventy vysokých škol, vysoce kvalifikovanou pracovní sílu a pro ty, kteří se vrací ze studií v zahraničí. Velkoměsta a municipality by pak měly přijmout podmínky konverze hukou na základě doby přispívání do sociálního systému, vlastnění nemovitostí a doby nepřerušovaného pobytu v daném městě.¹⁰¹ Čínský prezident Xi se dokonce vyjádřil ve smyslu, že nárok na městský typ hukou budou mít pouze „vhodní lidé“.¹⁰² Plánovaná jednodušší konverze ve velkých městech je tak velmi arbitrární, zaměřená na kvalifikovanou pracovní sílu, absolventy vysokých škol, či perspektivní mladé migranty. Získání městského hukou v municipalitách tak zřejmě bude pro řadovou pracovní sílu soustředěnou ve zpracovatelském, či stavebním průmyslu nadále velmi obtížné.

Sekce 2 pak rozebírá systém „pobytoých karet“, který by měl zajistit permanentně usazeným migrantům ve městech bez městského typu hukou právo na základní vzdělání a další veřejné služby, na jejichž postupné rozšiřování v jednotlivých městech bude dohlížet centrální vláda.¹⁰³ Důležitou poznámkou však je, že o veřejných službách navázaných na pobytovou kartu, které permanentně usazený migrant s venkovským hukou může užívat, rozhoduje vždy lokální vláda daného města. Škála využitelných veřejných služeb se tak může lišit město od města.

Státní rada v říjnu roku 2016 vydala plán na každoroční zvyšování míry urbanizace (v tomto případě populace s městským hukou) o 1 % do roku 2020. Ročně by se tak mělo jednat o cca 13 mil. nových držitelů městského hukou. Pro města, která absorbují větší počet venkovských migrantů by měly být uvolněny z centrálního rozpočtu dodatečné finanční prostředky pro výstavbu nové infrastruktury a dostupného bydlení.¹⁰⁴

Hned v prvním roce se centrální vládě její plán dařilo plnit. V únoru 2017 čínské ministerstvo veřejné bezpečnosti oznámilo, že za rok 2016 bylo přiděleno 28,9 mil. nových městských hukou, z toho ve velkoměstech Peking, Shanghai, Guangzhou a Shenzhen 4,6 mil.¹⁰⁵ I přes těžší podmínky transferu hukou v těchto velkoměstech se tak jedná o poměrně vysoké číslo.

Dalšího zmírnění podmínek konverze hukou by se měly dočkat i města, ve kterých žije méně než 3 miliony obyvatel s trvalým pobytem. Koncem roku 2016 vydalo ministerstvo

¹⁰¹ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development ..., str. 92-93

¹⁰² TIEZZI, S. China's Plan for „Orderly“ Hukou Reform. The Diplomat, (Feb., 2016). [online]. Dostupné z: <http://thediplomat.com/2016/02/chinas-plan-for-orderly-hukou-reform/>

¹⁰³ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development ..., str. 93

¹⁰⁴ China to resolve hukou issue for 100 million rural migrants. The State Council the People's Republic of China, (Oct., 2016). [online]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/latest_releases/2016/10/11/content_281475463620362.htm

¹⁰⁵ SHEEHAN, S. Chinas Hukou Reforms and the Urbanization Challenge. The Diplomat, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2017/02/chinas-hukou-reforms-and-the-urbanization-challenge/>

veřejné bezpečnosti prohlášení, že takto velká města by neměla přijímat bodové systémy pro migranty.¹⁰⁶

3.1.3 Výsledky dílčí analýzy a odpovědi na položené otázky

Čínský systém sídelní příslušnosti hukou je v dnešní době jedním z největších strukturálních problémů Číny. Od svého vzniku způsobuje ekonomickou a sociální nerovnost ve společnosti a její praktické dělení na dvě skupiny s nerovnými právy a příležitostmi. Představuje také překážku plánů čínské vlády na vytvoření moderní, vysoce urbanizované ekonomiky tažené domácí spotřebou.

Z analýzy a komparací poskytnutých výše lze soudit, že pracovní síla z venkova i v dnešní době, téměř 60 let po přijetí systému registrace domácností hukou, **nedisponuje stejnými pracovními a životními podmínkami a příležitostmi** jako obyvatelstvo s městským typem hukou. Tyto dvě skupiny obyvatelstva se stále liší v možnostech přístupu ke vzdělávání, bydlení, či jiným veřejným statkům. Migranti pak často zastávají práce, které nejsou městskou populací preferovány. To může být způsobeno i jejich horším vzdělanostním základem. Ten však již nevysvětluje markantní rozdíly ve vyplácených mzdách ve stejných oborech činností mezi migranty a držiteli městského hukou. Migranti často nedisponují formálním pracovním kontraktem, který by zajišťoval alespoň základní typy pojištění. Nedostává se jim tak finančního zajištění pro případy pracovních úrazů, mateřství, nemoci, či odchodu do starobního důchodu. Tato situace se v průběhu času mírně lepší, rozdíly oproti městské populaci jsou však stále veliké. Kromě těchto faktů dochází ve městech i k diskriminaci na základě drženého typu hukou.

Pohledem do minulých, probíhajících a plánovaných reforem systému hukou lze jednoznačně říci, že v čase **dochází k odbourávání překážek vnitrostátní migrace**, které systém v minulosti nastavil. Jak lokálním, tak centrální vládě nelze upřít zájem tuto problematiku aktivně řešit. Situace však nenabízí jednoduchá celostátní řešení. Sociální a ekonomické náklady spojené s plošnou konverzí hukou venkovských migrantů na městská by mohla vést k rychlému prohlubování zadlužení veřejného sektoru, či přechodnému kolapsu poskytování veřejných statků a služeb. Čínská akademie sociálních věd spočítala, že náklady na poskytnutí zdravotní péče, základního vzdělávání a jiných benefitů spojených s městským hukou, činí celkově na jednoho venkovského migranta v průměru 100 tisíc yuanů¹⁰⁷, tedy na

¹⁰⁶ China to resolve hukou issue for 100 million rural migrants ...

¹⁰⁷ Chongqing. Reform's big taboo. The Economist, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/china/21695556-ambitious-plan-social-change-has-run-trouble-reformu2019s-big-taboo>

každý milion nových městských hukou přibližně 100 mld. yuanů (přibližně 15 mld. USD). Gradualistická forma řešení se tak v tomto případě zdá být vhodná.

I přes snahu vlád tak i v dnešní době držený typ hukou může determinovat životní a pracovní možnosti a příležitosti čínského obyvatelstva. Tento stav tak kvůli „pouze“ postupnému uvolňování bude trvat zřejmě ještě mnoho let a bude v Číně brzdit rychlejší hospodářský růst. Konverze hukou ve velkých městech se navíc týká a v blízké budoucnosti bude týkat především kvalifikované pracovní síly a absolventů vysokých škol.

Otázkou však zůstává i to, jestli případná budoucí unifikace hukou „smaže“ rozdíly mezi městskými obyvateli a venkovskými migranty. Příklady diskriminace migrantů městským obyvatelstvem uvedené výše přizívají smýšlení o těchto občanech jako o lidech druhé kategorie. Tento ve společnosti rozšířený názor jistě lehce nezmizí tím, že migrant bude disponovat stejným typem hukou. V případě, že by uvolnění systému hukou navíc znamenalo i přechodné, či trvalé snížení kvantity a kvality poskytovaných veřejných služeb, by tak mohlo dojít k ještě většímu sociálnímu pnutí mezi těmito skupinami obyvatel. Na druhé straně však stojí na 280 mil. venkovských migrantů, kde zejména ti mladší dnes již mají zcela jiné ambice než jejich rodiče. Jsou si více vědomi své ceny na trhu práce, mají přístup k lepším informacím a na rozdíl od svých rodičů se plánují ve městech usadit trvale namísto návratu do místa trvalého bydliště. Před čínskou centrální vládou tak stojí úkol, jak uspokojit obě skupiny obyvatel.

Problém hukou tak v dnešní době není zdaleka vyřešen. Do jisté míry zpomaluje hospodářský růst země svojí diskriminační povahou, ale dochází k jeho aktivnímu postupnému řešení unifikováním jeho typů. Vývoj bude zajímavé sledovat i s ohledem na trend úbytku čínské populace v produktivním věku, který nastává v posledních letech. S nedostatečnou nabídkou práce tak bude růst potřeba vylepšit pracovní a životní podmínky a příležitosti migrantů ve městech za účelem jejich přilákání. Zvyšování míry urbanizace migrací obyvatel venkova do měst pak navíc představuje jednu z klíčových úloh při zvýšení úrovně domácí spotřeby. Po přestěhování migrant musí platit za nájem, jídlo, dopravu atd., zatímco na venkově mohl doposud žít soběstačným způsobem života. Podpora postupné urbanizace je tak v souladu s vládní strategií orientace hospodářského růstu více k domácí spotřebě.

3.2 Systém vzdělávání jako faktor hospodářského růstu

Kapitola č. 3.2 **Systém vzdělávání jako faktor hospodářského růstu** je koncipována v duchu zodpovězení výzkumné otázky č. 3, která zní: *Dochází v Číně k rozšiřování a zkvalitňování poskytovaného vzdělávání?*

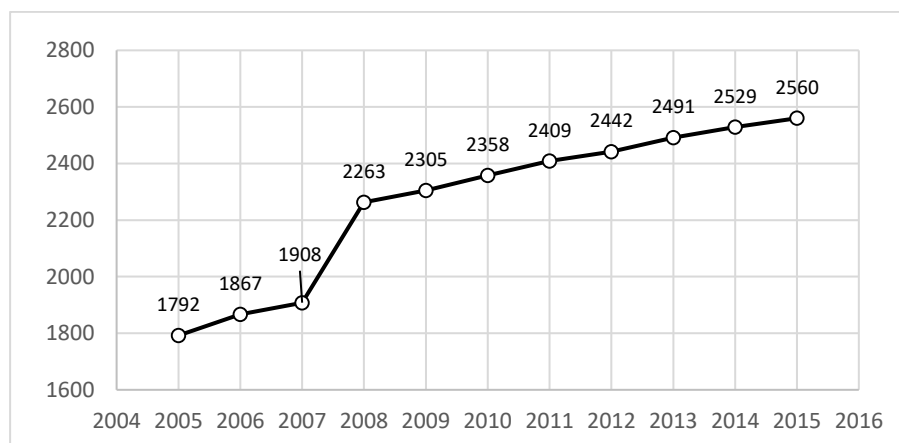
Důležitost kvalitního systému vzdělávání pro hospodářský vývoj země je nastíněna v kapitole č. 1.2. Stručnou historii čínského školství a současný systém vzdělávání obsahuje příloha č. 4.

3.2.1 Vývoj vzdělávání a jeho výstupů v Číně mezi lety 2005-2016

Zejména vysoké školství zažívá v Číně v poslední dekádě rychlý rozvoj. Patří totiž mezi priority centrální vlády, která se ho snaží modernizovat a rozšiřovat mezi větší procento populace s ohledem na snahu přechodu na růstové modely závislé na vyšší kvalitě lidského kapitálu. Následující sada grafů dokumentuje kvantitativní vývoj faktorů spojených s vysokým školstvím.

Vysokých škol a universit v ČLR neustále přibývá, jak je vidět z grafu č. 8. Zatímco v roce 1978, v počátcích ekonomických reforem bylo na území Číny 598 těchto institucí, v 1990 to byl již téměř dvojnásobek. V posledních pěti letech, pro která jsou vedena data čínským statistickým úřadem, pak počet stoupal průměrně o 40 ročně až na 2 560 institucí zajišťujících vysokoškolské vzdělávání v roce 2015. Od roku 2005 tento počet stoupl o 43 %. Trend snahy rozšíření vysokoškolského vzdělání na větší část populace je tak patrný.

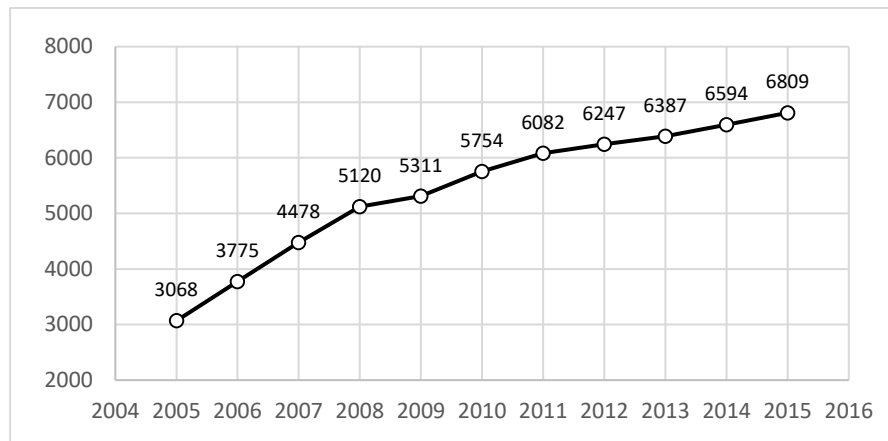
Graf č. 8: Počet vysokoškolských institucí, 2005-2015



Zdroj: Number of School by Type and Level, 21-5. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Trend růstu počtu institucí koreluje i s počtem absolventů vysokoškolského vzdělání. To je patrné z grafu č. 9, který zobrazuje počet absolventů bakalářského typu studia. Mezi lety 2005-2015 vzrostl o 122 % z 3,068 mil na 6,809 mil.

Graf č. 9: Počet absolventů bakalářského typu vzdělání, 2005-2015 (1 000 osob)



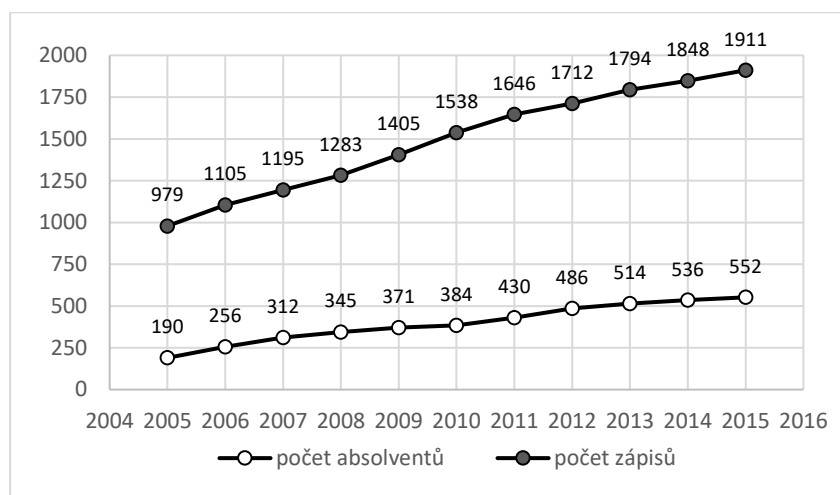
Zdroj: Number of Graduates of Formal Education by Type and Level, 21-9. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Posledním z této řady grafů je graf č. 10, který zobrazuje počty přihlášek a počty absolventů postgraduálního studia, tedy studia magisterského a doktorského. To souvisí především s rozvojem a kvalitou praktikované vědy a výzkumu a možností rozvoje vysoce kvalifikovaných pracovních pozic v Číně. Trend počtu přihlášek k navazujícím formám vysokoškolského vzdělávání a počtu jejich absolventů je stále rostoucí jako u bakalářského studia, a to i přes zmenšující se počet obyvatel ve věku 20-24 let. Ten se od roku 2005 do roku 2016 snížil ze 101 mil. na 99 mil.¹⁰⁸ To ukazuje na rostoucí podíl vysokoškolsky vzdělaných osob v populaci. Dle některých odhadů by měl počet vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva ve věku 25-34 let do roku 2030 stoupnout o 300 % oproti současnému stavu. V rámci EU a USA by měl nárůst činit 30 %.¹⁰⁹ Mezera podílu vysokoškolsky vzdělané populace mezi Čínou a vysoko příjmovými ekonomikami USA a zemí Evropy se tak bude zřejmě rychle zmenšovat.

¹⁰⁸ China. Population Pyramid, 2016. [online]. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/china/2016/>

¹⁰⁹ SCHLEICHER, A. China opens a new university every week. BBC News, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/business-35776555>

Graf č. 10: Počty přihlášek a absolventů navazujícího magisterského a doktorského studia, 2005-2015 (1 000 osob)



Zdroj: Statistics on Postgraduates and Students Studying Abroad, 21-10. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Zajímavým faktem je, že v roce 2015 194 859 z 551 522 absolventů magisterského a doktorského studia¹¹⁰, tedy 35,3 % všech absolventů, promovalo v rámci technických oborů. Dle *The World Economic Forum* v Číně v roce 2016 dokonce promovalo v rámci „STEM“ (science, technology, engineering, mathematics) dohromady na 4,7 mil. studentů, což bylo nejvíce na světě. Druhá s odstupem byla Indie s 2,6 mil. absolventy a až na 3. místě se umístily USA s 568 tis. takovými absolventy.¹¹¹ Do roku 2030 by absolventi STEM oborů z Číny a Indie měli tvořit 60 % všech absolventů těchto oborů v hlavních ekonomikách světa. Podíl EU by měl klesnout na 8 % a podíl USA dokonce na 4 %.¹¹² Zaměření na technické obory dává na poli průmyslových a IT inovací Číně značnou konkurenční výhodu na úkor „západních“ ekonomik.

Meziročně rychle narůstá i počet studentů studujících v zahraničí. Velká část těchto studentů míří na prestižní univerzity ve Velké Británii a USA. Jak je vidět na grafu č. 11, tak v roce 2016 v zahraničí studovalo téměř 550 tisíc čínských studentů a předpokládá se, že jejich počet do budoucna nadále poroste se zlepšující se finanční situací čínských rodin.¹¹³

Zatímco v roce 2005 činil poměr studentů navrátilých se ze zahraničí ku studentům studujících v zahraničí 29,5 %, v roce 2016 byl tento poměr již 79,3 %. To dokazuje větší motivace k návratu do vlasti, kde se zlepšuje pracovní uplatnění. Pro navrátilí se studenty se ujal název *haigui* (mořské želvy). Tito Číňané jsou žádaní a vysoce ceněni na trhu práce.

¹¹⁰ Number of Postgraduate Students by Academic Field (2015), 21-11. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

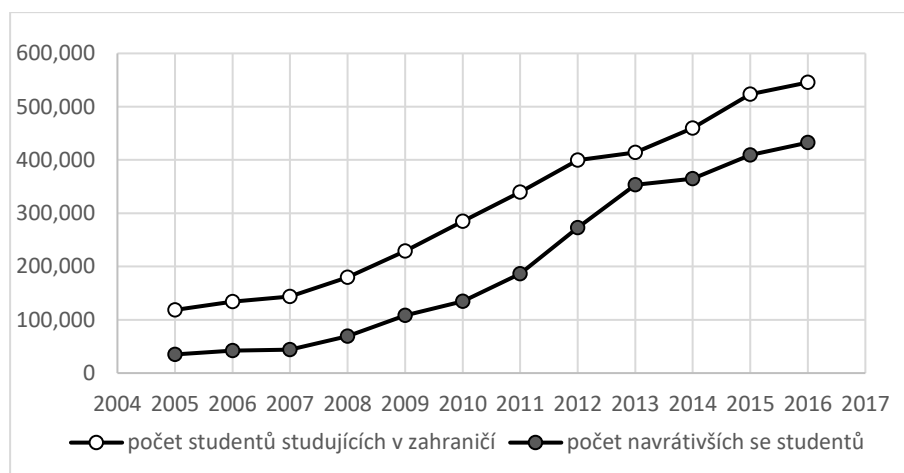
¹¹¹ MCCARTHY, N. The Countries With The Most STEM Graduates. *Forbes*, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/02/02/the-countries-with-the-most-stem-graduates-infographic/#2898f5c8268a>

¹¹² SCHLEICHER, A. China opens a new university every week ...

¹¹³ WANGSHU, L. More Chinese Students Set to Study Overseas. *The Telegraph*, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/world/china-watch/society/more-students-to-study-overseas/>

Podpora jejich návratu do země čínskou vládou se zvýšila především po vypuknutí finanční a hospodářské krize v roce 2008, kdy bylo pro čínské absolventy obtížnější najít lukrativní zaměstnání v zemích jejich studií.¹¹⁴ Absolventi doktorských programů prestižních univerzit pak přispívají k technologickému a vědeckému pokroku v zemi.

Graf č. 11: Počet studentů studujících v zahraničí a počet navrátilivších se studentů ze zahraničí, 2005-2016



Zdroj: Statistics on Postgraduates and Students Studying Abroad, 21-10. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Čína se v kvalitě vzdělávání však nespolehá jen na zahraniční vysoké školy. V žebříčku 1 000 nejlepších univerzit světa pro akademický rok 2018, sestaveném dle 13 výkonnostních ukazatelů, se mezi první stovkou umístila *Peking University* na 27. místě a *Tsinghua University* na 30. místě. Kromě univerzit z USA a Velké Británie, se před těmito čínskými institucemi v žebříčku umístily jen jedna švýcarská, jedna kanadská a jedna singapurská.¹¹⁵ To svědčí o rapidním nárůstu kvality vysokoškolského vzdělání v Číně posledních let.¹¹⁶ Pro zajímavost nejlépe hodnocená česká univerzita byla Univerzita Karlova, která se v žebříčku umístila na 401.-500. místě.

Zajímavým náhledem do zlepšující se vzdělanosti a odbornosti čínského obyvatelstva je pak i počet publikovaných vědecko-technických článků v odborných časopisech. Od roku 2000 do roku 2013 počet těchto odborných publikací vrostl téměř o 1 000 % na hodnotu 401 435. Před Čínou v této statistice byly pouze USA se 412 542 publikacemi.¹¹⁷ Trend vývoje však naznačuje, že v současnosti by Čína měla být již na první pozici.

¹¹⁴ ZHOU, W. China Goes on the Road to Lure „Sea Turtles“ Home. Reuters, (Dec., 2008). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-financial-seaturtles/china-goes-on-the-road-to-lure-sea-turtles-home-idUSTRE4BH02220081218>

¹¹⁵ World University Rankings 2018. Times Higher Education. [online]. Dostupné z: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2018/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

¹¹⁶ Ve stejném žebříčku se v roce 2011 univerzity umístily na 37., respektive 58. místě.

¹¹⁷ Scientific and technical journal articles. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC?end=2013&locations=CN-US-JP-KR&start=2005&view=chart&year_high_desc=true

Pro srovnání ČLR v kvantitě vzdělávání s jinými ekonomikami regionu, které úspěšně dokázaly překonat interval středních příjmů a nyní jsou brány jako vysoko příjmové, či v intervalu středních příjmů stagnují, lze využít soubor dat o kvantitě vzdělání obyvatelstva ve 144 zemích světa od roku 1950 do roku 2010 po pětiletých intervalech, který vypracovali Barro a Lee.¹¹⁸ Nevýhodou této databáze je právě její konec pro rok 2010. Pro určité srovnání ekonomik ale bude dostačující.

Pro relativní srovnání budou země porovnány na základě doby, kdy dosahovaly přibližně stejné ekonomické úrovně vyjádřené hrubým domácím produktem na obyvatele. Pro tyto účely využijí nejvhodnějších časových řad poskytovaných *The Conference Board*, které nabízejí srovnání HDP na obyvatele v konstantních cenách v USD za rok 2016 se zohledněním parit kupní síly roku 2011.¹¹⁹ Čína roku 2010 tak podle tohoto srovnání v HDP na osobu odpovídá Japonsku mezi lety 1965-1970, Korejské republice mezi lety 1985-1990, Malajsii mezi lety 1985-1990 a Thajsku v roce 2000. Japonsko a Korejská republika jsou brány jako země, které uspěly v překonání středně příjmové úrovně, Malajsie a Thajsko naopak jako chycené v pasti středního příjmu. Mezičasová srovnání skýtají řadu úskalí, proto je třeba výsledky porovnávaných hodnot brát s určitou rezervou.

V tabulce č. 2 tedy můžeme vidět kvantitativní údaje o vzdělání populace pro zmíněné země v daných letech. V procentu populace ve věku 15+ bez jakéhokoliv vzdělání je na tom Čína v porovnání s Malajsií a Thajskem daných let výrazně lépe, dokonce v tomto ohledu překonala i Korejskou republiku. V procentu populace s dokončeným vysokoškolským vzděláním se Čína nejvíce blíží Japonsku v letech 1965-1970. Oproti Thajsku roku 2000 a Korejské republice v letech 1985-1990 však výrazněji zaostává. V součtu procent populace s nejvyšším dokončeným vzděláním středoškolské a vysokoškolské úrovně se Čína nachází na druhém místě s 26,6 % před dominující Korejskou republikou se 43,9 %. Na třetím místě se pak nachází Japonsko s 22,85 %, na čtvrtém Malajsie s 20,1 % a poslední je s odstupem Thajsko s 16,1 %. Nižší procentuální hodnoty dosaženého vzdělání v Číně mohou být způsobeny i stále vysokou zaměstnaností v sektoru zemědělství v hospodářsky nerozvinutých venkovských oblastech země. V roce 2010 pracovalo v zemědělství ještě 36,7 % obyvatelstva, v roce 2015 to pak již bylo 28,3 %.¹²⁰ Z kvantitativního pohledu se při daném srovnání Čína řadí spíše k nynějším úspěšným ekonomikám Japonska a Korejské republiky v překonání pasti středního příjmu.

¹¹⁸ Education Attainment for Population Aged 15 and Over. Barro-Lee Educational Attainment Dataset. [online]. Dostupné z: <http://www.barrolee.com/>

¹¹⁹ Output, Labor, and Labor Productivity, 1950-2017. The Conference Board, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=27762>

¹²⁰ Employment, 4-1. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

Tabulka č. 2: Mezinárodní mezičasové porovnání kvantity vzdělání ve vybraných zemích

Země	Bez vzdělání	Dokončené základní vzdělání	Dokončené střední vzdělání	Dokončené vysokoškolské vzdělání	Průměrný počet let středoškolsk. vzdělání	Průměrný počet let vysokoškolsk. vzdělání
	% populace ve věku 15+, nejvyšší dosažené vzdělání					
Čína (2010)	5,4	14,8	22,9	2,7	2,65	0,14
Kor. rep. (1985-1990)	9,5	17,75	35,6	8,3	3,54	0,47
Japonsko (1965-1970)	1,1	35,8	19,9	2,95	2,05	0,18
Malajsie (1985-1990)	18,55	18	17,95	2,15	2,33	0,18
Thajsko (2000)	12,8	19,6	11,5	4,6	1,33	0,21

Zdroj: Education Attainment for Population Aged 15 and Over. Barro-Lee Educational Attainment Dataset. [online]. Dostupné z: <http://www.barrolee.com/>, vlastní zpracování

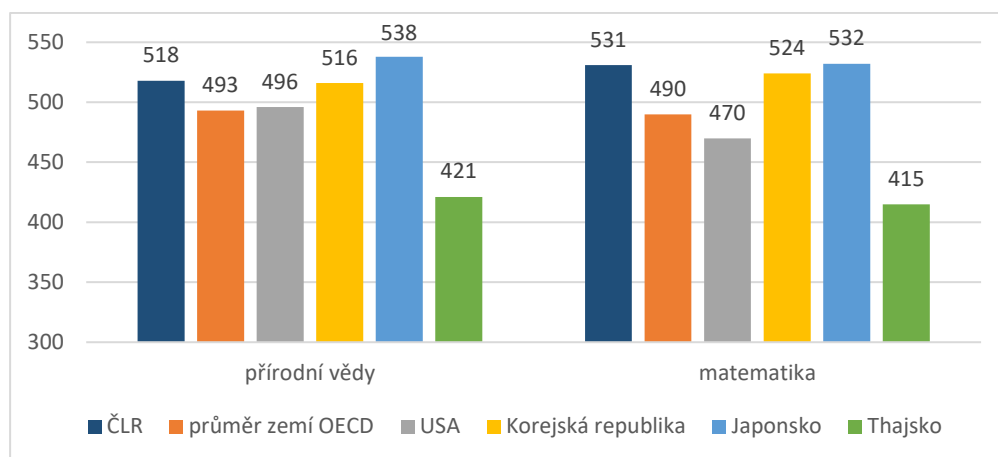
Kvalita vzdělávání je již obtížněji porovnatelná a měřitelná. Nenabízí totiž podobné mezičasové srovnání jako jeho kvantita. Současný vhled do kvality vzdělávacího systému můžeme najít u OECD. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj pořádá každé tři roky průzkum mezi patnáctiletými studenty, kteří jsou celosvětově bráni jako právě dokončující základní vzdělání. Testovací moduly byly v roce 2015 zaměřeny na jejich znalosti a schopnosti v matematice, přírodních vědách, či společném řešení problémů. Průzkumu se v daném roce zúčastnilo 540 000 studentů ze 72 participujících zemí.¹²¹

Výsledky čínských studentů ve zkoumaných vědních disciplínách a matematice jsou v porovnání s průměrem zemí OECD nadprůměrné, jak je vidět z grafu č. 12. V porovnání s výsledky studentů z USA je rozdíl ještě markantnější a čínští studenti v testu „porazili“ dokonce i Jižní Koreu, která je dlouhodobě považována za jednoho z hlavních technologických, vědních a inovativních lídrů světa. V testu z přírodních věd Čína obsadila konečně 10. místo ze 72 testovaných zemí a v matematice pak dokonce místo 6.¹²² Před ní se navíc umístili Hong Kong a Macao, které jsou od roku 1997 respektive 1999 pod čínskou správou.

¹²¹ PISA 2015, Results in Focus. OECD, 2016, p. 15. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>; str. 3

¹²² PISA 2015, Results in Focus ..., str. 5

Graf č. 12: Průměrné dosažené skóre v testu PISA 2015, vybrané země



Zdroj: PISA 2015, Results in Focus. OECD, 2016, p. 15. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>; str. 5; vlastní zpracování

Výsledky tedy ukazují na nadprůměrný vzdělanostní základ nynější generace mladých čínských studentů ve zkoumaných oborech. Na druhou stranu musí být brány s rezervou, protože kvalita vzdělávání není v celé Číně stejná, a municipality Beijing, Shanghai a provincie Jiangsu a Guangdong (testováni byli studenti v těchto čtyřech oblastech) tak nemusí být reprezentativním vzorkem celé téměř 1,4 mld. populace. Nicméně je systém základního vzdělávání podle dostupných výsledků v porovnání se zbytkem světa¹²³ na vysoké úrovni přinejmenším v těchto částech Číny, které jsou dlouhodobě hlavními „motory“ čínské ekonomiky a ve kterých v současnosti žije na 250 mil.¹²⁴ obyvatel. Porovnání výsledků testů v čase není možné. V roce 2012 se testů účastnili jen studenti ze Shanghaie (absolutně i relativně skončili v žebříčku ještě výše), v roce 2009 pak pevninská Čína mezi testovanými zeměmi nefigurovala vůbec.

Regionální nerovnosti ve vzdělání jsou vidět především mezi městskými a venkovskými částmi země. To je znakem většiny rozvojových zemí světa. Devítiletá povinná školní docházka byla v zemi uzákoněna v roce 1985, přesto se rozdíl v „odchozených“ letech školy mezi venkovem a městem od této doby zvýšil. Zatímco do roku 2005 ve venkovských oblastech změna doby průměrné školní docházky byla ze 4 na 8 let, ve městech to bylo ze 7 na 12 let.¹²⁵

Studenti v městských oblastech Číny vykazují i objektivně lepší výsledky ve srovnávacích testech. Na datech China Family Panel Survey z roku 2010 je vidět, že dosahovali signifikantně lepších výsledků nad studenty z venkovských oblastí jak na

¹²³ Většina testovaných vysoko příjmových ekonomik OECD skončila v testech PISA až za ČLR.

¹²⁴ Population at Year-end by Region, 2-6. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

¹²⁵ ZHANG, D.; LI, X.; XUE, J. Education Inequality between Rural and Urban Areas of the People's Republic of China, Migrants' Children Education, and Some Implications. Asian Development Review, Vol. 32, No. 1, (Apr., 2015), p. 196-224. [online]. Dostupné z: http://www.mitpressjournals.org/doi/10.1162/ADEV_a_00042#

základních, tak i nižších středních školách. Ve stejném průzkumu bylo také zjištěno, že jsou děti ve stejné věkové skupině ve venkovských oblastech v průměru o 4,2 kg lehčí a 6,5 cm nižší než jejich vrstevníci v oblastech městských.¹²⁶ To může poukazovat na horší výživové podmínky na venkově, což je jistě i jedním z faktorů horších studijních výsledků. Dalším faktorem pak může být i průměrné množství financí investovaných na jeden školní rok žáka rodinou. Na venkově to bylo v roce 2010 844 yuanů, zatímco ve městech 2 233 yuanů.¹²⁷ To je v souladu s příjmovými nerovnostmi zmíněnými v kapitole č. 2.2.1.

Dalším negativem čínského školství může být to, že vychází z nedemokratického politického systému. Konstruktivní kritika za „zavřenými dveřmi“ bývá přijímána jako součást utváření a diskutování politik státu. Nicméně stejná kritika vyřčená veřejně bývá naopak brána jako útok na politické vedení země.¹²⁸ Společnost se však vlivem pokračující urbanizace a rozšiřování vzdělání mezi větší procento populace postupně liberalizuje. Liberalizaci v tomto duchu koneckonců podporují i špičky komunistické strany, které často disponují zahraničním vzděláním a znalostmi západní kultury.

3.2.2 Současné a budoucí reformy vzdělávacího systému

13. pětiletý plán je opět velmi ambiciózní v mnoha sektorech a odvětvích ekonomiky. Nejinak je tomu i v případě vzdělávacího systému. První věty v plánu ohledně vzdělávání jsou velmi obecné. Zmiňují vůli prosadit politiku Strany ve všech oblastech Číny, rychlejší postup při zlepšování moderního vzdělávacího systému k celkovému zlepšení kvality vzdělávání. Dále pak podporu morálního, intelektuálního, psychického a uměleckého rozvoje čínského obyvatelstva, aby mohlo budovat socialismus v zemi.¹²⁹

Předškolní vzdělávání by do roku 2020 mělo projít reformou, která by měla zajistit jeho univerzalitu. Vlády jednotlivých nižších správních oblastí země přijaly tzv. „*Tříletý akční plán pro předškolní vzdělávání*“. Tento zákon nařizuje vládám zvyšovat rozpočtové investice pro předškolní instituce. To mělo za následek zvýšení počtu veřejných školek. Současně s tím probíhá i podpora soukromých investorů centrální vládou, při otevírání nových soukromých školek.¹³⁰ Dle statistik Národního statistického úřadu Číny mezi roky

¹²⁶ 2010 Baseline Data. China Family Panel Survey. [online]. Dostupné z: <http://www.iss.edu.cn/cfps/EN/Data/2010/235.html>

¹²⁷ 2010 Baseline Data. China ...

¹²⁸ MARGINSON, S. Higher Education in China and the United States. The Dream Is Over. The Crisis of Clark Kerr's California Idea of Higher Education. University of California Press, Oakland, California, 2016, pp. 110-118. [online]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1kc6k1p.19; str. 111-112

¹²⁹ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development of the People's Republic of China. Compilation and Translation Bureau, Central Committee of the Communist Party of China, 2016, p. 219. [online]. Dostupné z: <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>; str. 161

¹³⁰ Education in China A Snapshot ..., str. 11

2005 a 2015 narostl počet předškolních institucí v zemi z původních 124 402 na 223 683.¹³¹ Jednalo se tedy o nárůst o 79,8 %. Přitom počet obyvatel ve věku 0-4 let se ve stejném období zvýšil jen o 9,9 %.¹³² To ukazuje na signifikantní zlepšení situace u předškolního vzdělávání co do zaplněnosti jeho institucí a jeho dostupnosti.

Na poli základního vzdělání má plán vytyčeny následující cíle. Pro povinné vzdělání by měl být založen jednotný mechanismus financování pro městské i venkovské části, s důrazem právě na venkov a vyšší finanční prostředky pro střední a západní regiony země a regiony s převažujícími etnickými menšinami, které stále v kvalitě vzdělávání zaostávají za rozvinutějším východem. Dále pak bude kladen větší důraz na dodržování nastavených vzdělávacích standardů. Bude se pracovat na eliminaci přetížených tříd v městských oblastech, což je dnes jeden z velkých problémů, kdy na jednoho učitele může ve třídě připadat i 50 či 60 dětí. Novým cílem je i zvednout míru dokončení základního povinného vzdělání na 95 %. Ve venkovských oblastech by měl být kladen důraz na místní učitele. Jejich nedostatek by měl být řešen novými vládními pobídkami.¹³³ Nastavení reforem pro základní povinné vzdělávání se tak bude odehrávat v duchu zmenšování rozdílu v kvalitě mezi jednotlivými regiony země a městy a venkovem.

V oblasti zmírňování nerovností v povinném vzdělávání mezi městy a venkovem funguje od roku 2006 „*Speciální program pro výuku na venkovských školách*“. Ten má za úkol zvyšovat počty učitelů v zaostalejších oblastech země. Nábor probíhá mezi absolventy učitelských oborů na univerzitách, kteří pak vyučují 3 roky ve venkovských oblastech střední a západní Číny. Pokud po těchto 3 letech složí kvalifikační zkoušku a jsou ochotni na své pozici zůstat, získají definitivu zaměstnání. V roce 2015 90 % všech těchto učitelů po 3 letech výuky zůstalo na svých pozicích.¹³⁴ Nerovnosti se vláda snaží snižovat i požadavkem na učitele ze středních a velkých měst, aby v opakujících se kratších časových intervalech vyučovali ve venkovských oblastech.¹³⁵

Z reformy základního vzdělávání ve zkoumaném období lze zmínit i reformu zákona z roku 1986 o povinné školní docházce, který prošel úpravami v roce 2006. Od této doby jsou studenti povinné školní docházky osvobozeni od placení školného a dalších školních poplatků a od roku 2015 nová verze zákona vymáhá účtování pouze marginálních marží při prodeji povinné literatury.¹³⁶ Tyto úpravy více zpřístupnily primární vzdělání i nemajetným rodinám

¹³¹ Number of School by Type and Level, 21-5. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

¹³² China. Population Pyramid, 2015. [online]. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/china/2015/>

¹³³ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 162

¹³⁴ SINGH, A. Taking a Stand for Rural Teachers in China. China Daily, (Oct., 2012). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2012-10/04/content_15796923.htm

¹³⁵ Education in China A Snapshot ..., str. 29

¹³⁶ Education in China A Snapshot ..., str. 12

a do budoucna tak zlepší výchozí pozici jejich dětí na pracovním trhu. Míra zápisů na základní školy v roce 2015 dosáhla 99,9 %.¹³⁷

Čínská vláda pak dále bude klást důraz na rozvoj pokračujícího vzdělávání a vybudování systému celoživotního vzdělávání a kvalifikací dostupného všem členům společnosti. Na tuto skutečnost by mělo navazovat otevřené sdílení všech druhů vzdělávacích zdrojů pro širokou veřejnost. To bude znamenat i podporu digitálního vzdělávání přes internet.¹³⁸ Ač je tento cíl opět definován velmi volně, bude v případě masové realizace jedním ze stěžejních. Prvním projektem digitalizace školství je „Pekingská digitální škola“ s počátkem v roce 2012. Tento vládní projekt poskytuje studentům vzdělávací zdroje v dobré kvalitě. Jedná se o webovou stránku, která poskytuje studentům i učitelům přístup k online kurzům. Navíc poskytuje možnost komunikace mezi studenty a učiteli.¹³⁹

Možnost kvalitní výuky zdarma přes internet by otevřela zcela nové možnosti pro kvalifikaci či rekvalifikaci obyvatelstva, nebo pro vzdělávání v odlehlých částech země. Čínský trh práce by tak mohl v budoucnu z bezplatného šíření znalostí napříč společností těžit. Tato myšlenka je podpořena i v čínské společnosti zakořeněnou snahou učit se novým věcem a získávat kvalitní vzdělání.

Reformy se týkají i systému vysokoškolských přijímacích zkoušek *gaokao* (viz příloha č. 4). Tato unifikovaná zkouška je extrémně psychicky náročná, protože bývá jediným měřítkem pro přijetí na čínské univerzity. Zkouška probíhá většinou ve dvou dnech a trvá dohromady přibližně 9 hodin. Vedle společných předmětů se studenti rozhodují mezi sociálními a přírodními vědami. Toto rozhodnutí však musí učinit již na začátku vyšší střední školy ve svých 15-16 letech. V tomto věku se tedy již diskvalifikují z možnosti studovat druhou sadu předmětů na vysokých školách. Výuka na středních školách pak často probíhá právě v duchu přípravy na zkoušky *gaokao*. Výsledek samotné zkoušky pak do jisté míry determinuje budoucí životní příležitosti a možnosti pracovního uplatnění. Stres z těchto zkoušek pak každoročně zvyšuje míru sebevražd mezi studenty, kteří se na zkoušku připravují.¹⁴⁰ Systém tak byl dlouhodobě kritizován, ve vybraných provinciích a municipalitách však probíhají jeho reformy, které by měly snížit jeho náročnost.

¹³⁷ Net Enrollment Ratio of Primary Schools and Promotion_Rate of Various Schools. Education. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

¹³⁸ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 164

¹³⁹ Education in China A Snapshot ..., str. 40

¹⁴⁰ DENG, Ch. China's Cutthroat School System Leads to Teen Suicides. The Wall Street Journal, (May, 2014). [online]. Dostupné z: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2014/05/15/chinas-cutthroat-school-system-leads-to-teen-suicides/>

Reforma vzdělávání v Číně by se dále podle nového pětiletého plánu měla odvíjet v duchu výchovy společensky odpovědných lidí, kteří jsou si vědomi vlády práva, mají inovativního ducha a jsou schopni uvést myšlenky a nápady do praxe.¹⁴¹

3.2.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku

Kvantita vzdělání v Číně v posledním desetiletí kontinuálně roste. Zejména vysoké školství zažívá rychlý rozvoj. Během období let 2005 až 2015 se počty vysokoškolských absolventů více než zdvojnásobily, počty zápisů na vysokoškolské instituce pak lineárně narůstají i přes klesající počet obyvatel v daném věku. Důraz je kladen především na studium technických oborů, které pak vytvářejí konkurenční výhodu na poli průmyslových inovací. Zájem je i o problematiku předškolního vzdělávání. Jeho dostupnost se výrazně zlepšila téměř 80 % nárůstem počtu těchto institucí ve stejném časovém intervalu.

Kvalita vzdělání v Číně je obtížněji pozorovatelná. Ve světovém srovnání patnáctiletých studentů v rámci testů PISA od OECD čínští studenti (z vybraných provincií a municipalit) dosáhli vysoce nadprůměrných výsledků, který překonal průměr států OECD nebo i Korejskou republiku. 2 čínské univerzity se pak v žebříčku nejlepších univerzit světa umístily pro rok 2017 do 30. místa. Počet vydaných odborných publikací akademickými pracovníky také neustále narůstá.

Hlavním negativem zůstává malý (v čase však rychle narůstající) podíl vysokoškolsky vzdělané populace oproti vyspělým vysoko příjmovým ekonomikám a přetrvávající nerovnost ve vzdělávání mezi městskými a venkovskými oblastmi země jak v jeho kvalitě, tak kvantitě. V čase však dochází k postupnému narovnávání těchto nerovností a zmíněné rozdíly jsou i ve středu zájmu politik centrální vlády pro blízkou budoucnost, které cílí na zlepšení dostupnosti a kvality vzdělávání v chudších provinciích země. Pokud bude udržen nastavený trend a reformní snahy v oblasti vzdělávání, Číně skrz tento kanál zřejmě nehrozí stagnace, či úpadek a případné uvíznutí v pasti středního příjmu. Spíše se do budoucna může stát světovou špičkou v oblasti vzdělávání. Tomu napomáhá i v čínské populaci zakořeněný zájem o dosažení dobrého vzdělání, vycházející z konfuciánské tradice.

Dle výše provedené analýzy tak v Číně v čase **dochází k rozšiřování a zkvalitňování poskytovaného vzdělávání.**

¹⁴¹ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 164

3.3 Výzkum a vývoj jako faktor hospodářského růstu

Kapitola č. 3.3 **Výzkum a vývoj jako faktor hospodářského růstu** je koncipována v duchu zodpovězení výzkumné otázky č. 4, která zní: *Stává se Čína velmocí na poli inovací?*

Panuje obecný konsensus, že vzdělání je předpokladem inovací v ekonomice.¹⁴² Kromě podpory kvalitního dostupného vzdělávání je pak nutná k dosažení inovativní ekonomiky i podpora výzkumu a vývoje. Ty jsou důležitým faktorem ekonomického růstu. Výdaje na tuto oblast vedou k růstu skrz jejich pozitivní efekt na inovace a celkovou produktivitu faktorů.¹⁴³

Za vlády Mao ZeDonga byly výzkum a vývoj podřízeny cílům centrálního plánování a nedocházelo ke sdílení informací a k jejich reálné aplikaci v ekonomice. S nástupem Kulturní revoluce docházelo, jak již bylo výše zmíněno, k perzekuci inteligence, vědecká centra byla zavírána a téměř celé další desetiletí po jejím začátku v Číně neprobíhalo školení nových vědeckých pracovníků. Před počátkem Dengových reforem byl tak sektor vědy a výzkumu téměř nečinný.

Věda a technologie se však staly po roce 1978 součástí plánu 4 modernizací. Ačkoliv v této době nebylo prakticky na čem stavět rozvoj tohoto sektoru, bylo v rámci otevírání se Číny investicím vysoko příjmových ekonomik rozhodnuto o vytváření společných zahraničních a čínských podniků, kde byly zahraniční inovace a know-how „měněny“ za bezproblémové fungování na čínském trhu.¹⁴⁴ Dá se tedy tvrdit, že vědecko-technický pokrok v zemi desítky let z velké části závisel na přejímání zahraničních postupů a technologií. Čína však dospěla do vývojové fáze ekonomiky, kdy je pro další hospodářský růst nutné přejít k vlastnímu vývoji a výzkumu.

3.3.1 Vývoj výzkumu a vývoje a jejich výstupů v Číně mezi lety 2005-2016

Graf č. 13 dokumentuje vývoj firemních a vládních výdajů na výzkum a vývoj. Zatímco se v absolutních hodnotách výdaje vlády mezi lety 2005-2015 zvýšily o 467 %, u výdajů na bázi firem byl tento nárůst ve stejném období dokonce 661 %. Nárůst výdajů nebyl jenom absolutní, i přes rychle rostoucí ekonomiku se v relativním vyjádření kumulativní výdaje na výzkum a vývoj ve stejném období zvýšily z 1,31 % HDP na 2,07 % HDP. Procento čínských podniků, které se věnuje vlastnímu výzkumu a vývoji se v tomto období

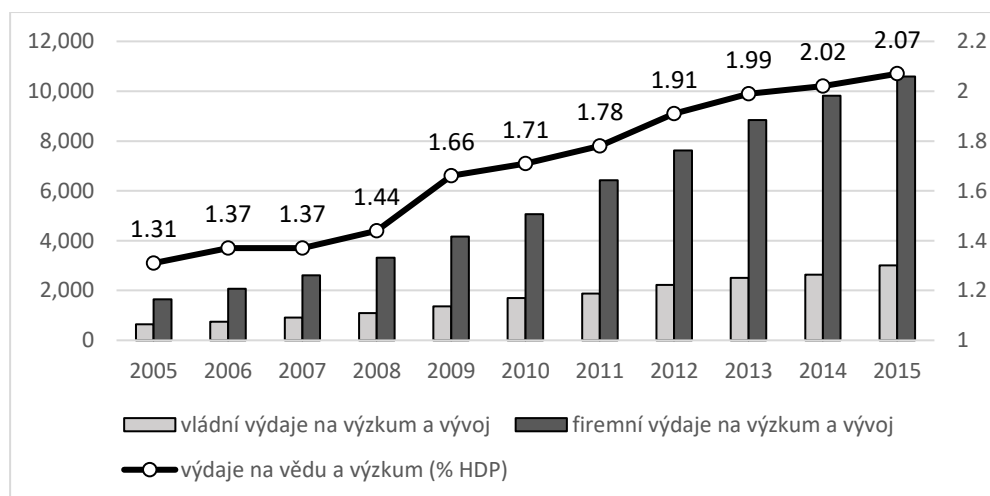
¹⁴² VILLALBA, E. The Relationship between Education and Innovation. JRC Scientific and Technical Reports., European Commission, 2007, p. 58. [online]. Dostupné z: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/111111111/5028/1/PUBSY%206992%20-%20EUR22797_EDandINN.pdf; str. 8

¹⁴³ ROMER, P. M. Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy, Vol. 98, No. 5, 1990, pp. 71-102. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2937632>

¹⁴⁴ DEHN, J. Chinas R&D revolution. The Emerging View, (May, 2015), p. 4. [online]. Dostupné z: http://www.ashmoregroup.com/sites/default/files/article-docs/EV%20May%202015%20China%20R%20and%20D_0.pdf; str. 2

zvýšilo z 6,2 % na 19,2 %.¹⁴⁵ To dokumentuje snahy Číny dostat se mezi inovativní lídry světa.

Graf č. 13: Vládní a soukromé výdaje na výzkum a vývoj (100 mil. yuanů, levá osa); výdaje na výzkum a vývoj v poměru k HDP (% , pravá osa)



Zdroje: Expenditure on National R&D by Fund Sources. Science and Technology. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>; Research and Development Expenditure (% of GDP). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?end=2015&locations=CN-KR-MY&start=1996&view=chart&year_high_desc=true; vlastní zpracování

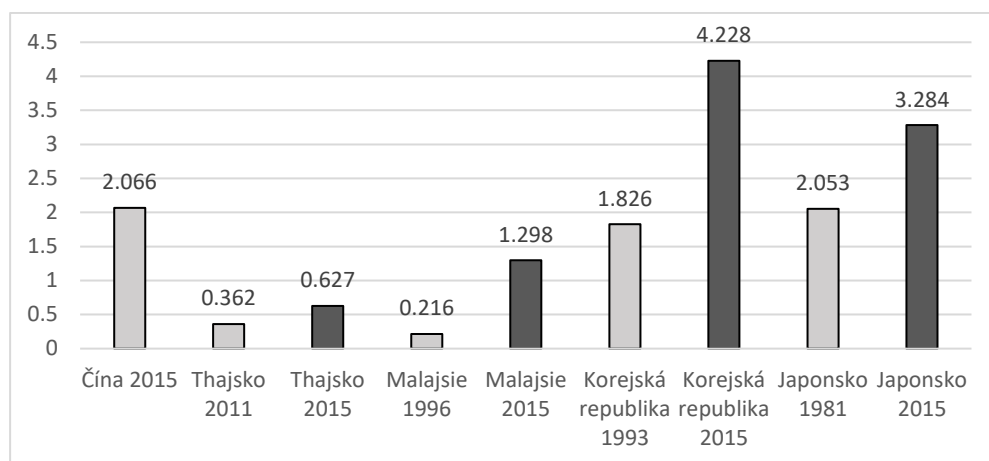
Pro mezinárodní srovnání výdajů na výzkum a vývoj opět využijí již zmíněných zemí z kapitoly č. 3.2 o vzdělání a daného porovnání pro podobnou výši HDP na osobu s Čínou v roce 2015. Tomu odpovídá Korejská republika roku 1993, Japonsko roku 1972, Malajsie roku 1994 a Thajsko roku 2011.¹⁴⁶¹⁴⁷ Na těchto datech je vidět určitá spojitost mezi současnou vyspělostí daných ekonomik a jejich výdaji na vědu a výzkum v % HDP. Čína se tak v tomto porovnání dosahovanými výdaji podobá spíše Korejské republice a Japonsku, tedy úspěšným ekonomikám v překonání středně příjmové úrovně. K současným podílům výdajů na HDP Japonska a zejména Korejské republiky má Čína ještě stále daleko. Trend je však jasně rostoucí. Thajsko a Malajsií Čína v tomto indikátoru překonává nejen pro rok, kdy měly země podobné HDP na osobu, ale i pro stejný rok 2015 (viz graf č. 14).

¹⁴⁵ Basic Statistics on Science and Technology Activities of Industrial Enterprises above Designated Size, 20-4. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2016/indexeh.htm>

¹⁴⁶ Output, Labor, and Labor Productivity, 1950-2017. The Conference ...

¹⁴⁷ Relevantní data v rámci Světové banky a OECD pro Japonsko existují až pro rok 1981 a pro Malajsií pro rok 1996.

Graf č. 14: Výdaje na výzkum a vývoj vybraných zemí v daných vývojových fázích (% HDP)



Zdroje: Research and development expenditure (% of GDP). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?end=2015&locations=CN-KR-MY-TH-JP&start=1996&view=chart&year_high_desc=true; Gross domestic spending on R&D. Data, OECD, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>; vlastní zpracování

V absolutních hodnotách vynaložených finančních prostředků na výzkum a vývoj by se ČLR dle projekce OECD měla dostat na první místo před USA kolem roku 2019.¹⁴⁸

Čínský výzkum a vývoj se ve velké míře soustřeďuje do tzv. *high-tech zón* (či parků vědy a techniky), které začaly vznikat po roce 1988 rozhodnutím Čínského ministerstva pro vědu a techniku o implementaci programu *Torch*.¹⁴⁹ Ty mají za cíl podpořit inovační schopnosti podniků a univerzit v rámci těchto zón a rozvoj ekonomiky v daném regionu.

K připojení k některé z těchto zón musí firma splňovat specifická kritéria, jako je podnikání ve vybraných odvětvích (např. elektronika, informační technologie, biotechnologie), vynakládání nejméně 3 % hrubých ročních výnosů na výzkum a vývoj, či v rámci firmy mít alespoň 30 % vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců a 10 % zaměstnanců angažovaných ve výzkumu a vývoji.¹⁵⁰

V roce 2007 bylo v Číně 54 high-tech zón.¹⁵¹ V roce 2016 pak již 146 high-tech zón národní úrovně. Ke stávajícím by v blízké budoucnosti mělo přibýt 10 dalších, což oznámilo v únoru roku 2017 Ministerstvo pro vědu a techniku. Většina z nich by se měla nacházet

¹⁴⁸ China headed to overtake EU, US in science & technology spending, OECD says. OECD, (Dec., 2014). [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/newsroom/china-headed-to-overtake-eu-us-in-science-technology-spending.htm>

¹⁴⁹ YANG, Y. High-tech Zones (Science & Technology Parks) and China's Urbanization. IASP World Conference on Science and Technology Parks, 2013. [online]. Dostupné z: [http://inhalt.com.br/portodigital/Workshop2SpeakerYuecheng\(YANG\)CHI.pdf](http://inhalt.com.br/portodigital/Workshop2SpeakerYuecheng(YANG)CHI.pdf)

¹⁵⁰ ZHANG, H. Development of Science and Technology Parks in China, 1988-2008. Economics, Vol. 5, (Apr., 2011), p. 25. [online]. Dostupné z: http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2011-6/version_1; str. 3

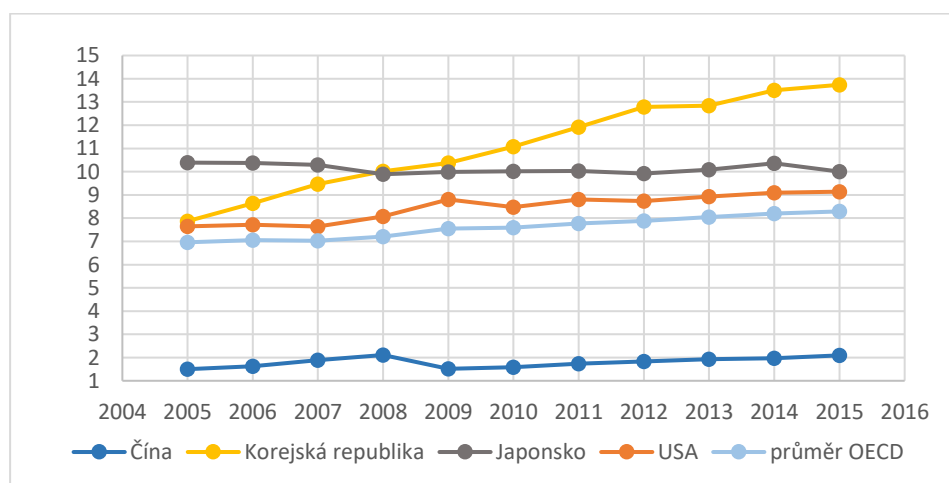
¹⁵¹ ZHANG, H. Development of Science ..., str. 3

v centrálních a západních provinciích Číny, což by mohlo vyvážit deficit v jejich umístění v zemi, který je ve prospěch východního pobřeží.¹⁵²

Jak řekl viceministr pro vědu a techniku Yin Hejun: „Tyto high-tech zóny se staly zásadním motorem inovací a ekonomických reforem v zemi.“ Jejich průměrné výnosy mezi lety 2011-2015 totiž meziročně rostly v průměru o 17,4 %.¹⁵³ V roce 2016 pak zóny vytvořily celkově 11,7 % HDP země.¹⁵⁴

Oblast, ve které Čína prozatím oproti vyspělým vysoko příjmovým ekonomikám v současnosti zaostává je relativní počet vědeckých pracovníků v populaci. Pokud pomineme absolutní vyjádření, rozdíly jsou viditelné. Na grafu č. 15 můžeme pozorovat srovnání Číny s vybranými ekonomikami a průměrem zemí OECD. Suverénem v této oblasti je Korejská republika, která vykazuje stabilní meziroční nárůst podílu vědeckých pracovníků na pracující populaci, Japonsko, USA a průměr ze zemí OECD pak mezi lety 2005-2015 držely konstantní podíl, či vykazovaly jeho mírný nárůst. Malý počet výzkumných pracovníků v Číně v relativním vyjádření je do značné míry způsoben stále poměrně nízkou mírou urbanizace a vysokým podílem venkovské populace zaměstnané v sektoru zemědělství.¹⁵⁵

Graf č. 15: Počet výzkumných pracovníků na 1 000 zaměstnaných obyvatel ve vybraných zemích, 2005-2015



Zdroj: Researchers, Total, Per 1 000 employed, 2001-2015. Data, OECD, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/rd/researchers.htm>; vlastní zpracování

V žebříčku *The Global Innovation Index* pro rok 2017 se Čína umístila celkově na 22. místě s výsledkem 52,54 bodu a na 1. místě mezi zeměmi s vyšším středním příjmem. V roce

¹⁵² ZHIHAO, Z. 10 high-tech zones to be developed. China Daily, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-02/16/content_28218836.htm

¹⁵³ ZHIHAO, Z. 10 high-tech zones to be developed ...

¹⁵⁴ Xinhua. More high-tech zones in China. Xinhua Net. [online]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/27/c_136160965.htm

¹⁵⁵ Employment, 4-1. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2016/indexeh.htm>

2013 se přitom nacházela ještě na 35. příčce.¹⁵⁶ Index poskytuje porovnání 127 zemí světa v 81 indikátorech zaměřených na inovativnost ekonomiky. Zkoumá například institucionální faktory, lidský kapitál, vědu a výzkum, infrastrukturní podmínky, či vědomostní a technologické výstupy země.

Mezi silné stránky Číny pak autoři řadí dostupnost a kvalitu základní infrastruktury, vysoké procento firem nabízejících svým zaměstnancům formální školení, vysoký podíl výdajů podnikatelských subjektů na vědu a výzkum na celkových výdajích pro tento sektor atd.¹⁵⁷

Inovativní lídři východní části Asie, Korejská republika a Japonsko, skončily na 11. místě s výsledkem 57,7 bodu, respektive 14. místě s 54,72 body. V tomto měření se tedy Čína rychle dotahuje na své regionální konkurenty s vysoko příjmovými ekonomikami.¹⁵⁸

Ještě v nedávné minulosti představovaly imitace a kopírování hlavní proud technologického pokroku v zemi. V čínské kultuře bylo navíc historicky zakořeněno, že kopírování a napodobování postupů a výroby není nic špatného, ale je to naopak pocta zhotoviteli. Z pohledu západní kultury neetické přejímání know-how však z velké části stojí za hospodářským úspěchem Číny minulých let. Dnešní dosažená ekonomická úroveň již ale vyžaduje podporu a vytváření vlastních inovací za účelem udržení vyšších temp hospodářského růstu, což se Číně v posledních letech daří.

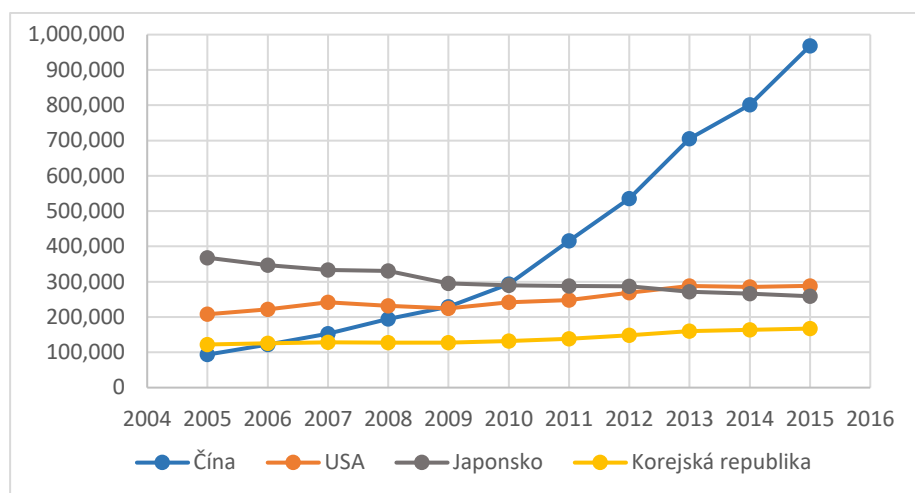
Graf č. 16 zobrazuje 4 největší patentové velmoci světa co do počtu podaných patentových přihlášek. Zatímco v roce 2000 této statistice jasně vládlo Japonsko s téměř 400 000 přihlášenými patenty, v ČLR ve stejném roce bylo residenty přihlášeno „pouhých“ 25 346 patentů. Po zmíněném roce však u Japonska následuje každoroční propad počtu podaných přihlášek a u dalších dvou patentových velmocí, USA a Korejské republiky, můžeme pozorovat stagnaci nebo jen mírný meziroční nárůst. U ČLR je situace diametrálně odlišná. Do roku 2010 se v této statistice Číně podařilo překonat všechny své největší soupeře a v roce 2015 bylo residenty v této zemi podáno 968 252 přihlášek patentů. To je téměř 3,5x více než u druhých USA. V absolutním počtu přihlášených patentů tak v dnešní době Čína nemá ve světě konkurenci.

¹⁵⁶ The Global Innovation Index 2017. Cornell SC Johnson College of Business. [online]. Dostupné z: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>

¹⁵⁷ The Global Innovation Index 2017 Analysis. Cornell SC Johnson College of Business. [online]. Dostupné z: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy>

¹⁵⁸ The Global Innovation Index 2017. Cornell SC ...

Graf č. 16: Počet podaných patentových přihlášek residenty, 2005-2015



Zdroj: Patent applications, residents. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?end=2015&locations=CN-US-JP-KR&start=2000&view=chart&year_high_desc=true; vlastní zpracování

Obdobná situace je i na poli přihlášek průmyslových vzorů. Tam je „nadvláda“ ČLR ještě markantnější. Obyvatelé Číny podali v roce 2015 551 481 přihlášek průmyslových vzorů, 2. Korejská republika 65 891 přihlášek a 3. Německo 45 170 přihlášek.¹⁵⁹

3.3.2 Současné a budoucí reformy týkající se výzkumu a vývoje

13. pětiletý plán pro období let 2016-2020 počítá s podporou a důrazem na vývoj a výzkum univerzálních technologií, které povedou k celkovému rozvoji ekonomiky. Klíčovými obory rychlejších přelomových vynálezů by měly být nové generace informačních a komunikačních technologií, nové materiály, astronautika a letectví, biomedicína a „chytrý“ zpracovatelský průmysl. Dále by měly být vytvářeny programy, které budou mít za cíl hledání systematických technologických řešení pro moderní zemědělství, přírodní prostředí, urbanizaci, péči o staré lidi, zdravotní péči, či veřejné služby.¹⁶⁰

Pro potřeby lepší provázanosti a komunikace by měla být vytvořena komunikační síť propojující snahy firem, univerzit, výzkumných center, vlády a konečných spotřebitelů při inovačních činnostech. S tím bude spojena i větší podpora firem k vytváření vlastních výzkumných a vývojových oddělení. Dále by měla být urychlena výstavba technologické infrastruktury pro vývoj v oblastech energetiky, environmentálních věd, částicové fyziky, či astronomie. Ambiciózní plány také hovoří o propojování měst s velkou koncentrací vysokoškolských a výzkumných institucí s národními high-tech zónami za účelem vytváření

¹⁵⁹ Industrial design applications, resident, by count. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z:

https://data.worldbank.org/indicator/IP.IDS.RSCT?end=2015&locations=CN-US-JP-KR&start=2000&view=chart&year_low_desc=true

¹⁶⁰ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 23

inovativních provincií, měst a center, které pak budou usnadňovat ekonomický rozvoj sousedních oblastí.¹⁶¹

Výzkumní pracovníci by se měli dočkat vyššího podílu na výnosech z jejich výzkumných aktivit. Vládou bude dále dohlíženo na vytvoření konkurenčního prostředí, které vytváří pobídky k inovacím a na odstraňování překážek inovací jako jsou regulace, nevhodná legislativa, či průmyslové standardy. Talentovaným lidem pak nebudou kladeny žádné překážky v horizontální a vertikální sociální mobilitě a budou vytvářeny pobídky k jejich přesunu do centrálních a západních provincií země, kde by měli zmenšovat rozdíl v oblasti vědy a výzkumu mezi východním pobřežím a zmíněnými částmi země.¹⁶²

Mezi konkrétnější cíle v rámci 13. pětiletého plánu pak patří přivedení přibližně 10 tisíc talentovaných vědeckých pracovníků ze zahraničí, kteří budou schopni Číně pomoci s průlomovými technologickými objevy.¹⁶³ Výdaje na výzkum a vývoj pak mají vzrůst na 2,5 % HDP v roce 2020 z 2,07 % v roce 2015.¹⁶⁴ Počet podaných patentových přihlášek by se ve stejném období měl zdvojnásobit a Čína by se měla posunout mezi 15 nejnovativnějších zemí světa z nynější 22. pozice.¹⁶⁵

Pro podporu inovativního procesu a nesnižování vědeckého a výzkumného úsilí je zásadní dobře fungující systém ochrany duševního vlastnictví. V tomto duchu probíhají v současné době v Číně kvalitativní reformy a zájem o fungující právní ochranu se stal v posledních letech i jednou z vládních priorit. O tom svědčí „*Národní strategie pro duševní vlastnictví*“, vydaná roku 2008 Státní radou ČLR.¹⁶⁶

Dle studie Maskuse¹⁶⁷ z roku 2000 silná ochrana duševního vlastnictví a ekonomický rozvoj společně tvoří U-křivku, kdy tato ochrana začíná být ku prospěchu ekonomického rozvoje země až po dosažení středně příjmové úrovně. Pokud je patentová ochrana příliš silná na úrovni nižších příjmů, mohou být její důsledky ve smyslu ekonomického růstu země i negativní. Dle výsledků této studie tak Čína začíná reformovat a prohlubovat patentovou ochranu ve vhodný čas.

Koncem roku 2014 byly ve třech velkoměstech Peking, Shanghai a Guangzhou otevřeny specializované soudy na ochranu duševního vlastnictví. Na začátku roku 2017 k nim

¹⁶¹ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 24-25

¹⁶² The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 25-29

¹⁶³ The 13th Five-Year Plan For Economic ..., str. 31

¹⁶⁴ Reuters Staff. China's spending on R&D rises to 2.07 percent of GDP. Reuters, (Nov., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-china-r-d/chinas-spending-on-rd-rises-to-2-07-percent-of-gdp-idUSKBN13G1NG?il=0>

¹⁶⁵ Department of International Cooperation. China Science and Technology Newsletter. Ministry of Science and Technology, P. R. China, No. 17, (Sep., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.cistc.gov.cn/upfile/842.21.pdf>

¹⁶⁶ Outline of the National Intellectual Property Strategy. State Council of the Peoples Republic of China, (Jun., 2008). [online]. Dostupné z: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=125982

¹⁶⁷ MASKUS, K. E. Intellectual Property Rights and Economic Development. Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 32, No. 3, 2000, pp. 472-506. [online]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1499&context=jil>

pak přibýly další 4 tribunály ve městech Nanjing, Suzhou, Chengdu a Wuhan.¹⁶⁸ Během dvou let fungování těchto soudů došlo k rapidnímu nárůstu přiznaných náhrad škod za porušování duševního vlastnictví. Například soud v Pekingu v roce 2016 průměrně přiznával náhradu škody za zneužití patentu ve výši 1,41 mil. yuanů, zatímco národní průměr přiznané náhrady v roce 2014 činil „pouhých“ 80 000 yuanů. Došlo totiž ke snížení důkazního břemena pro žalobce při dokazování ušlých tržeb poškozeného a k vytvoření nového systému precedensů.¹⁶⁹ Zneužívání duševního vlastnictví se tak přestává vyplácet a nová výše trestů působí jako prevence. I přes značný pokrok v této oblasti jsou však kapacity těchto nových specializovaných soudů prozatím nedostatečné¹⁷⁰ a s rychle narůstajícím počtem patentů v zemi bude třeba tyto instituce i nadále posilovat. Pozitivní trend je však patrný. Zatímco v roce 2011 Čína v ochraně duševního vlastnictví v *The Global Competitiveness Index* dosáhla na 4 body na škále od 1-7¹⁷¹, kdy 1 znamená velmi slabá, 7 velmi silná, v roce 2016 to bylo 4,3 bodu, tedy mírné zlepšení.¹⁷²

3.3.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku

Čína se dle dostupných dat o inovativnosti ekonomiky, rapidně rostoucích výdajích na vědu a výzkum i na úrovni soukromých podniků, rostoucímu počtu patentů a přihlášených průmyslových vzorů a zlepšující se vymahatelnosti ochrany duševního vlastnictví, postupně zřejmě **stává inovativní světovou velmocí**. Bude však třeba pokračovat v rozšiřování institucionálních podmínek zejména v ochraně duševního vlastnictví, které stále nedosahuje úrovně většiny vysoko příjmových zemí.

Velmi nízký zůstává i podíl výzkumných pracovníků na celkové pracující populaci, v čase však narůstá. Inovativnost ekonomiky, výzkum a vývoj jsou ale jedním z hlavních bodů 13. pětiletého plánu, ve kterém centrální vláda nastiňuje další rychlý rozvoj tohoto sektoru do roku 2020. Skrz tento kanál tak ČLR zřejmě v blízké budoucnosti nehrozí stagnace hospodářského růstu a uvíznutí v pasti středního příjmu. Mezi středně příjmovými zeměmi čínský sektor výzkumu a vývoje nemá konkurenci a ve výdajích na něj v poměru k HDP Čína překonává i řadu vysoko příjmových ekonomik, jako je Kanada, Norsko, Velká Británie, či Evropská unie jako celek.¹⁷³ O výdajích v absolutním vyjádření ani nemluvě.

¹⁶⁸ PRUD'HOMME, D. Emerging Innovation Powerhouse with New Patent Policy. China Daily, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2017-02/20/content_28260017.htm

¹⁶⁹ LI, X.; XU, Ch.; ZHANG, H. China's Specialized IP Courts. Wolters Kluwer, (Apr., 2017). [online]. Dostupné z: <http://patentblog.kluweriplaw.com/2017/04/10/chinas-specialized-ip-courts/>

¹⁷⁰ **Mnoho případů krádeže duševního vlastnictví se prozatím řeší u nižších soudních instancí.**

¹⁷¹ SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum, 2011. [online]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

¹⁷² SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2016-2017. World Economic Forum, 2017. [online]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

¹⁷³ Gross domestic spending on R&D. Data, OECD, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>

3.4 Produktivita práce, mzdové ohodnocení a konkurenceschopnost zpracovatelského průmyslu

Kapitola č. 3.4 **Produktivita práce, mzdové ohodnocení a konkurenceschopnost zpracovatelského průmyslu** je zaměřena na analýzu vztahu růstu mezd, produktivity práce a konkurenceschopnosti v sekundárním sektoru ekonomiky, především pak v jeho dominantní složce, zpracovatelském průmyslu, který v současnosti prochází výraznými změnami. Kapitola je koncipována v duchu zodpovězení otázky č. 5, která zní: *Ztrácí Čína konkurenceschopnost ve zpracovatelském průmyslu?*

Produktivita práce je definována jako výstup na jednotku pracovního vstupu. Měří účinnost, s jakou jsou lidské zdroje využívány k produkci statků a služeb. Produktivita práce však jenom částečně odráží produktivitu ve smyslu úsilí nebo kapacit daných pracovníků a do značné míry závisí na přítomnosti dalších vstupů, a to zejména kapitálu.¹⁷⁴ Pokud se růst mezd zásadněji odchýlí od růstu produktivity, může v dané zemi docházet ke ztrátě konkurenceschopnosti produkce na mezinárodních trzích.

Čína zažívala po mnoho desetiletí po reformách Deng Xiaopinga vysoký meziroční růst produktivity práce, jak se pracovní síla postupně přesouvala z málo produktivního sektoru zemědělství do více produktivních sektorů průmyslu a služeb. Rychle rostoucí produktivita práce dlouhodobě nebyla následována rostoucími mzdami, díky velkému přebytku levné pracovní síly ve zmíněném sektoru zemědělství. Tato levná práce, zejména ve zpracovatelské výrobě, prakticky stojí za hospodářským vzestupem Číny posledních desetiletí. Situace se však v současnosti radikálně mění, jak se Čína blíží k Lewisově bodu obratu a snaží se přejít k novým růstovým modelům nezávislým na levné exportní ekonomice, ale na domácí spotřebě. Mzdy v ekonomice tak od počátku nového tisíciletí rychle narůstají. Čína tak může rychle přicházet o odvětví průmyslu náročných na kvantitu pracovní síly v době, kdy ještě není připravena transformovat svůj průmysl směrem k odvětvím s vyšší přidanou hodnotou, náročnějších na kvalitu pracovní síly, jak stojí v plánech centrální vlády (viz kapitola č. 3.4.2).

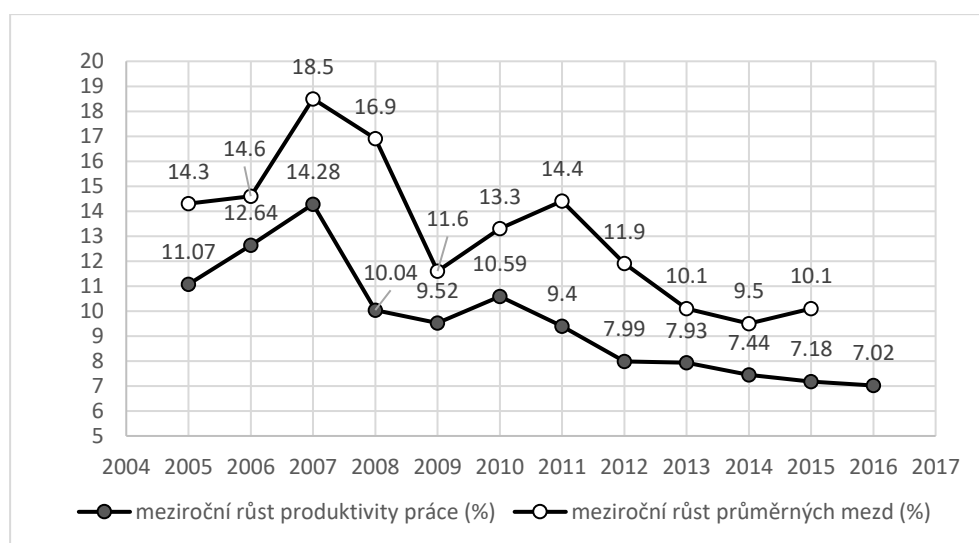
Dá se tedy hovořit o jisté „schizofrenii“, co se týče výše mezd. Z jednoho hlediska je nárůst nezbytný pro budování širší střední třídy, která se má stát jedním z nových motorů ekonomického růstu skrze zvýšení domácí spotřeby. Z hlediska druhého pak přicházejí obavy z nadměrného růstu mezd nereflektujícího růst produktivity práce.

¹⁷⁴ ILO Regional Office for Asia and the Pacific. Wages, productivity and labour share in China. Research Note, International Labour Organization, (Apr., 2016), p. 8. [online]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_475254.pdf; str. 4

3.4.1 Vývoj produktivity práce, mezd a konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu mezi lety 2005-2016

Graf č. 17 zobrazuje meziroční růst produktivity práce a průměrné mzdy v Číně mezi lety 2005-2016.¹⁷⁵ V celém sledovaném období můžeme pozorovat rychlejší meziroční růst mezd než produktivity práce. Navíc od roku 2010 dochází k postupnému poklesu temp růstu produktivity práce. To může být způsobeno i přechodem k ekonomice založené na sektoru služeb, jehož pracovní pozice jsou však často méně produktivní než ty ve zpracovatelském průmyslu. 7 % tempo růstu produktivity práce v roce 2016 je nejnižší od konce 20. století¹⁷⁶, kdy vrcholila Asijská finanční krize. Meziroční změna průměrných mezd v roce 2015 však byla na rozdíl od klesajícího trendu produktivity práce opět rostoucí.

Graf č. 17: Meziroční změny produktivity práce a průměrných mezd v ČLR, 2005-2016 (%)



Zdroje: Output, Labor, and Labor Productivity, 1950-2017. The Conference Board, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=27762>; Average Wage of Employed Persons in Urban Units(yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>; vlastní výpočty, zpracování

Důležitost sekundárního sektoru výroby a průmyslu v posledních letech rychle ztrácí svůj význam co do tvorby HDP ve prospěch sektoru služeb, jak je vidět z grafu č. 18. Od svého vrcholu v roce 2006, kdy tvořil 47,6 % HDP Číny do roku 2015 klesl jeho podíl na 40,9 %. U terciárního sektoru je trend opačný, kdy v roce 2005 tvořil 41,3 % HDP a v roce 2015 už 50,2 %. Podobný útlum co do tvorby HDP jako celý sekundární sektor zažívá i jeho hlavní složka, kterou je zpracovatelský průmysl. Zatímco v roce 2005 tvořil 32,1 % HDP, v roce 2013 pak již 29,7 %. Přesto Čína stále zůstává mezi nejvíce závislými zeměmi na zpracovatelském průmyslu co do kompozice hrubého domácího průmyslu.¹⁷⁷ Celý sekundární

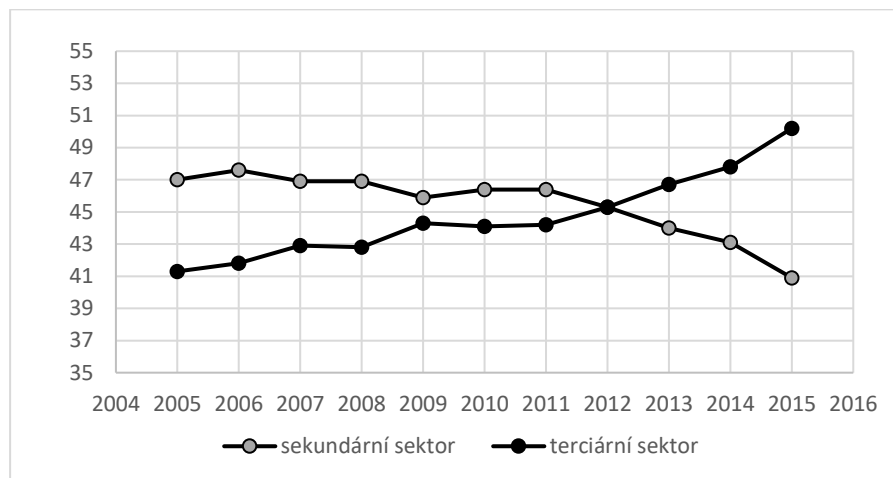
¹⁷⁵ Produktivita práce je měřena pro celou ekonomiku, průměrné mzdy jsou pak měřeny pouze v rámci městských oblastí země.

¹⁷⁶ Output, Labor, and Labor Productivity, 1950-2017. The Conference Board, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=27762>

¹⁷⁷ Manufacturing, value added (% of GDP). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=CN&year_high_desc=true

sektor pak navíc, i přes nižší podíl na tvorbě HDP, zatím přispívá k hospodářskému růstu země více než sektor terciární.¹⁷⁸

Graf č. 18: Kompozice HDP dle jednotlivých sektorů ekonomiky, 2005-2015 (%)



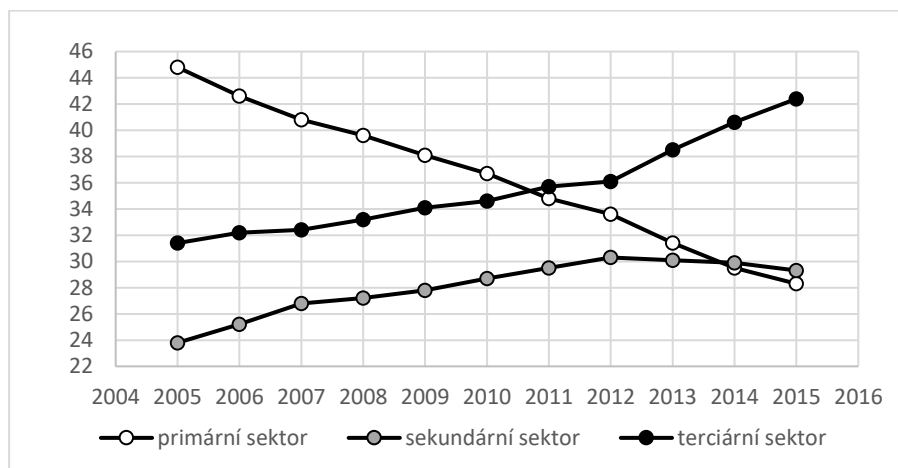
Zdroj: Composition of Gross Domestic Product, 3-2. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Zaměstnanost v sekundárním a terciárním sektoru dlouhodobě zvyšovala svůj podíl na celkové zaměstnanosti na úkor primárního sektoru zemědělství a těžby nerostných surovin. Zaměstnanost v sekundárním sektoru však dosáhla svého vrcholu v roce 2012, kdy v jeho rámci bylo zaměstnáno 30,3 % čínské pracovní síly. Od tohoto roku lze na grafu č. 19 sledovat trend mírně se snižujícího podílu na celkové zaměstnanosti. Jen mezi roky 2012-2015 opustilo podle dostupných informací zpracovatelský průmysl v rámci sekundéru na 7 mil. pracovních migrantů.¹⁷⁹ Terciární sektor tak nově získává zaměstnance na úkor obou dalších sektorů. To koresponduje i s předchozím grafem č. 18 a vládní strategií přechodu k novým růstovým modelům založených na rozvoji služeb a domácí spotřebě místo na levné výrobě na export. Jak již však bylo zmíněno, zpracovatelský průmysl zůstává stěžejním pilířem ekonomiky a největším zaměstnavatelem v Číně.

¹⁷⁸ Contribution of the Three Strata of Industry and Main Sectors to GDP Growth, 3-8. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

¹⁷⁹ Bloomberg. Is China Growing Services Sector at Expense of Manufacturing? Industry Week, (Jul., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.industryweek.com/global-economy/china-growing-services-sector-expense-manufacturing>

Graf č. 19: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech ekonomiky, 2005-2015 (%)

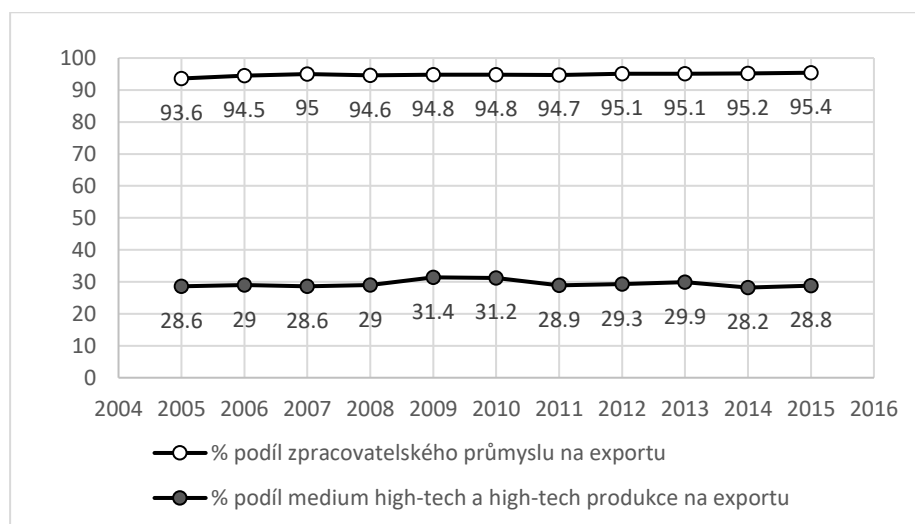


Zdroj: Employment, 4-1. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Zpracovatelský průmysl v rámci sekundárního sektoru zůstává i dominující složkou exportu země. To můžeme vidět na grafu č. 20, který zobrazuje procentuální podíly zpracovatelského průmyslu a jeho podsložky, medium high-tech a high-tech produkce (dále jen high-tech produkce), na celkových exportech země. Zatímco absolutní hodnota exportů produkce zpracovatelského průmyslu vzrostla mezi lety 2005 a 2015 z 712,9 mld. USD na 2 230 mld. USD a u high-tech produkce exporty ve stejném období vzrostly z 218,2 mld. USD na 660,5 mld. USD¹⁸⁰, procentuální podíly hodnot obou složek na celkových exportech zůstávají prakticky neměnné, od roku 2009 podíl high-tech produkce dokonce mírně poklesl. Kýžený růst high-tech produkce se tak zdá být plněn především v absolutním vyjádření, v relativním pojetí je země stále primárně závislá na exportu low-tech a medium low-tech produkce, o kterou si tak nemůže v blízké budoucnosti dovolit ve velké míře přijít ve prospěch nákladově levnějších zemí. S nižšími hodnotami exportů produkce zpracovatelského průmyslu by mohlo docházet k dalšímu zpomalování hospodářského růstu.

¹⁸⁰ Imports and Exports of High-tech Products, Manufactured Goods and Primary Goods, 20-18. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

Graf č. 20: Podíly zpracovatelského průmyslu a medium high-tech a high-tech produkce na celkovém exportu ČLR, 2005-2015 (%)

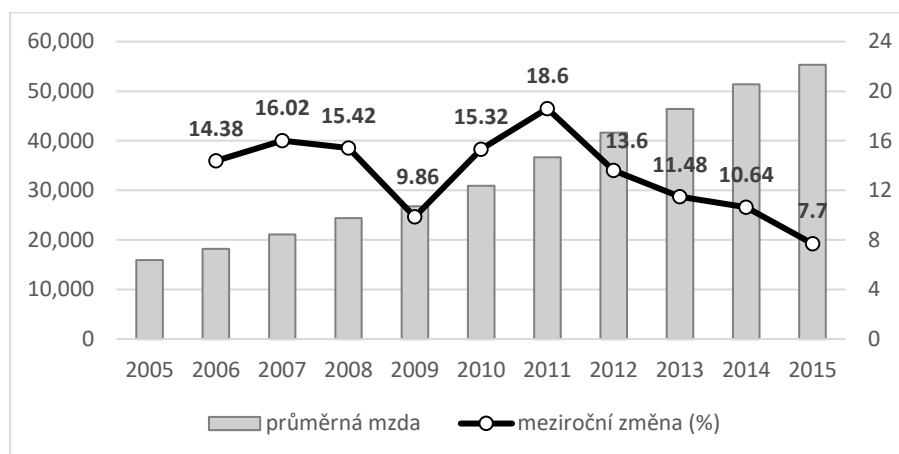


Zdroje: Imports and Exports of High-tech Products, Manufactured Goods and Primary Goods. China Statistical Yearbook 2016, 2014, 2012, 2010, 2008. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2016/indexeh.htm>; vlastní zpracování

Relevantní data o produktivitě práce v rámci zpracovatelského průmyslu se mi bohužel nepodařilo dohledat, dále tak o nich bude uvažováno jako o datech o produktivitě práce pro celou ekonomiku z grafu č. 17.

Průměrná meziroční změna průměrných mezd ve zpracovatelském průmyslu činila mezi roky 2005-2015 13,3 %, což je o 0,1procentního bodu více než u celkových průměrných mezd (graf č. 17). Na vysokém růstu mezd se významně neprojevila ani světová finanční a hospodářská krize. V roce 2011 meziroční změna dokonce činila 18,6 %. Poté již však dochází k oslabování růstu mezd v odvětví výroby, kdy v roce 2015 meziročně vzrostly „jen“ o 7,7 %. V absolutním vyjádření mzdy za zmíněné období vzrostly 3,47násobně z původních 15 934 yuanů v roce 2005 na 55 324 yuanů v roce 2015 (viz graf č. 21).

Graf č. 21: Průměrná mzda zaměstnanců ve zpracovatelském průmyslu, 2005-2015 (yuan, levá osa); meziroční změna této průměrné mzdy (%), pravá osa)



Zdroj: Average Wage of Employed Persons in Urban Units, Manufacturing (yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>; vlastní dopočty, vlastní zpracování

Napříč sektorem výroby navíc ve zmíněném období docházelo ke konvergenci mezd mezi jednotlivými odvětvími, což způsobil snižující se přebytek pracovní síly v zemi, a tudíž větší konkurence mezi zaměstnavateli o pracovníky. Mzdy v textilním, dřevozpracujícím, nábytkářském, či potravinářském průmyslu tak mezi lety 2005-2015 vzrostly řádově o desítky procent více než v elektronickém, či automobilovém průmyslu.¹⁸¹ Tato rychlá konvergence mezd v low-tech odvětvích v důsledku nedostatku pracovní síly, zřejmě nedoprovázená zvýšenou produktivitou v inkriminovaných provozech, tak uspíšila jejich postupnou ztrátu konkurenceschopnosti na mezinárodních trzích.

Tu dokládá například průzkum podnikatelského prostředí v Číně, pořádaný Americkou obchodní komorou, na vzorku 500 zahraničních společností pohybujících se ve zpracovatelském průmyslu. Ten roku 2016 přišel se zjištěním, že 25 % dotazovaných subjektů přesunulo alespoň některé své výrobní kapacity do jiných zemí v posledních třech letech, nebo to má v blízké budoucnosti v plánu. Téměř polovina přesunutých kapacit pak podle průzkumu končila v jiných rozvojových ekonomikách Asie.¹⁸² V dalším průzkumu z roku 2015, pořádaném *US Fashion Industry Association*, skončila Čína na posledním místě ze 27 zemí ve smyslu nejnižší ochoty investování do produkčních kapacit dotazovanými americkými společnostmi v módním průmyslu.¹⁸³ V obou případech pak byly hlavním důvodem rostoucí mzdové náklady.

Vedle low-tech odvětví jako je obuvnictví, výroba oděvních doplňků a oděvů se však tento „exodus“ týká i firem pohybujících se v medium high-tech a high-tech odvětvích.

¹⁸¹ ILO Regional Office for Asia and the Pacific. Wages, productivity ...; str. 2

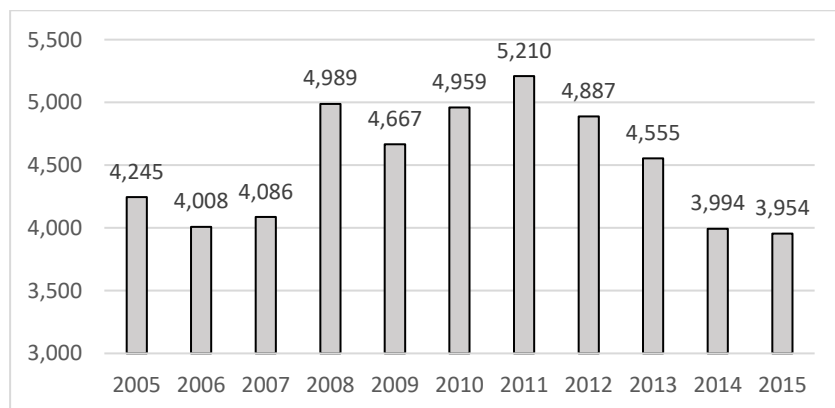
¹⁸² AmCham China Releases 2016 Business Climate Survey. AmCham China, (Jan., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.amchamchina.org/about/press-center/amcham-statement/amcham-china-releases-2016-business-climate-survey>

¹⁸³ ZHEN, S. Manufacturers step up search for low cost alternative to China. South China Morning Post, (May, 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/business/companies/article/1863709/manufacturers-step-search-low-cost-alternative-china>

Například firma Samsung již dnes vyrábí polovinu své produkce smartphonů ve Vietnamu a celkově je plánováno přesunout až 80 % dřívějších kapacit výroby v Číně právě do Vietnamu.¹⁸⁴ Dá se pak předpokládat, že pokud se k takovému přesunu rozhodne společnost velikosti Samsungu, budou jí následovat i její přímí subdodavatelé a výrobci příslušenství. K dalším velkým společnostem, které v nedávné minulosti redukovaly své produkční kapacity v Číně ve prospěch jiných zemí regionu, patřil například japonský Panasonic Corporation, který zavřel továrnu na lithiové baterie v Pekingu o velikosti 1 300 pracovních míst, či taiwanský Foxconn, hlavní zpracovatelský dodavatel společnosti Apple, který na úkor Číny v roce 2015 investoval 5 mld. USD do budování kapacit v Indii.¹⁸⁵

Současná klesající oblíbenost čínského zpracovatelského průmyslu mezi zahraničními investory je vidět i na grafu č. 22, zobrazujícím přímé zahraniční investice právě ve zmíněném sektoru. Ty od svého vrcholu v roce 2011 meziročně neustále klesají a v celém sledovaném období let 2005-2015 je jejich objem pro rok 2015 nejnižší s hodnotou 39,54 mld. USD.

Graf č. 22: Přímé zahraniční investice ve zpracovatelském průmyslu v ČLR, 2005-2015 (10 mil. USD)



Zdroj: Foreign Direct Investment Actually Utilized Value, Manufacturing (USD 10000). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>; vlastní zpracování

Úbytek zpracovatelských kapacit zapříčiněný primárně rychlým růstem mzdových nákladů se promítl i do poklesu hodnoty exportů produkce zpracovatelského průmyslu. Po mnoho desítek let rostoucí hodnota těchto exportů¹⁸⁶ se meziročně v roce 2015 snížila o 2,65 %. Pokles zaznamenala i hodnota exportů medium high-tech a high-tech produkce, která se meziročně mírně snížila o 0,79 %.¹⁸⁷

Dle *Global Manufacturing Competitiveness Index* pro rok 2016 sestaveného společností Deloitte, se pak v daném roce Čína nacházela na první pozici

¹⁸⁴ CHEN, F. The Chinese manufacturing exodus. HKTDC Research, (Sep., 2017), p. 4. [online]. Dostupné z: <http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/The-Belt-and-Road-Initiative/The-Chinese-manufacturing-exodus/obor/en/1/1X000000/1X0ABJ78.htm>

¹⁸⁵ ZHEN, S. Manufacturers step up search ...

¹⁸⁶ Vyjma roku 2009 ovlivněného sníženou mezinárodní poptávkou v rámci světové finanční a hospodářské krize.

¹⁸⁷ Imports and Exports of High-tech Products ...

v konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu s indexem 100¹⁸⁸ s minimálním náskokem na druhé USA. Stejného výsledku dosáhla i v letech 2010 a 2013. Od pozorování roku 2010 však svůj náskok na první pozici ztrácela. V projekci pro rok 2020 je Čína již vystřídána na první pozici USA, a její index by měl klesnout na 93,5.¹⁸⁹ I dle tohoto ukazatele tedy čínský zpracovatelský průmysl v čase pomalu ztrácí svoji konkurenceschopnost. Tu naopak v projekci pro rok 2020 získávají regionální soupeři Číny Vietnam, Malajsie, Indonésie, či Indie.

3.4.2 Současné a budoucí reformy zpracovatelského průmyslu

Sekundární sektor, a především jeho hlavní složka zpracovatelský průmysl prochází v Číně plánovaným přerodem z nízko nákladové výroby závislé na levné pracovní síle na odvětví s vyšší přidanou hodnotou, které by dokázaly vykompenzovat rychlý růst mezd. I zpracovatelský průmysl je tedy středem pozornosti reforem centrální vlády, které mají za cíl zvýšit jeho produktivitu a konkurenceschopnost na mezinárodních trzích.

Jednou z možností udržení low-tech odvětví v Číně je možnost přestěhování jejich kapacit z dnes již nákladově nevýhodného východního pobřeží do centrálních a západních provincií Číny.

Regionální hospodářské rozdíly vycházející z nerovnoměrného hospodářského vývoje po roce 1978 může země v tomto ohledu využít ve svůj prospěch. Města středních a západních provincií mají totiž v průměru o 30 % nižší mzdové náklady než města východních provincií, což je ekvivalentem mzdových nákladů ve Vietnamu.¹⁹⁰ To by mohlo zpomalit odliv low-tech odvětví zpracovatelského průmyslu do nákladově výhodnějších zemí a Čína by tak získala dodatečný čas pro transformaci průmyslu více směrem k high-tech odvětvím s vyšší přidanou hodnotou. Otázkou však zůstává případná infrastrukturální dostupnost ve smyslu dopravní a energetické obslužnosti.

Politiky podporující takový přesun v rámci Číny namísto stěhování kapacit do jiných zemí regionu nabývají na intenzitě především od roku 2016. Jedná se o zjednodušování

¹⁸⁸ Index 100 pro nejkonkurenceschopnější zemi ve zpracovatelském průmyslu, index 10 pro nejméně konkurenceschopnou zemi ve zpracovatelském průmyslu.

¹⁸⁹ 2016 Global Manufacturing Competitiveness Index. Deloitte, 2016, p. 88. [online]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Manufacturing/gx-global-mfg-competitiveness-index-2016.pdf>; str. 4

¹⁹⁰ MAGNIER, M. How China Is Changing Its Manufacturing Strategy. The Wall Street Journal, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/how-china-is-changing-its-manufacturing-strategy-1465351382>

povolení k podnikání v těchto regionech, reformy týkající se užívání půdy a dostupnosti finančních prostředků pro podnikání.¹⁹¹

Made in China 2025

Světový průmysl se dnes nachází na okraji nové průmyslové revoluce. Moderní technologie, inteligentní stroje pro zpracovatelský průmysl, automatizace a digitalizace administrativy, internet věcí, vyspělé komunikační technologie a další. Vše zřejmě nevyhnutelná vylepšení, která v blízké budoucnosti zvýší produktivitu výrobních faktorů a konkurenceschopnost zemí, které je dokáží včas a kvalitně implementovat do svých ekonomik. I samotná Čína v nové průmyslové revoluci vidí možnost, jak dohnat vyspělé industriální státy světa jak ekonomicky, tak technologicky. Budoucí prosperita průmyslových ekonomik již zřejmě nebude postavena primárně na manuální práci obyvatelstva.

Vedle metod zvyšování produktivity práce, jako je lepší mobilita pracovní síly v rámci reformace systému hukou, lepší kvalita vzdělávání, či podpora inovací skrz výzkum a vývoj popisované v předchozích kapitolách, tak dochází v Číně v sekundárním sektoru, jmenovitě pak především ve zpracovatelském průmyslu k robotizaci a automatizaci výroby pro udržení se na vrcholu světové konkurenceschopnosti. To je pro Čínu zásadní především v odvětvích náročných na kvantitu pracovní síly, kde díky rychlému růstu mezd minulých let nekompenzovanému stejným růstem produktivity práce ztrácí konkurenceschopnost ve prospěch okolních ekonomik, kde jsou dnes náklady práce pro producenty řádově nižší.

Startovní pozice Číny na poli robotizace a automatizace výroby však není oproti industriálním velmocem nijak dobrá. V současnosti za nimi zaostává jak v automatizaci výroby, tak v její digitalizaci. Za čínskými podniky však stojí centrální vláda a její „neomezené“ finanční zdroje v rámci dlouhodobé strategie „*Made in China 2025*“.¹⁹² Země tak navazuje na plány Německa (*Industry 4.0*) a USA (*Industrial Internet*). Mnohdy se však čínské podniky zatím nacházejí před 3. průmyslovou revolucí (Průmysl 3.0)¹⁹³ a teprve začínají používat technologie v Německu, USA a dalších vyspělých zemích dávno zavedené.¹⁹⁴ To může být vidět i na příkladu míry instalovaných průmyslových robotů na každých 10 000 pracovníků ve zpracovatelském průmyslu v zemi. Zatímco v roce 2016 v Číně na každých 10 000 pracovníků připadalo 68 robotů, v Německu 309 a v Korejské

¹⁹¹ HEWITT, D. China Promotes Policies To Urge Manufacturers In Expensive Coastal Regions To Move Inland Rather Than Abroad. *International Business Times*, (May, 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/china-promotes-policies-urge-manufacturers-expensive-coastal-regions-move-inland-2370602>

¹⁹² WUBBEKE, J; MEISSNER, M; ZENGLEIN, M., J. MADE IN CHINA 2025: The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries. *Mercator Institute for China Studies*, No. 2, (Dec., 2016), p. 73. [online]. Dostupné z: https://www.merics.org/fileadmin/user_upload/downloads/MPOC/MPOC_Made_in_China_2025/MPOC_No.2_MadeinChina_2025.pdf; str. 11

¹⁹³ Od 70. let 20. století. Zahrnovala zavádění průmyslových robotů či řízení výroby založeného na informačních technologiích.

¹⁹⁴ WUBBEKE, J; MEISSNER, M; ZENGLEIN, M., J. MADE IN CHINA 2025 ...; str. 13

republike dokonce 631.¹⁹⁵ Čína se tak v blízké budoucnosti pokusí podstoupit obě průmyslové revoluce najednou.

To, že to čínské firmy za podpory vlády ale myslí s robotizací zpracovatelské výroby a obecně průmyslu vážně, dokazují i data o prodejkách. V roce 2016 bylo celosvětově prodáno 294 312 průmyslových robotů, což byl meziroční nárůst o 16 %. Mezi největší odběratele těchto robotů patřil automobilový průmysl s podílem 35 % a výroba elektroniky s podílem 31 %. Čína se pak na celkových prodejích podílela 87 000 kusy a od roku 2013 je největším trhem pro průmyslové roboty na světě. Její podíl na celkových prodejích meziročně stoupl z 27 % na 30 % v roce 2016. 87 000 prodaných kusů v Číně je téměř ekvivalentem prodeje v rámci evropských zemí a USA, kde se ve stejném roce prodalo 97 300 kusů robotů.¹⁹⁶

Čína je také nejdynamičtější rostoucí zemí co do počtu instalovaných robotů. Zatímco v roce 2013 to bylo ještě 25 robotů na 10 000 pracovníků zpracovatelského průmyslu, v roce 2016 to již bylo zmiňovaných 68.¹⁹⁷ Nejbližší plány centrální vlády pak počítají se zvýšením této hustoty až na 150 instalovaných robotů v roce 2020.¹⁹⁸ K poměru k počtu zaměstnaných ve zpracovatelském průmyslu v Číně se tak jedná o rapidní nárůst automatizace sektoru. Výhodou proti industriálním velmocem jako je Německo, či Japonsko, pak může být i nákup efektivnějších průmyslových robotů nové generace, oproti instalovaným starým typům ve zmíněných ekonomikách. Praktický příklad robotizace výroby konkrétní firmy a její benefity obsahuje příloha č. 5.

V současnosti tedy v Číně dochází k velkému nárůstu poptávky po digitalizačních a automatizačních technologiích. V roce 2015 vzrostla meziročně poptávka po technologiích Průmyslu 3.0 až o 25 %. Zároveň rychle roste poptávka i po technologiích Průmyslu 4.0. Například poptávka po bezdrátových senzorech sítí, mikro elektromechanických systémech a cloudových výpočetních systémech ve stejném roce vzrostla o 20-25 %.¹⁹⁹ Prostředí průmyslu, a především toho zpracovatelského se tak v Číně v současnosti dynamicky mění směrem ke zvýšení konkurenceschopnosti na světových trzích.

Tento způsob zvyšování konkurenceschopnosti však s sebou nese negativní důsledky pro pracovní sílu. Acemoglu a Restrepo ve své studii *Robots and Jobs: Evidence from US Labor Markets* zkoumali vliv průmyslových robotů na mzdy a zaměstnanost na trhu práce v USA. Došli k závěru, že mezi lety 1990 a 2007 mělo zavádění průmyslových robotů vysoce

¹⁹⁵ Executive Summary World Robotics 2017 Industrial Robots. International Federation of Robotics, 2017, pp. 15-24. [online]. Dostupné z: https://ifr.org/downloads/press/Executive_Summary_WR_2017_Industrial_Robots.pdf; str. 20

¹⁹⁶ Executive Summary World Robotics 2017 Industrial Robots. International ...; str. 20

¹⁹⁷ Executive Summary World Robotics 2017 Industrial Robots. International ...; str. 20

¹⁹⁸ World Robotics Report 2016: European Union occupies top position in the global automation race. International Federation of Robotics, (Sep., 2016), p. 4. [online]. Dostupné z: https://ifr.org/img/uploads/2016-09-29_Press_Release_IFR_World_Robotics_Report_2016_ENGLISH.pdf; str. 2

¹⁹⁹ WUBBEKE, J; MEISSNER, M; ZENGLEIN, M., J. MADE IN CHINA 2025 ...; str. 15

negativní vliv na zaměstnanost a výši mezd. Jeden nově zavedený průmyslový robot na 1 000 pracovníků v průměru snížil poměr zaměstnaných lidí k celkové populaci o 0,18-0,34 % a mzdy o 0,25-0,5 %.²⁰⁰ V plánu centrální vlády je vytvoření 50 milionů pracovních pozic v letech 2016-2020 v městských oblastech Číny. Účelem těchto pozic je udržení míry nezaměstnanosti ve městech pod 5 %, při současném plánovaném růstu míry urbanizace.²⁰¹ Plán však nepočítá s vytvářením dodatečných pracovních pozic pro nově nezaměstnanou pracovní sílu ze zpracovatelského průmyslu, která bude vlivem postupující automatizace shánět nová pracovní místa, a to především v sektoru služeb.

Rychlé zavádění chytrých technologií v čínském zpracovatelském průmyslu naráží i na další problematiku, kterou je nedostatek adekvátně vzdělané pracovní síly pro obsluhu a správu těchto sofistikovaných technologií. Čínské podniky tento fakt vnímají jako jednu z největších překážek v automatizaci a digitalizaci průmyslu.²⁰² Čínský vzdělávací systém tak vede boj, aby dokázal poskytnout dostatečný počet proškolené pracovní síly. Počty absolventů technických oborů meziročně neustále narůstají, je však otázkou, jestli budou stačit tempům zavádění vyspělých technologií v ekonomice.

Strategie Made in China 2025 však necílí pouze na robotizaci a automatizaci průmyslu. V rámci strategie budou centrální vládou obecně podporována průmyslová odvětví s vysokou přidanou hodnotou a vysokou technologickou náročností. Mezi příklady takových odvětví patří následující: IT nové generace, letecký a kosmický průmysl, pokročilý vlakový průmysl, námořní průmysl, dopravní prostředky šetřící energii, elektronický průmysl, nové materiály, či pokročilá medicínská zařízení.²⁰³ Zapojení se do odvětví s vysokou přidanou hodnotou je nezbytné pro další budoucí růst mezd v ekonomice, který by se nepromítal do klesající konkurenceschopnosti země.

Mezi klíčové cíle strategie pak patří například 30 % snížení provozních nákladů, produkčních cyklů a defektů produkce ve zpracovatelském průmyslu do roku 2020, a o 50 % do roku 2025. Dále pak i snížení energetické náročnosti průmyslu o 18 % do roku 2020 a o 34 % do roku 2025 oproti roku 2015.²⁰⁴ Zvýšení efektivity postupů a výroby je také zásadním krokem ke zvýšení produktivity a konkurenceschopnosti.

²⁰⁰ ACEMOGLU, D.; RESTREPO, P. Robots and Jobs: Evidence from USD Labor Markets. NBER Working Paper Series, No. 23285, (Mar., 2017), p. 62. [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w23285.pdf>; str. 36

²⁰¹ China to add more than 50 million new urban jobs in 2016-2020: cabinet. Reuters, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-jobs/china-to-add-more-than-50-million-new-urban-jobs-in-2016-2020-cabinet-idUSKBN15L13O>

²⁰² WUBBEKE, J; MEISSNER, M; ZENGLEIN, M., J. MADE IN CHINA 2025 ...; str. 27

²⁰³ CHINA MANUFACTURING 2025: Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces. European Union Chamber of Commerce in China, 2017, p. 64. [online]. Dostupné z: http://docs.dpaq.de/12007-european_chamber_cm2025-en.pdf; str. 9

²⁰⁴ CHINA MANUFACTURING 2025: Putting ...; str. 9

13. pětiletý plán

Kapitola 22 ve 13. pětiletém plánu nese název *Develop China into a Manufacturing Powerhouse*. Centrální vláda se tak evidentně nechce vzdát své výsadní mezinárodní pozice ve zpracovatelském průmyslu ve prospěch terciárního sektoru. Plán v této oblasti prakticky navazuje na strategii Made in China 2025.

Obecně by mělo docházet ke zlepšování technologií a politik k podporování podniků při vylepšování světových modelů zpracovatelského průmyslu co se týče technik, procesů, ochrany životního prostředí, či energetické účinnosti, a tím pomoci pozvednout klíčová odvětví zpracovatelského průmyslu.²⁰⁵

Důležitým bodem k zajištění větší efektivity a produktivity by měla být podpora politik, které zajistí vyčišťování trhů skrz tržní mechanismy a když bude potřeba, tak i přes administrativní opatření. Má být zaveden mechanismus, který bude řešit nadkapacitu v průmyslu tím, že zajistí dodržování norem výrobního procesu, kvality produkce, spotřeby energií, či bezpečnosti.²⁰⁶ Nadkapacity a přezaměstnanost byly a stále jsou v některých odvětvích průmyslu velkým problémem. Odhaduje se, že v roce 2015 míra nadměrných kapacit v odvětvích výroby železa, oceli, skla, hliníku, solárních panelů, či generátorů elektrické energie překročila 30 % hranici²⁰⁷, což může v inkriminovaných firmách, které si na rozšiřování produkce v minulosti půjčovaly, spustit vlnu nesplácení úvěrů.

Problematika nadměrných kapacit je čínskou vládou aktivně řešena. Jen pro rok 2017 se v ocelářském průmyslu mají snížit kapacity o 50 milionů tun a produkce uhlí pak má poklesnout o 150 milionů tun.²⁰⁸ Tyto cíle jsou dalšími po předchozím kole snižování kapacit v těchto dvou odvětvích, které byly dosaženy v roce 2016 redukcí 45 milionů tun produkce oceli a 250 milionů tun uhlí.²⁰⁹ To je pro těžářské oblasti SV Číny, které svůj HDP a zaměstnanost do značné míry staví právě na těžkém průmyslu velká změna, dlouhodobý efekt pro tamní ekonomiku by však mohl být pozitivní.

Nadměrné kapacity jsou často problémem státních podniků řízených centrální vládou. Stejně tak jako jejich efektivita, konkurenceschopnost a přezaměstnanost. Tyto podniky jsou často zaměřeny na těžký a zpracovatelský průmysl. Počet takovýchto státních podniků v čase kontinuálně klesá a dlouhodobě probíhají jejich reformy. Od roku 2012 do roku 2017 jejich

²⁰⁵ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development ...; str. 62

²⁰⁶ The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development ...; str. 62

²⁰⁷ CHENG, S. W. Overcapacity a time bomb for China's economy. South China Morning Post, (Sep., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1862024/overcapacity-time-bomb-chinas-economy>

²⁰⁸ Reuters Staff. China to continue to cut overcapacity in steel sector in 2018. Reuters, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <https://in.reuters.com/article/china-parliament-steel/china-to-continue-to-cut-overcapacity-in-steel-sector-in-2018-idINKBN16D0C2>

²⁰⁹ SCUTT, D. Here's HSBC's take on the Chinese government's plans for 2017. Business Insider Australia, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com.au/heres-hsbc-take-on-the-chinese-governments-plans-for-2017-2017-3>

celkový počet klesl ze 117 na 98. 34 z nich pak ve stejném období prošlo restrukturalizací.²¹⁰ Ač jsou státní podniky často méně efektivní a konkurenceschopné než podniky soukromé, bývají v nich vypláceny znatelně vyšší průměrné mzdy. Ty byly v roce 2015 v rámci zpracovatelského průmyslu o 17,5 % vyšší než u soukromých podniků.²¹¹ Jejich podíl na celkové zaměstnanosti v sektoru však není příliš významný.

3.4.3 Výsledky dílčí analýzy a odpověď na položenou otázku

V ČLR po mnoha desítkách let růstu významu zpracovatelského průmyslu dochází k jeho mírnému útlumu. Stále však v zemi ročně tvoří přibližně 30 % HDP a je nejvýznamnějším zaměstnavatelem, což Čínu řadí mezi celosvětově nejzávislejší ekonomiky na tomto typu průmyslu. Rychlý růst mezd mezi lety 2005-2015, který průměrně meziročně činil 13,3 %, nedoprovázený adekvátním růstem produktivity práce, zapříčinil postupnou ztrátu konkurenceschopnosti. Mzdy navíc kvůli vyčerpání přebytku pracovní síly konvergovaly napříč odvětvími a konkurenceschopnost ztrácela zejména zpracovatelská odvětví náročná na kvantitu pracovní síly, jako je obuvnictví, či výroba oděvů.

Tato situace neodporuje plánům centrální vlády na transformaci ekonomiky od levné zpracovatelské výroby k produkci s vyšší přidanou hodnotou a k sektoru služeb. Data o skladbě exportu země však vyznívají v tomto ohledu poměrně negativně. Zpracovatelský průmysl ve sledovaném období tvořil průměrně okolo 95 % čínského exportu. Podíl jeho podsložky, medium high-tech a high-tech produkce, na celkových exportech země se pak od roku 2005 do roku 2015 prakticky nezměnil, a tvoří stále okolo 29 %. Z toho vyplývá, že je export země stále primárně závislý na produkci low-tech a medium low-tech odvětví. Ty ovšem dle dostupných dat a informací stěhují své kapacity do nákladově výhodnějších zemí regionu, jako je Vietnam, či Indie.

Úbytek zájmu o čínský zpracovatelský průmysl lze pozorovat i na od roku 2011 klesajících přímých zahraničních investicích v tomto odvětví ekonomiky. Ty se roku 2015 dostaly na nejnižší hodnotu 39,54 mld. USD ve sledovaném období. Ve stejném roce došlo meziročně k dlouhodobě prvnímu snížení hodnoty exportů jak celkové produkce zpracovatelského průmyslu, tak i medium high-tech a high-tech produkce.

Dle *Global Manufacturing Competitiveness Index* pro rok 2016 se ČLR stále nachází na vrcholu konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu, svůj náskok však kontinuálně

²¹⁰ ZHONG, N. The great SOE turnaround. The State Council the People's Republic of China, (Oct., 2017). [online]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/infographics/2017/10/30/content_281475926076176.htm

²¹¹ Average Wage of Employed Persons in State-owned Units, Manufacturing (yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

od roku 2010 ztrácí. Do roku 2020 by pak Čína měla být vystřídána na první pozici USA a regionální konkurenti Vietnam, Indonésie, či Indie by se měly k Číně přibližovat.

Čína tak v čase zřejmě **ztrácí svou konkurenceschopnost ve zpracovatelském průmyslu**, a to zejména díky rostoucím nákladům práce. To vše v době, kdy ještě není připravena vzdát se low-tech a medium low-tech odvětvích ve prospěch jiných zemí v regionu, protože je na nich stále velmi závislá. Odliv kapacit se pak týká i některých odvětví s vyšší přidanou hodnotou a technologickou náročností, například elektronického průmyslu. V Číně však probíhají reformy, které mají za cíl opětovně zvýšit konkurenceschopnost a efektivitu vybraných odvětví.

Pro dočasné pozastavení přesunu výrobních kapacit do nákladově výhodnějších zemí se nabízí možnost přestěhovat kapacity v rámci země. Provincie centrální a západní Číny mají v dnešní době až o 1/3 nižší mzdové náklady než provincie rozvinutého východního pobřeží země. Politiky podporující tento přesun nabývají na intenzitě především od roku 2016.

Země dále v roce 2015 schválila ambiciózní strategii Made in China 2025, která má za cíl podporu implementace prvků Průmyslu 3.0 a 4.0 v ekonomice a rozvoj odvětví zpracovatelského průmyslu s vysokou přidanou hodnotou. Poptávka po technologiích těchto průmyslů v současnosti progresivně roste. Především instalace nových průmyslových robotů zvyšujících efektivitu a produktivitu ve zpracovatelském průmyslu zažívá v zemi rychlou expanzi a v současnosti je Čína konečným trhem pro téměř polovinu všech nově vyrobených průmyslových robotů. Mezi další cíle strategie pak patří snižování provozních nákladů, či energetické náročnosti, což by vedlo k dalšímu zefektivnění výrobních postupů.

Produktivita práce automatizovaného zpracovatelského průmyslu je, a především v budoucnu bude nepopíratelně vyšší. Díky předpokládanému postupnému úbytku pracovní síly v Číně je navíc částečná automatizace nevyhnutelná. Vystává však doposud méně diskutovaná otázka: co s nově nezaměstnanými dělníky? Je opravdu čínská vláda připravena na masové rušení pracovních pozic ve zpracovatelském průmyslu, který je největším zaměstnavatelem v zemi? V kontextu těchto otázek je potřeba propracovaného systému celoživotního vzdělávání a rekvalifikací naprosto zásadní. Při naplnění plánu automatizace tohoto sektoru se země bude potýkat s nutností zaměstnání desítek milionů pracovníků v jiných oborech činností, či zavedení nějaké formy zaručeného příjmu. Při neřešení této otázky centrální vládou by se tak nabytá pozitiva zkvalitnění a zlevnění výroby mohl proměnit spíše v sociální tlak, či přímo nepokoje. Taková situace by zemi jistě nepomohla v etablování se na vysoko příjmové úrovni.

Myšlenka nějakého typu zaručeného příjmu diskutovaného v některých vysoko příjmových ekonomikách se zdá být s největší pravděpodobností v blízké budoucnosti v Číně nerealizovatelná s ohledem na stále poměrně nízký stupeň rozvinutosti země a probíhající urbanizaci a vysoké náklady spojené s postupným uvolňováním systému registrace domácností hukou. Důraz tak zřejmě bude kladen především na další podporu zaměstnanosti ve službách, která však již dnes rychle stoupá na úkor sekundárního sektoru a panují obavy, že nově vytvářené pozice nejsou příliš produktivní.

Čína se tak aktivně snaží bojovat s poklesem konkurenceschopnosti svého zpracovatelského průmyslu a zřejmě se jí podaří skrze nové technologie Průmyslu 3.0 a 4.0 a finanční podporu odvětví s vysokou přidanou hodnotou jeho konkurenceschopnost opět navýšit. Důsledky robotizace a automatizace sektoru jsou však stále velkou neznámou.

Závěr

Čínská lidová republika především v období po ekonomických reformách následujících po roce 1978 zažívala nebývalý hospodářský rozkvět. Ten byl zapříčiněn postupnou liberalizací ekonomiky, vládními a přímými zahraničními investicemi, a především pak velkou zásobou levné pracovní síly z venkovských oblastí země, která se postarala o boom čínské zpracovatelské výroby na export, díky čemuž si země vysloužila označení „montovna“, či „továrna světa.“ Právě „nevyčerpatelný“ přebytek levné pracovní síly zajišťoval v zemi po dlouhá desetiletí vysoký růst produktivity práce, který nebyl ve stejné míře následován zvyšováním nákladů práce. Tento růstový model, který dovedl Čínu až na úroveň středně příjmové ekonomiky, s přiblížením se Lewisovu bodu obratu a podporou růstu střední třídy přes zvyšování mzdového ohodnocení, přestává být aktuální. V čínské ekonomice se navíc především v období po finanční a hospodářské krizi po roce 2008 projevíly strukturální problémy, například spojené s demografickou situací v zemi, příjmovou nerovností, korupcí, vládním a soukromým zadlužením, či trhem práce. Hospodářský růst se tak od roku 2010 neustále snižuje a vyvstávají otázky, zda se Číně podaří v blízké budoucnosti dostat na úroveň vysoko příjmové ekonomiky, či bude stagnovat na středně příjmové úrovni a uvízne v pasti středního příjmu. Tato případná stagnace druhé největší ekonomiky světa by měla celosvětové konsekvence.

Past středního příjmu je poměrně novým, avšak hojně užívaným a zkoumaným termínem, jak na úrovni ekonomické literatury, tak na politické scéně. Jeho oblíbenost však neznamená jeho jednoduchou a jasnou definici. Nelíší se pouze výklady pojmu past středního

příjmu, ale dokonce i samotné rozdělení příjmových intervalů určujících, jestli se země nachází na nízko, středně, či vysoko příjmové úrovni. Ty se často liší jak v měrné jednotce, tak absolutním, či relativním pojetím. Na samotný pojem past středního příjmu pak autoři nahlíží buď v rovině teoretické, či empirické. Teoretičtí autoři zkoumají nutnost adaptace politik a institucionálních opatření na specifické podmínky středně příjmových zemí. Empiričtí se pak snaží vymezovat příjmové úrovně a dobu strávenou na středně příjmové úrovni nutnou k označení země jako chycené v pasti středního příjmu. Dosažené závěry jednotlivých autorů se však značně liší. Existují dokonce i odpůrci pojmu, kteří jeho existenci úplně zpochybňují (viz kapitola č. 1.1).

Velmi obecně lze past středního příjmu vnímat jako situaci, kdy se ekonomika po počátečním rychlém hospodářském růstu hnaném zvyšováním produktivity práce (díky přesunu pracovní síly ze zemědělství do nově vznikajícího průmyslu) dostala na úroveň středně příjmové ekonomiky, ale díky vyčerpání růstového potenciálu přesunu nekvalifikovaného obyvatelstva do produktivnějších odvětví, vyčerpání potenciálu imitací zahraničních technologií a absenci ekonomických a sociálních reforem se jí již nedaří postoupit na vysoko příjmovou úroveň. Hospodářský růst se zpomaluje, přichází stagnace na středních příjmech a ekonomika se dostává do „nechtěného“ rovnovážného stavu. V tomto stavu nedokáže konkurovat nízko příjmovým ekonomikám, respektive jejich exportům založeným na levné pracovní síle. Současně však nedokáže konkurovat ani vysoko příjmovým ekonomikám, které staví svůj hospodářský růst na inovacích a high-tech technologiích.

Jasná a jednotná definice tak v dnešní době neexistuje. Pro praktickou část práce jsem tak koncept pasti středního příjmu a nebezpečí jejího vzniku zredukoval na stagnaci, zhoršení situace, či neefektivní reformování analyzovaných faktorů, které by následně zpomalovaly hospodářský růst země. Těmito faktory pak jsou například nedostačující lidský kapitál ve smyslu nekvalitního a nedostupného vzdělávacího systému, nepříznivý demografický vývoj v zemi, nedostatečný rozvoj výzkumu a vývoje v zemi, nerovnost a diskriminace ve společnosti, určité institucionální faktory, či korupční prostředí.

Ve druhé kapitole teoretické části je uvedena stručná deskripce hlavních vývojových milníků ČLR od roku 1949, na které je v některých úsecích praktické části odkazováno. Současně poskytuje ilustrativní náhled do strukturálních problémů čínské ekonomiky, které do značné míry korespondují s výše popsanými faktory zpomalujícími hospodářský růst středně příjmové ekonomiky a potenciálně způsobujícími uvíznutí v pasti středního příjmu.

Praktická část práce pak hlouběji analyzovala tři vybrané aspekty trhu práce a sektor výzkumu a vývoje ČLR v letech 2005-2016 a jejich současné a budoucí reformy v kontextu možného uvíznutí v pasti středního příjmu.

Prvním z analyzovaných aspektů trhu práce byl systém registrace domácností hukou, jako inhibitor vnitrostátní (pracovní) migrace a faktor diskriminace mezi skupinami obyvatelstva. Ten i téměř 60 let po svém vzniku zůstává jedním ze stěžejních strukturálních problémů v Číně. Dodnes dělí obyvatelstvo na dvě skupiny, venkovské a městské, nedisponujícími stejnými právy a příležitostmi. Venkovští migranti ve městech mají na základě drženého typu hukou ztížený přístup ke vzdělávání, k dotovanému bydlení, zdravotní péči a jiným veřejným statkům. Nižší vzdělanostní základ těchto migrantů a předsudky proti nim je ve velké míře determinují k vykonávání městskou populací nepreferovaných druhů profesí, často fyzicky náročných a nebezpečných. Větším problémem jsou pak nerovné mzdové podmínky ve stejných profesích mezi městskou populací a populací pracovních venkovských migrantů. Celkově nízká zůstává i míra uzavřených formálních pracovních kontraktů, které se pak promítají do velmi nízké míry základních typů pojištění migrantů. Ti pak postrádají finanční zajištění pro případy pracovních úrazů, mateřství, či odchodu do penze. Velkým problémem zůstává i diskriminace, a to i ze strany městského obyvatelstva. Na první položenou otázku z úvodu praktické části: *Má migrující pracovní síla z venkova stejné životní a pracovní podmínky a příležitosti jako pracovní síla ve městech?* musím po provedené analýze a komparaci odpovědět negativně. Odpověď tedy zní: **NE**.

Popisované a analyzované situace se však vlivem probíhajících reforem, jak na lokální, tak na centrální úrovni, mohou lišit. Problematika je ze strany vlád zejména v posledních letech aktivně řešena, což je vidět na řadě různých typů reforem (viz kapitola č. 3.1.2). Sociální a ekonomické náklady reformace systému hukou však nedovolují přejít k rychlému celostátnímu zrušení jeho typů a unifikaci dostupných veřejných benefitů pro všechny občany ČLR, což by s největší pravděpodobností vedlo ke kolapsu poskytování veřejných statků a služeb a případným sociálním nepokojům. Unifikace a snižování překážek konverze hukou je tak na bázi gradualistických reforem, kdy lze říci, že v menších městech jsou tyto reformy dokončeny více než ve městech větších. Ve větších městech se možnost získání městského typu hukou prozatím soustřeďuje na bohaté, vzdělané, či vysoce kvalifikované migranty. Na druhou položenou otázku pro tuto část, znějící: *Probíhá odbourávání překážek vnitrostátní migrace v podobě systému registrace domácností hukou?* lze odpovědět pozitivně. Odpověď tedy zní: **ANO**.

Problém hukou tak v dnešní době není zcela vyřešen. V zemi svojí diskriminační povahou snižuje míru hospodářského růstu skrze nižší míru domácí spotřeby a špatnou alokaci pracovní síly. Na straně druhé je však postupně reformním úsilím lokálních a centrální vlády aktivně řešen v rámci ekonomických možností země a jednotlivých měst, či provincií. I po případném úplném konci systému však nelze předpokládat, že ihned skončí diskriminace a předsudky vůči migrantům ze strany městského obyvatelstva.

Druhým analyzovaným aspektem trhu práce byl systém vzdělávání. Zejména vysoké školství zažívá, po jeho praktickém zrušení v období Kulturní revoluce, v posledních letech expanzivní růst. Ve sledovaném období let 2005-2016 rychle rostly počty absolventů, zápisů i počty samotných vysokoškolských institucí, a to i přes fakt klesajícího počtu obyvatel v dané věkové kategorii. Vysoké procento absolventů technických oborů oproti vyspělým „západním“ ekonomikám se pak odráží na rostoucí konkurenční výhodě země na poli průmyslových a IT inovací. Zájmu se těší i předškolní vzdělávání, kdy se jeho dostupnost rychle zvětšuje. Ve sledovaném období se počty předškolních institucí téměř zdvojnásobily.

V mezičasovém porovnání kvantity vzdělávání mezi vybranými zeměmi regionu, které v pasti středního příjmu uvízly, či naopak interval středních příjmů „hladce“ překonaly vyšlo, že se Čína podobá spíše „úspěšným“ ekonomikám. V mezinárodním porovnání kvality vzdělávání v rámci testů PISA pak Čína figuruje mezi nejlepšími testovanými zeměmi, a překonává tak většinu vysoko příjmových ekonomik. Zlepšující se situace vzdělávacího systému v ČLR dokládá i umístění některých čínských univerzit na předních příčkách v celosvětovém žebříčku univerzit a rychle narůstající počet odborných publikací akademických pracovníků.

Mezi negativa lze zařadit stále nízký podíl vysokoškolsky vzdělané populace a regionální nerovnost ve vzdělávání mezi městskými a venkovskými oblastmi. Ta je však spolu s dostupností vzdělávání v hledáčku reforem centrální vlády a v čase tak dochází k postupnému narovnávání těchto nerovností.

Na položenou otázku pro tuto část, znějící: *Dochází v Číně k rozšiřování a zkvalitňování poskytovaného vzdělávání?* lze jednoznačně odpovědět pozitivně. Odpověď tedy zní: **ANO**. Číně skrz tuto problematiku zřejmě v blízké budoucnosti nehrozí stagnace hospodářského růstu, či uvíznutí v pasti středního příjmu. Spíše se nabízí opačný scénář, a to ten, kdy se Čína v budoucnu stane jednou ze světových velmocí v oblasti vzdělávání.

Třetím analyzovaným faktorem byl sektor výzkumu a vývoje. Také ten ve sledovaném období let 2005-2016 zažil expanzi. Během těchto let se rychlým tempem meziročně zvyšovaly absolutní výdaje na tento sektor, jak na úrovni centrální vlády, tak na úrovni

soukromých podniků. Ty rostly dokonce rychleji. Vedle absolutních výdajů rostly i výdaje v relativním pojetí k HDP země, které jsou nyní vyšší než u mnoha vysoko příjmových ekonomik, jako je Kanada, Norsko, Velká Británie, či EU jako celek. Z mezičasového srovnání stejných ekonomik jako u kvantity vzdělávání vyšlo, že v relativních výdajích v procentuálním vyjádření ku HDP se ČLR podobá „úspěšným“ ekonomikám regionu.

Dále v zemi ve zmíněném období exponenciálně rostly počty patentových přihlášek a počty přihlášených průmyslových vzorů, které dnes v mezinárodním srovnání nemají konkurenci. V ČLR se také postupně zlepšovala vymahatelnost práv duševního vlastnictví. Tato vymahatelnost ale zůstává i přes dílčí zlepšení oproti vysoko příjmovým ekonomikám stále na nízké úrovni. Stejně tak zůstává i malý podíl výzkumných pracovníků v pracující populaci.

Výzkum a vývoj je však v zemi v každém případě na vzestupu a patří mezi stěžejní pilíře centrální vlády pro budoucí vývoj země. Na položenou otázku pro tuto část, znějící: *Stává se Čína velmocí na poli inovací?* lze odpovědět opět pozitivně. Odpověď tedy zní: **ANO**. Bude ale záležet na další snaze prosazovat lepší institucionální podmínky a ochranu práv. V tomto případě by pak země mohla do budoucna na poli inovací a vědeckotechnického pokroku hrát v mezinárodním pojetí důležitou roli. Tomu přispívá i rychle se zlepšující vzdělanostní základ ve společnosti.

Posledním z analyzovaných faktorů byl růst produktivity práce a mzdového ohodnocení v kontextu ztráty konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu na mezinárodních trzích. I přes dílčí pokles aktivity zpracovatelského průmyslu ve prospěch sektoru služeb zůstává Čína na jeho výrobě vysoce závislá. Tvoří cca 30 % HDP a je bezkonkurenčně největším zaměstnavatelem v zemi. Více jak 13 % meziroční růst mezd v sektoru v letech 2005-2015 se však promítl do postupné ztráty konkurenceschopnosti, kdy jsou dnes výrobní kapacity odvětví závislých na kvantitě pracovní síly ve velké míře stěhovány do nákladově výhodnějších zemí regionu. To samo o sobě neodporuje vládní strategii přechodu k odvětvím s vyšší přidanou hodnotou, ale data o skladbě čínského exportu ukazují, že je země stále primárně závislá na produkci low-tech a medium low-tech odvětví.

Oblíbenost Číny jako „montovny světa“ neklesá pouze v rámci jednotlivých příkladů přesunu výroby do jiných zemí a prováděných průzkumů mezi zpracovatelskými výrobci. Je vidět i na stále klesajícím objemu přímých zahraničních investic ve zpracovatelském průmyslu, který byl v roce 2015 na svém minimu v období let 2005-2015. O ztrátě konkurenceschopnosti pak vypovídá i *Global Manufacturing Competitiveness Index* od společnosti Deloitte.

Na položenou otázku pro tuto část, znějící: *Ztrácí Čína konkurenceschopnost ve zpracovatelském průmyslu?* tak lze odpovědět pozitivně. Odpověď tedy zní: **ANO**. Čínský sektor zpracovatelského průmyslu však v současnosti prochází zásadní transformací spojenou s jeho robotizací a automatizací v rámci Průmyslu 3.0 a 4.0.

Současná masivní vládní podpora implementace nových technologií v rámci obou typů „průmyslových revolucí“ zřejmě v blízké budoucnosti zcela promění tvář čínského zpracovatelského průmyslu a zefektivní a zlevní jeho produkci. Čínská vláda však asi nebude zcela připravena na potenciální nápor nezaměstnaných, kteří budou nahrazeni sofistikovanými systémy a průmyslovými roboty a mohou vytvářet sociální napětí ve společnosti.

V zemi dochází i k reformám neefektivních státních podniků a k politikám podporujícím přesun výroby náročné na kvantitu pracovní síly do centrálních a západních provincií země, které mohou svými mzdovými náklady stále konkurovat ostatním ekonomikám regionu a umožní tak Číně udržet si i tato odvětví v mezech plánovaného přechodu k odvětvím s vyšší přidanou hodnotou.

ČLR se tak ve zmíněné problematice zřejmě vyhne stagnaci hospodářského růstu, otázkou však zůstává její připravenost na konsekvence automatizace zpracovatelského průmyslu (ztráta pracovních míst).

Hlavní hypotéza práce, znějící: *Zkoumané aspekty trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje Čínské lidové republiky a jejich řešení ze strany vlády napomáhají vzniku pasti středního příjmu* nelze zcela jednoznačně potvrdit nebo vyvrátit ve smyslu pouhého vyřčení slova ano, či ne. Odpovědi se neliší pouze mezi analyzovanými faktory, ale nejsou jednoznačné ani v rámci jednotlivých faktorů (viz systém registrace domácností hukou). V celkovém vyjádření se však dá říci, že **SPÍŠE NE** a spíše tak položenou hypotézu vyvrátit. Reformní aktivita vlády ve vybraných oblastech trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje je na vysoké úrovni a dá se říci, že tyto reformy jsou většinou pozitivní ve smyslu podpory hospodářského růstu a produktivity práce. Vzdělávací systém a sektor výzkumu a vývoje je v Číně na rychlém vzestupu a země je na dobré cestě hrát v těchto otázkách v blízké budoucnosti celosvětově důležitou roli. Těmito kanály tak zemi nejspíše hospodářská stagnace nehrozí. V rámci zkoumaných faktorů však můžeme najít i negativně působící vlivy. Mezi ně patří sice aktivně reformovaný, avšak stále zejména ve velkých městech silně diskriminující systém hukou. Dalším negativním vlivem pak je i klesající konkurenceschopnost zpracovatelského průmyslu v Číně, primárně způsobená rychle rostoucími mzdovými náklady. Masivní podpora robotizace a automatizace sektoru nejspíše pomůže opětovně vylepšit jeho konkurenceschopnost, otázkou však zůstává i připravenost

ekonomiky na konsekvence v podobě nárůstu nezaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu. V kumulativním vyjádření však analyzované faktory působí spíše pozitivně s ohledem na budoucí překonání středně příjmové úrovně a překonání potenciální pasti středního příjmu.

Nebudu zde obhajovat politický systém Číny, ale přesto si dovoluji tvrdit, že k této skutečnosti napomáhá i politická stabilita neměnného režimu Čínské lidové republiky. Jednotlivé vládní koncepce nepodléhají krátkým volebním cyklům jako v demokratických zemích a mohou se tak zaměřit na dlouhodobé cíle a reformy, které by v demokraciích „západního“ typu byly těžko uskutečnitelné. Mnoho reforem je tedy dotahováno až ke svému zdárnému konci a nejsou po výměně politické garnitury rušeny či upravovány. Zmíněná politická stabilita by mohla být jedním z faktorů, které v budoucnu Čínské lidové republice pomůže hladce překonat past středního příjmu, či případnou hospodářskou stagnaci v rané fázi vysoko příjmové úrovně a zařadit se po bok úspěšných ekonomik. Spíše materiálně smýšlející čínské obyvatelstvo, které je dnes v tomto ohledu uspokojováno s rostoucí intenzitou, ani v současné době ve větší míře neusiluje o změnu politického režimu, a tak v blízké době nelze předpokládat zásadní změny v kontinuitě prováděných reforem.

Cíl v podobě definice konceptu pasti středního příjmu se podařilo naplnit pouze částečně, protože jasná a jednotná definice v současné době neexistuje. Poskytl jsem tak alespoň literární rešerši dostupné literatury spojené s pastí a její zjednodušenou definici. Cíl spojený s analýzou vybraných aspektů trhu práce a sektoru výzkumu a vývoje ČLR v kontextu možného uvíznutí v pasti středního příjmu se pak naplnit podařilo. I zde jsem se však potýkal s problémy, jako je nemožnost využití čínsky psaných zdrojů (neznalost čín. jazyka), zejména v rámci nepřekládaných částí Čínského statistického úřadu a vládních webových stránek. Mezi další problémy pak patřila i nedostupnost některých dat, zejména týkajících se pracovních migrantů, či produktivity práce ve zpracovatelském průmyslu. Data pro rok 2016 pak obecně v době dokončení práce (listopad 2017) nebyla stále dostupná.

Případné další kvalifikační práce se mohou zaměřit na analyzování dalších problémových faktorů zpomalujících hospodářský růst ČLR, zmíněných v kapitole č. 2.2, například na rychle rostoucí veřejné a soukromé zadlužení, demografické změny, které v blízké budoucnosti budou zatěžovat sociální systém, korupční prostředí, či problémy spojené s degradací životního prostředí. Nabízí se i možnost podobné analýzy v rámci ČR, která je sice v rámci Světové banky a vyjádření v HNP na obyvatele stále brána jako vysoko příjmová ekonomika, od roku 2011 však její HNP na obyvatele kontinuálně klesá.²¹²

²¹² Czech Republic. GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=CZ>

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Rozdíly v přístupu k veřejným statkům a službám na základě drženého typu hukou

Tabulka č. 2: Mezinárodní mezičasové porovnání kvantity vzdělání ve vybraných zemích

Graf č. 1: Míra urbanizace, 2005-2016 (%)

Graf č. 2: Počet venkovských pracovních migrantů ve městech a počet obyvatel s nekonzistentním typem hukou, 2011-2016 (mil. osob)

Graf č. 3: Pokrytí populace migrujících venkovských pracovníků pěti hlavními typy pojištění, 2009-2014 (%)

Graf č. 4: Pokrytí populace migrujících venkovských pracovníků a pracovní síly s městským typem hukou hlavními typy pojištění, 2014 (%)

Graf č. 5: Profesní uplatnění venkovských migrantů ve městech, 2015

Graf č. 6: Průměrné měsíční mzdy venkovských migrantů v daných oborech a průměrné mzdy v daných oborech v městských oblastech, 2015 (yuan)

Graf č. 7: Rozložení migrující venkovské populace dle velikosti cílových měst, 2015 (%)

Graf č. 8: Počet vysokoškolských institucí, 2005-2015

Graf č. 9: Počet absolventů bakalářského typu vzdělání, 2005-2015 (1 000 osob)

Graf č. 10: Počty přihlášek a absolventů navazujícího magisterského a doktorského studia, 2005-2015 (1 000 osob)

Graf č. 11: Počet studentů studujících v zahraničí a počet navrátilivších se studentů ze zahraničí, 2005-2016

Graf č. 12: Průměrné dosažené skóre v testu PISA 2015, vybrané země

Graf č. 13: Vládní a soukromé výdaje na výzkum a vývoj (100 mil. yuanů, levá osa); výdaje na výzkum a vývoj v poměru k HDP (% , pravá osa)

Graf č. 14: Výdaje na výzkum a vývoj vybraných zemí v daných vývojových fázích (% HDP)

Graf č. 15: Počet výzkumných pracovníků na 1 000 zaměstnaných obyvatel ve vybraných zemích, 2005-2015

Graf č. 16: Počet podaných patentových přihlášek residenty, 2005-2015

Graf č. 17: Meziroční změny produktivity práce a průměrných mezd v ČLR, 2005-2016 (%)

Graf č. 18: Kompozice HDP dle jednotlivých sektorů ekonomiky, 2005-2015 (%)

Graf č. 19: Zaměstnanost v jednotlivých sektorech ekonomiky, 2005-2015 (%)

Graf č. 20: Podíly zpracovatelského průmyslu a medium high-tech a high-tech produkce na celkovém exportu ČLR, 2005-2015 (%)

Graf č. 21: Průměrná mzda zaměstnanců ve zpracovatelském průmyslu, 2005-2015 (yuan, levá osa); meziroční změna této průměrné mzdy (% , pravá osa)

Graf č. 22: Přímé zahraniční investice ve zpracovatelském průmyslu v ČLR, 2005-2015 (10 mil. USD)

Graf č. 23: Meziroční růst HDP ČLR, 2001-2016 (%)

Zdroje

Odborné publikace a studie:

1. ACEMOGLU, D.; RESTREPO, P. Robots and Jobs: Evidence from USD Labor Markets. NBER Working Paper Series, No. 23285, (Mar., 2017), p. 62. [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w23285.pdf>
2. AGENOR, P. R.; CANUTO, O; JELENIC, M. Avoiding Middle-Income Growth Traps. The World Bank. Economic Premise, No. 98, (Nov., 2012), p. 6. [online]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16954>
3. AGENOR, P. R. Caught in the Middle? The Economics of Middle-Income Traps. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. Working Paper No. 142, (May, 2016), p. 39. [online]. Dostupné z: http://www.ferdi.fr/sites/www.ferdi.fr/files/publication/fichiers/wp142_agenor-upadte_version-2016-05_0.pdf
4. BAO, S.; CHANG, G. H.; SACHS, J. D. Geographic Factors and China's Regional Development under Market Reforms, 1978-1998. China Economic Review, (Jan., 2002), pp. 89-111. [online]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/223523445_Geographic_Factors_and_China%27s_Regional_Development_Under_Market_Reforms_1978-1998
5. BARRO, R. J. Economic Growth and Convergence, Applied Especially to China. NBER Working Paper Series, No. 21872, (Jan., 2016), p. 23. [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w21872.pdf>
6. CHAN, K. W. The Chinese Hukou System at 50. Eurasian Geography and Economics, Vol. 50, No. 2, (2009), pp. 197-221. [online]. Dostupné z: <http://courses.washington.edu/chinageo/Chan-Hukou50-EGE2009.pdf>
7. CHAN, K. W. The Household Registration System and Migrant Labor in China: Notes on a Debate. Population and Development Review, Vol. 36, No. 2, (Jun., 2010), pp. 357-364. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25699064>
8. China 2030: building a modern, harmonious, and creative society. Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China. Washington, DC: The World Bank, (2013), p. 473. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society>
9. CUI, R.; COHEN, J. H. Reform and the Hukou System in China. Migration Letters, Vol. 12, No. 3, (Sep., 2015), pp. 327-335. [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1718580598?pq-origsite=summon>
10. EICHENGREEN, B.; PARK, D.; SHIN, K. Growth Slowdowns Redux: New Evidence on the Middle-Income Trap. NBER Working Paper Series, No. 18673, (Jan., 2013). [online]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w18673.pdf>
11. FELIPE, J.; KUMAR, U.; GALOPE, R. Middle-Income Transitions: Trap or Myth? Asian Development Bank. ADB Economics Working Paper Series, No. 421, (Nov.,

- 2014), p. 25. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/149903/ewp-421.pdf>
12. FELIPE, J. Tracking the Middle-Income Trap: What is It, Who is in It, and Why? Asian Development Bank Institute. Working Paper Series, No. 306, (Mar., 2012), p. 37. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29804/economics-wp-306.pdf>
 13. GILL, I. S.; KHARAS, H. The Middle-Income Trap Turns Ten. Policy Research Working Paper. World Bank Group, (2015), p. 27. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/291521468179640202/The-middle-income-trap-turns-ten>
 14. GLAWE, L.; WAGNER, H. The People's Republic of China in the Middle-Income Trap? Asian Development Bank Institute. ADBI Working Paper Series, No. 749, (Jun., 2017), p. 40. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/publications/prc-middle-income-trap>
 15. HAO, Y. Poverty and Exclusion in Urban China. Institute of Economic Research, Beijing, China. Discussion Paper, (Apr., 2009), p. 36. [online]. Dostupné z: <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2009/i09-202.pdf>
 16. ILO Regional Office for Asia and the Pacific. Wages, productivity and labour share in China. Research Note. International Labour Organization, (Apr., 2016), p. 8. [online]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_475254.pdf
 17. Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills. OECD, 2016, p. 150. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/ceri/GEIS2016-Background-document.pdf>
 18. LARSON, G.; LOAYZA, N.; WOOLCOCK, M. The Middle-Income Trap: Myth or Reality? World Bank Malaysia. Research and Policy Briefs, No. 1, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/965511468194956837/pdf/104230-BRI-Policy-1.pdf>
 19. LEWIS, A. W. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. The Manchester School, Vol. 22, No. 2, (May, 1954), pp. 139-191. [online]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x/abstract>
 20. MARGINSON, S. Higher Education in China and the United States. The Dream Is Over. The Crisis of Clark Kerrs California Idea of Higher Education. University of California Press, Oakland, California, 2016, pp. 110-118. [online]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1kc6k1p.19
 21. MASKUS, K. E. Intellectual Property Rights and Economic Development. Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 32, No. 3, 2000, pp. 472-506. [online]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1499&context=jil>
 22. MELANDER, A.; PELIKANNOVA, K. Reform of the hukou system: a litmus test of the new leadership. European Commission. ECFIN Economic Brief, No. 26, (Jul.,

- 2013), p. 16. [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_briefs/2013/pdf/eb26_en.pdf
23. MORRISON, W. M. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. Congressional Research Service, Cornell University ILR School. [online]. Dostupné z: http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2323&context=key_workplace
24. OECD. OECD Economic Surveys: China 2017. OECD Publishing, Paris, (Mar., 2017), p. 132. [online]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-china-2017_eco_surveys-chn-2017-en#page120
25. OHNO, K. Avoiding the Middle-Income Trap Renovating Industrial Policy Formulation in Vietnam. ASEAN Economic Bulletin Vol. 26, No. 1, (Apr., 2009), pp. 25-43. [online]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/219626679/fulltextPDF/71D59E7954EF4BC5PQ/1?accountid=17203>
26. People's Republic of China: 2017 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the People's Republic of China. International Monetary Fund. Country Report No. 17/247, (Aug., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/08/15/People-s-Republic-of-China-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-45170>
27. Robust Recovery, Rising Risks. The World Bank. East Asia and Pacific Economic Update, Vol. 2, 2010, p. 96. [online]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTEAPHALFYEARLYUPDATE/Resources/550192-1287417391641/EAP_Update_Oct2010_fullreport.pdf
28. ROMER, P. M. Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy, Vol. 98, No. 5, 1990, pp. 71-102. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2937632>
29. SINGH, A.; NABAR, M. S.; N'DIAYE, P. M. China's Economy in Transition: From External to Internal Rebalancing. International Monetary Fund, (Nov., 2013), p. 292, ISBN: 978-1-48430-393-1. [online]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/Books/Issues/2016/12/31/China-s-Economy-in-Transition-From-External-to-Internal-Rebalancing-40511>
30. SU, H.; LONE, T. A.; LI, X. Farmers Willingness to Transform to a Citizen During Urbanization: A Study in Chongqing Province, China. Journal of Chinese Economics, Vol. 5, No. 1, 2017, pp. 52-62. [online]. Dostupné z: <http://journals.sfu.ca/nwchp/index.php/journal/article/view/78/78>
31. VILLALBA, E. The Relationship between Education and Innovation. JRC Scientific and Technical Reports. European Commission, 2007, p. 58. [online]. Dostupné z: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/111111111/5028/1/PUBSY%206992%20-%20EUR22797_EDandINN.pdf

32. WEI, S. J.; XIE, Z.; ZHANG, X. From „Made in China“ to „Innovated in China“: Necessity, Prospect, and Challenges. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 31, No. 1, 2017, pp. 49-70. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/44133950>
33. WEN, G. J. The Hukou and Land Tenure Systems as Two Middle Income Traps-the Case of Modern China. Trinity College Digital Repository, 2014. [online]. Dostupné z: <http://digitalrepository.trincoll.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=facpub>
34. World Bank. China 2030: building a modern, harmonious, and creative society (English). Washington, DC: World Bank, 2013, p. 473. [online]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/781101468239669951/China-2030-building-a-modern-harmonious-and-creative-society>
35. WUBBEKE, J; MEISSNER, M; ZENGLEIN, M., J. MADE IN CHINA 2025: The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries. *Mercator Institute for China Studies*, No. 2, (Dec., 2016), p. 73. [online]. Dostupné z: https://www.merics.org/fileadmin/user_upload/downloads/MPOC/MPOC_Made_in_China_2025/MPOC_No.2_MadeinChina_2025.pdf
36. YANG, Y. High-tech Zones (Science & Technology Parks) and China's Urbanization. *IASP World Conference on Science and Technology Parks*, 2013. [online]. Dostupné z: [http://inhalt.com.br/portodigital/Workshop2SpeakerYuecheng\(YANG\)CHI.pdf](http://inhalt.com.br/portodigital/Workshop2SpeakerYuecheng(YANG)CHI.pdf)
37. YE, L.; ROBERTSON, P. E. On the Existence of a Middle-Income Trap. *The Economic Society of Australia. Economic Record*, Vol. 92, No. 297, (Jun., 2016), pp. 173-189. [online]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-4932.12245/full>
38. YIN, L. Overeducation in the Chinese Labour Market. Department of Economics, The University of Sheffield, (Sep., 2016), p. 289. [online]. Dostupné z: <http://etheses.whiterose.ac.uk/16029/1/Lu%20Yin%27s%20thesis.pdf>
39. ZHANG, D.; LI, X.; XUE, J. Education Inequality between Rural and Urban Areas of the People's Republic of China, Migrants' Children Education, and Some Implications. *Asian Development Review*, Vol. 32, No. 1, (Apr., 2015), p. 196-224. [online]. Dostupné z: http://www.mitpressjournals.org/doi/10.1162/ADEV_a_00042#
40. ZHANG, H. Development of Science and Technology Parks in China, 1988-2008. *Economics*, Vol. 5, (Apr., 2011), p. 25. [online]. Dostupné z: http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2011-6/version_1
41. ZHUANG, J.; VANDENBERG, P.; HUANG, Y. Growing Beyond the Low-Cost Advantage. *Asian Development Bank*, (Oct., 2012), p. 74. [online]. Dostupné z: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/30036/growing-beyond-prc-avoid-middle-income-trap.pdf>

Další elektronické zdroje:

42. 2016 Global Manufacturing Competitiveness Index. Deloitte, 2016, p. 88. [online]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Manufacturing/gx-global-mfg-competitiveness-index-2016.pdf>
43. A Crackdown on Corruption has Spread Anxiety among China's Business Elite. The Economist, (Oct., 2015). [online]. Dostupné z: <https://www.economist.com/news/china/21676814-crackdown-corruption-has-spread-anxiety-among-chinas-business-elite-robber-barons-beware>
44. AmCham China Releases 2016 Business Climate Survey. AmCham China, (Jan., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.amchamchina.org/about/press-center/amcham-statement/amcham-china-releases-2016-business-climate-survey>
45. BARNATO, K. How China's Anti-Corruption Drive is Hurting Growth. CNBC, (Dec., 2015). [online]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2015/12/04/how-chinas-anti-corruption-drive-is-hurting-growth.html>
46. BLAND, B. China's robot revolution. Financial Times, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/1dbd8c60-0cc6-11e6-ad80-67655613c2d6>
47. Bloomberg. Is China Growing Services Sector at Expense of Manufacturing? Industry Week, (Jul., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.industryweek.com/global-economy/china-growing-services-sector-expense-manufacturing>
48. CHEN, F. The Chinese manufacturing exodus. HKTDC Research, (Sep., 2017), p. 4. [online]. Dostupné z: <http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/The-Belt-and-Road-Initiative/The-Chinese-manufacturing-exodus/obor/en/1/1X000000/1X0ABJ78.htm>
49. CHENE, M. The Impact of Corruption on Growth and Inequality. Transparency International, (Mar., 2014), p. 11. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf
50. CHENG, S. W. Overcapacity a time bomb for China's economy. South China Morning Post, (Sep., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1862024/overcapacity-time-bomb-chinas-economy>
51. China headed to overtake EU, US in science & technology spending, OECD says. OECD, (Dec., 2014). [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/newsroom/china-headed-to-overtake-eu-us-in-science-technology-spending.htm>
52. China in the WTO: Past, Present and Future. World Trade Organization, 2011. [online]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/s7lu_e.pdf
53. CHINA MANUFACTURING 2025: Putting Industrial Policy Ahead of Market Forces. European Union Chamber of Commerce in China, 2017, p. 64. [online]. Dostupné z: http://docs.dpaq.de/12007-european_chamber_cm2025-en.pdf

54. China to add more than 50 million new urban jobs in 2016-2020: cabinet. Reuters, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-jobs/china-to-add-more-than-50-million-new-urban-jobs-in-2016-2020-cabinet-idUSKBN15L13O>
55. China to resolve hukou issue for 100 million rural migrants. The State Council the People's Republic of China, (Oct., 2016). [online]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/latest_releases/2016/10/11/content_281475463620362.htm
56. China's Great Wage Boom is Starting to Fade. Bloomberg, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-22/china-s-great-wage-boom-seen-subsiding-with-unemployment-rising>
57. Chongqing. Reform's big taboo. The Economist, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/china/21695556-ambitious-plan-social-change-has-run-trouble-reformu2019s-big-taboo>
58. Corruption Perceptions Index 2016. Transparency International, 2017. [online]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
59. DAVISON, N. Thousands of Beijings „rat tribe“ underground residents evicted. The Telegraph, (Feb., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/11405768/Thousands-of-Beijings-rat-tribe-underground-residents-evicted.html>
60. DE GRAAF, M. Inside Beijing's „Rat Tribe“: The hidden world of one million migrants that have turned underground bomb shelters into homes to escape sky-high property prices. Daily Mail, (Feb., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2935957/Inside-Beijing-s-Rat-Tribe-hidden-world-1m-migrants-turned-underground-bomb-shelters-homes-escape-sky-high-property-prices.html>
61. DEHN, J. China's R&D revolution. The Emerging View, (May, 2015), p. 4. [online]. Dostupné z: http://www.ashmoregroup.com/sites/default/files/article-docs/EV%20May%202015%20China%20R%20and%20D_0.pdf
62. DENG, Ch. China's Cutthroat School System Leads to Teen Suicides. The Wall Street Journal, (May, 2014). [online]. Dostupné z: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2014/05/15/chinas-cutthroat-school-system-leads-to-teen-suicides/>
63. Deng Xiaoping Quotes. AZ QUOTES. [online]. Dostupné z: http://www.azquotes.com/author/16012-Deng_Xiaoping
64. Department of International Cooperation. China Science and Technology Newsletter. Ministry of Science and Technology, P. R. China, No. 17, (Sep., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.cistc.gov.cn/upfile/842.21.pdf>
65. Education in China: A Snapshot. OECD, 2016, p. 62. [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf>

66. Executive Summary World Robotics 2017 Industrial Robots. International Federation of Robotics, 2017, pp. 15-24. [online]. Dostupné z: https://ifr.org/downloads/press/Executive_Summary_WR_2017_Industrial_Robots.pdf
67. HEWITT, D. China Promotes Policies To Urge Manufacturers In Expensive Coastal Regions To Move Inland Rather Than Abroad. International Business Times, (May, 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/china-promotes-policies-urge-manufacturers-expensive-coastal-regions-move-inland-2370602>
68. History of Education in China. China Education Center Ltd. [online]. Dostupné z: <https://www.chinaeducenter.com/en/chistory.php>
69. HSU, S. China's Urbanization Plans Need to Move Faster in 2017. Forbes, (Dec., 2016). [online]. <https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2016/12/28/chinas-urbanization-plans-need-to-move-faster-in-2017/#8fdb48c74db0>
70. Journey to the Rest: China's Migrant Workers Top 280 Million. The Wall Street Journal, (Apr., 2017). [online]. Dostupné z: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2017/04/30/journey-to-the-rest-chinas-migrant-workers-top-280-million/>
71. LI, X.; XU, Ch.; ZHANG, H. China's Specialized IP Courts. Wolters Kluwer, (Apr., 2017). [online]. Dostupné z: <http://patentblog.kluweriplaw.com/2017/04/10/chinas-specialized-ip-courts/>
72. LIM, E. Neglect and Discrimination are Often the Fate of Migrant Children. US-China Today, (Jul., 2009). [online]. Dostupné z: http://uschina.usc.edu/w_usct/showarticle.aspx?articleID=13763&AspxAutoDetectCookieSupport=1
73. MAGNIER, M. How China Is Changing Its Manufacturing Strategy. The Wall Street Journal, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/how-china-is-changing-its-manufacturing-strategy-1465351382>
74. MCCARTHY, N. The Countries With The Most STEM Graduates. Forbes, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/02/02/the-countries-with-the-most-stem-graduates-infographic/#2898f5c8268a>
75. Migrant workers and their children. China Labour Bulletin, 2017. [online]. Dostupné z: <http://www.clb.org.hk/content/migrant-workers-and-their-children>
76. MIHAI, A. Chinese factory replaces 90 % of human workers with robots. Production rises 250 %, defects drop by 80 %. ZME Science, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.zmescience.com/other/economics/china-factory-robots-03022017/>
77. O'NEILL, M. 45 Million Died in Mao Great Leap Forward, Hong Kong Historian Says in New Book. South China Morning Post, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/article/723956/revisiting-calamitous-time>

78. Outline of the National Intellectual Property Strategy. State Council of the People's Republic of China, (Jun., 2008). [online]. Dostupné z: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=125982
79. PAI, H. H. China's Rural Migrant Workers Deserve More Respect from the City-Dwellers, (Aug., 2012). The Guardian. [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/aug/25/china-rural-migrants-more-respect>
80. PRUD'HOMME, D. Emerging Innovation Powerhouse with New Patent Policy. China Daily, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2017-02/20/content_28260017.htm
81. Reuters Staff. China's spending on R&D rises to 2.07 percent of GDP. Reuters, (Nov., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-china-r-d/chinas-spending-on-rd-rises-to-2-07-percent-of-gdp-idUSKBN13G1NG?il=0>
82. Reuters Staff. China to continue to cut overcapacity in steel sector in 2018. Reuters, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <https://in.reuters.com/article/china-parliament-steel/china-to-continue-to-cut-overcapacity-in-steel-sector-in-2018-idINKBN16D0C2>
83. SCHLEICHER, A. China opens a new university every week. BBC News, (Mar., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/business-35776555>
84. SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum, 2011. [online]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf
85. SCHWAB, K. The Global Competitiveness Report 2016-2017. World Economic Forum, 2017. [online]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
86. SCUTT, D. Here's HSBC's take on the Chinese government's plans for 2017. Business Insider Australia, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com.au/heres-hsbcs-take-on-the-chinese-governments-plans-for-2017-2017-3>
87. SHEEHAN, S. Chinas Hukou Reforms and the Urbanization Challenge. The Diplomat, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2017/02/chinas-hukou-reforms-and-the-urbanization-challenge/>
88. SINGH, A. Taking a Stand for Rural Teachers in China. China Daily, (Oct., 2012). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2012-10/04/content_15796923.htm
89. TAN, H. China's New Problem: „Frenzy“ of Consumer Lending Creates Debt „Explosion“. CNBC, (Aug., 2017). [online]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2017/08/18/chinas-new-problem-frenzy-of-consumer-lending-creates-debt-explosion.html>
90. The 13th Five-Year Plan For Economic and Social Development of the People's Republic of China. Compilation and Translation Bureau, Central Committee of the

- Communist Party of China, 2016, p. 219. [online]. Dostupné z: <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>
91. TIEZZI, S. China's Plan for „Orderly“ Hukou Reform. The Diplomat, (Feb., 2016). [online]. Dostupné z: <http://thediplomat.com/2016/02/chinas-plan-for-orderly-hukou-reform/>
 92. TIMELINE: China Milestones Since 1978. Reuters, (Dec., 2008). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-china-reforms-chronology-sb-idUKTRE4B711V20081208>
 93. WANGSHU, L. More Chinese Students Set to Study Overseas. The Telegraph, (Mar., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/world/china-watch/society/more-students-to-study-overseas/>
 94. World Bank Country and Lending Groups. The World Bank Data. [online]. The World Bank Group. Dostupné z: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519>
 95. World Robotics Report 2016: European Union occupies top position in the global automation race. International Federation of Robotics, (Sep., 2016), p. 4. [online]. Dostupné z: https://ifr.org/img/uploads/2016-09-29_Press_Release_IFR_World_Robotics_Report_2016_ENGLISH.pdf
 96. World University Rankings 2018. Times Higher Education. [online]. Dostupné z: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2018/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats
 97. Xinhua. More high-tech zones in China. Xinhua Net. [online]. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/27/c_136160965.htm
 98. YINGZI, T. Chongqing to roll out hukou point system. China Daily, (Sep., 2015). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-09/08/content_21815713.htm
 99. ZHEN, S. Manufacturers step up search for low cost alternative to China. South China Morning Post, (May, 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/business/companies/article/1863709/manufacturers-step-search-low-cost-alternative-china>
 100. ZHIHAO, Z. 10 high-tech zones to be developed. China Daily, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-02/16/content_28218836.htm
 101. ZHONG, N. The great SOE turnaround. The State Council the People's Republic of China, (Oct., 2017). [online]. Dostupné z: http://english.gov.cn/policies/infographics/2017/10/30/content_281475926076176.htm

102. ZHOU, W. China Goes on the Road to Lure „Sea Turtles“ Home. Reuters, (Dec., 2008). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-financial-seaturtles/china-goes-on-the-road-to-lure-sea-turtles-home-idUSTRE4BH02220081218>

Zdroje dat:

103. 2010 Baseline Data. China Family Panel Survey. [online]. Dostupné z: <http://www.isss.edu.cn/cfps/EN/Data/2010/235.html>
104. Age Composition and Dependency Ratio of Population, 2-5. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
105. Average Wage of Employed Persons in State-owned Units, Manufacturing (yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
106. Average Wage of Employed Persons in Urban Units by Status of Registration and Sector in Detail (2015), 4-14. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
107. Average Wage of Employed Persons in Urban Units, Manufacturing (yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
108. Average Wage of Employed Persons in Urban Units (yuan). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
109. Basic Statistics on Science and Technology Activities of Industrial Enterprises above Designated Size, 20-4. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
110. Basic Statistics of Social Insurance, 24-29. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
111. China. Fertility rate, total (births per woman). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2015&locations=CN&start=1960&view=chart>
112. China. Population Estimates and Projections. The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=health-nutrition-and-population-statistics:-population-estimates-and-projections>
113. China. Population Pyramid, 2015. [online]. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/china/2015/>

114. China. Population Pyramid, 2016. [online]. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/china/2016/>
115. China. Poverty and Equity, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/CHN>
116. China. Urban population (% of total) 2016. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>
117. Composition of Gross Domestic Product, 3-2. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
118. Contribution of the Three Strata of Industry and Main Sectors to GDP Growth, 3-8. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
119. Education Attainment for Population Aged 15 and Over. Barro-Lee Educational Attainment Dataset. [online]. Dostupné z: <http://www.barrolee.com/>
120. Employment, 4-1. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
121. Floating Population, 2-3. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
122. Foreign Direct Investment Actually Utilized Value, Manufacturing (USD 10000). National Bureau of Statistics of China, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
123. Foreign direct investment, net outflows (BoP, current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN-US-JP&page=1&year_high_desc=true
124. GDP (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2016&start=1978&year_low_desc=true
125. GDP growth (annual %). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN&page=>
126. GDP per capita (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2010&locations=KR-JP-MY-TH-CN&start=1960&year_low_desc=false

127. GDP, PPP (current international dollars). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN-US>
128. Gini coefficient in China: Inequality of income distribution in China from 2005-2016. Statista, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/250400/inequality-of-income-distribution-in-china-based-on-the-gini-index/>
129. GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2016&locations=CN-US&start=1978>
130. Gross domestic spending on R&D. Data, OECD, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>
131. Gross Regional Product and Indices, 3-9. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
132. Imports and Exports of High-tech Products, Manufactured Goods and Primary Goods, 20-18. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
133. Income and Consumption Expenditure by Nationwide, Urban and Rural Households. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
134. Indices of Gross Domestic Product (Preceding Year=100), 1954-1958. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
135. Industrial design applications, resident, by count. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/IP.IDS.RSCT?end=2015&locations=CN-US-JP-KR&start=2000&view=chart&year_low_desc=true
136. Manufacturing, value added (% of GPD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=CN&year_high_desc=true
137. Migrant Workers Survey 2015. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/201604/t20160428_1349713.html
138. Net Enrollment Ratio of Primary Schools and Promotion_Rate of Various Schools. Education. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

139. Number of Postgraduate Students by Academic Field (2015), 21-11. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
140. Number of School by Type and Level, 21-5. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
141. Output, Labor, and Labor Productivity, 1950-2017. The Conference Board, 2017. [online]. Dostupné z: <https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=27762>
142. Outstanding of Debts of Central Government, 3-9. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
143. PISA 2015, Results in Focus. OECD, 2016, p. 15. [online]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
144. Population at Year-end by Region, 2-6. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>
145. Researchers, Total, Per 1 000 employed, 2001-2015. Data, OECD, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/rd/researchers.htm>
146. Scientific and technical journal articles. Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC?end=2013&locations=CN-US-JP-KR&start=2005&view=chart&year_high_desc=true
147. The Global Innovation Index 2007 Analysis. Cornell SC Johnson College of Business. [online]. Dostupné z: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy>
148. The Global Innovation Index 2017. Cornell SC Johnson College of Business. [online]. Dostupné z: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>
149. Total Population by Urban and Rural Residence, 2-7. China Statistical Yearbook 2015. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm>

Přílohy

Příloha č. 1: Hospodářský vývoj ČLR

Před rokem 1978

Období od vzniku komunistické Čínské lidové republiky 1. 10. 1949 až do roku 1976 respektive 1978, můžeme nazvat obdobím vlády „neomezeného předsedy“ Mao ZeDonga, který v různých časových úsecích zastával různé politické funkce, zemi však vládl téměř absolutisticky. K jeho zásluhám lze přičíst především sjednocení rozsáhlého území Číny, která byla po desetiletí od pádu poslední císařské dynastie Qing (1644–1911) roztržštěná na mnoho území, ovládaných jednotlivými frakcemi, či okupována Japonskem ve 30. a 40. letech 20. století.

Nepřímé zapojení země do Korejské války (1950-1953) díky své nákladnosti zpozdilo poválečnou rekonstrukci a socialistickou revoluci v zemi a komunistická Čína tak po vzoru sovětského plánování přistoupila na systém pětiletých centrálně řízených plánů až v roce 1953. Díky pomoci sovětských inženýrů při pokládání základů těžkého průmyslu byly léta prvního plánu hospodářsky relativně úspěšná. Mezi lety 1953 a 1958 činil průměrný meziroční růst HDP 11 %.²¹³ To hlavně díky nízké výchozí pozici ekonomiky, která byla z větší části agrárního rázu. Úspěchy prvních let nově založené republiky však ztrácejí na své váze v kontextu špatných ekonomických a politických rozhodnutí v letech následujících.

Za jeden z největších hospodářských omylů 20. století může být považován tzv. „Velký skok vpřed“, uskutečněný mezi lety 1958-1962. Myšlenka překotné industrializace země měla Čínu přetvořit ve zcela komunistický stát a přiblížit hospodářskou výkonností k vyspělému západnímu světu. Díky nerealisticky nastaveným cílům v zemědělství a průmyslu a špatnému centrálnímu plánování skončila přesně opačně – dvouciferným propadem HDP země (v roce 1960 meziroční HDP klesl o 27,3 %²¹⁴) a hladomorem s mnoha miliónovými oběťmi na životech. Některé odhady hovoří až o 45 milionech obětech.²¹⁵ Maovu plánu si navíc zpočátku nikdo z užšího vedení komunistické strany nedovolil odporovat. Výsledky tohoto nezdařeného experimentu byly dlouho zamlčovány, ale nakonec byla pod tíhou situace výsadní pozice Maa oslabena.

²¹³ Indices of Gross Domestic Product (Preceding Year=100), 1954-1958. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>

²¹⁴ GDP growth (annual %). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN&page=>

²¹⁵ O'NEILL, M. 45 Million Died in Mao Great Leap Forward, Hong Kong Historian Says in New Book. South China Morning Post, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <http://www.scmp.com/article/723956/revisiting-calamitous-time>

S oslabením moci se však Mao nesmířil a již v roce 1966 pod záminkou zničení „imperialistických praktik“ v zemi uvrhl Čínu do dalšího sociálního a hospodářského chaosu pod názvem „Kulturní revoluce“. Vedle historických památek mělo být zničeno i vše „staré“. Tím bylo myšlení, návyky a kultura. Tzv. „rudé gardy“ složené z mladých lidí Maovu myšlenku převzaly a jejich počínání zničilo životy milionům lidí, převážně čínské inteligence. Chaos v zemi skrze narušení plánovacího systému byl jen jedním kanálem, který poškodil na další roky hospodářství země. Mezi hlavní problémy, které Kulturní revoluce vyvolala, lze zařadit praktické zničení vzdělávacího systému v zemi. Všechny středoškolské instituce byly mezi lety 1966-1968 zavřené. Vysokoškolské instituce pak dokonce od roku 1966 do roku 1972.²¹⁶ Starší učitelé z před komunistické éry byli vyháněni a mnohdy lynčováni a ve zbylých školách byla zaváděna jediná povinná a povolená literatura, a to „Maova rudá knížka“ – soubor vůdcových výroků. Tento chaos trval až do roku 1970, kdy Mao dovolil soustředit se opět na hospodářské cíle, země se však z „jeho“ revoluce vzpamatovávala až do roku 1976, kdy umírá. Následující dva roky se odehrával mocenský boj o vůdčí pozici v zemi.

Po mnoha letech hospodářských výkyvů, kdy růst domácího produktu střídaly jeho poklesy, byla Čína v roce 1978 jednou z nejchudších a nejuzavřenějších zemí světa. Z pozice největší ekonomiky světa, ve které se země nacházela na konci 19. století, v roce 1978 spadla na 11. místo, co do hrubého domácího produktu v běžných cenách, až za země jako Nizozemsko či Španělsko.²¹⁷ V tomto roce dle Světové banky činil hrubý národní příjem na osobu pouhých 200 USD, což jí řadilo po bok chudých Afrických států, jako Středoafriická republika, či Burkina Faso.²¹⁸ Technologický pokrok byl zanedbatelný a domácí spotřeba téměř neexistovala. Soukromé podnikání bylo v podstatě zakázáno a zahraniční obchod zredukován na import surovin, kterých se zemi nedostávalo. Průmyslová produkce pak byla z většiny podřízena centrálnímu plánování, kdy ¾ této produkce byly generovány centrálně řízenými státními podniky.²¹⁹ Z mocenského boje následujícího po smrti Mao ZeDonga vyšel vítězně, i pro samotnou lepší budoucnost Číny, Deng Xiaoping.

Po roce 1978

Reformátorovi Deng Xiaopingovi ČLR vděčí za posun k prvkům tržního hospodářství od rigidního příkazového systému a pozvolné otevírání se okolnímu světu, což byl opak

²¹⁶ YIN, L. Overeducation in the Chinese Labour Market. Department of Economics, The University of Sheffield, (Sep., 2016), p. 289. [online]. Dostupné z: <http://etheses.whiterose.ac.uk/16029/1/Lu%20Yin%27s%20thesis.pdf>; str. 17

²¹⁷ GDP (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2016&start=1978&year_low_desc=true

²¹⁸ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?end=2016&locations=CN-US&start=1978>

²¹⁹ MORRISON, W. M. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. Congressional Research Service, Cornell University ILR School. [online]. Dostupné z: http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2323&context=key_workplace; str. 2

autarkní vize Mao ZeDonga. Dengem prosazované ekonomické reformy ve svém důsledku dokázaly vyzvednout z chudoby stovky milionů čínských obyvatel.²²⁰

Reformy se týkaly 4 klíčových sektorů a byly prosazovány pod názvem 4 modernizace. Jednalo se o zemědělství, průmysl, vědu a techniku a armádu. Důležitým faktorem bylo neprosazování šokových opatření, ale gradualistických reforem v pragmatickém stylu, které se byly přizpůsobovány čínskému prostředí. Jak Deng říkal: „překročit řeku skákáním po kamenech“.²²¹

Jedním z prvních tržních kroků v zemi bylo zavedení „systému odpovědnosti domácností“ mezi lety 1979 až 1981. Jednalo se o přebytkový trh, kdy mohly být přebytky ze zemědělské produkce rolníky obchodovány za tržní ceny. Bylo to tak poprvé od vzniku ČLR, kdy rolníci vlastnily alespoň část své výroby. Postupně docházelo také k decentralizaci ekonomického řízení země. Ekonomická kontrola nad podniky byla předána provinčním či lokálním vládám a bylo jim umožněno fungovat podle principů tržní ekonomiky. S tímto opatřením došlo i k nové podpoře podnikání u řadových občanů.

Mezi klíčová opatření reformních let se zařadilo zakládání speciálních ekonomických zón (SEZ). První z nich byly roku 1980 založeny ve městech Shenzhen, Shantou, Zhuhai, Xiamen a provincii Hainan. Tyto oblasti se staly „pokusnou laboratoří“ komunistického režimu, ve které se postupně testovaly prvky liberální ekonomiky. Zároveň tak byly prvními místy otevřenými pro zahraniční investice. SEZ začaly velmi rychle ekonomicky expandovat a během dalších let (1984, 1988) došlo k otevření dalších desítek takovýchto zón. K uvolnění čínského trhu pro zahraniční investory pak došlo v roce 1983. Ekonomická atraktivita čínských SEZ pro okolní svět byla značná. Vedle pobídek pro zahraniční investory v podobě nízkých, či žádných daní a dalších obchodních úlev, lákaly zóny především velmi nízkou cenou práce. Ta byla generována masovou migrací dělníků za novými pracovními příležitostmi z agrárních vesnických oblastí země. Hospodářský rozkvět země v letech následujících tak byl tažen přejímáním zahraničních technologických postupů a jiných know-how a zmíněnou levnou pracovní silou, kdy růstu mezd bránil stále sílící migrační proud pracovníků. Přesun pracovníků z neproduktivního sektoru zemědělství ke zpracovatelskému průmyslu s sebou nesl rychlý růst produktivity práce.

Druhá polovina 80. let s sebou přinesla sociální neklid ve společnosti. Od roku 1986 se konají studentské demonstrace proti korupci a politickému vedení v zemi. 30 % inflace v roce 1988 navíc vyvolala „runy na banku“ a panické skupování potravin. Vrchol sociálního napětí

²²⁰ ZHUANG, J.; VANDENBERG, P.; HUANG, Y. *Growing ...*, str. xiii

²²¹ Deng Xiaoping Quotes. AZ QUOTES. [online]. Dostupné z: http://www.azquotes.com/author/16012-Deng_Xiaoping

pak nastal v roce 1989. V důsledku pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě gradovaly protesty proti vládě. Masová demonstrace na náměstí Tiananmen v Pekingu 4. června pak byla násilně potlačena a přišlo při ní o život několik stovek protestujících.²²² Roky 1989 a 1990 tak byly pro další směřování země klíčové. Část vedení viděla v kontextu sociálního tlaku další tržní reformy jako ohrožení pro existenci komunistické strany a požadovala návrat k větší autarkii a zrušení některých reforem. Názor Denga a jeho podporovatelů však nakonec převážil a reformy v 90. letech pokračovaly.

Roky nestability 1989 a 1990 se promítly i na růstu HDP země. Meziroční růst činil 4,2 respektive 3,9 %, což byly nejmenší hodnoty od počátku reforem až do současnosti. Po uklidnění situace ve společnosti však již v roce 1992 činil meziroční růst HDP 14,2 %.²²³

V polovině 90. let proběhla reforma vlastnictví podniků. Došlo tak k privatizaci většiny městských a vesnických a části státních podniků.²²⁴ Konec 90. let se pak nesl také ve znamení navrácení dvou bývalých kolonií pod správu ČLR. V roce 1997 došlo k předání Hong Kongu ze správy Velké Británie, o 2 roky později pak k předání Macaa, dříve spravovaného Portugalskem. Navrácení těchto oblastí bylo podmíněno velkou autonomií v politické a ekonomické oblasti. Především Hong Kong znamenal pro ČLR nový impuls k expanzi zahraničního obchodu a finančních služeb.

HNP na obyvatele dle Světové banky činil v roce 2001 1 010 USD. Šlo tedy o pětinasobný nárůst oproti roku 1978.²²⁵ Zároveň se v tomto období země dostala na nižší střední úroveň příjmů. Co do velikosti HDP se ČLR dostala z 11. příčky v roce 1978 na 6. pozici ve zmiňovaném roce.²²⁶ V zemi probíhaly kontinuálně liberální reformy a Čína se připravovala na vstup do Světové obchodní organizace.

Po roce 2001

Ač Čínská lidová republika, jak bylo popsáno výše, prodělala hluboké tržní reformy, hlavním růstovým impulsem bylo zřejmě až zapojení Číny do Světové obchodní organizace v roce 2001. Jak v minulosti řekl bývalý prezident Hu Jintao: „Připojení Číny ke světové obchodní organizaci je milníkem v čínských reformách otevírání se světu. Přivádí nás to do

²²² TIMELINE: China Milestones Since 1978. Reuters, (Dec., 2008). [online]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-china-reforms-chronology-sb-idUKTRE4B711V20081208>

²²³ GDP growth (annual %). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN&page=>

²²⁴ WEI, S. J.; XIE, Z.; ZHANG, X. From „Made in China“ to „Innovated in China“: Necessity, Prospect, and Challenges. The Journal of Economic Perspectives, Vol. 31, No. 1, 2017, pp. 49-70. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/44133950>; str. 52

²²⁵ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=CN>

²²⁶ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=CN>

nové éry.²²⁷ Došlo tak k další expanzi zahraničních investic v Číně a růstu exportů především průmyslových výrobků.

Pozici zpracovatelské světové velmoci Čína potvrdila nejprve v roce 2006, kdy co do hrubé přidané hodnoty zpracovatelského průmyslu vystřídala Japonsko na 2. místě a v roce 2010 v tomto indikátoru překonala i USA a stala se tak největším manufakturním výrobcem na světě.²²⁸ Ač podíl zpracovatelského průmyslu na tvorbě HDP v posledních letech v Číně mírně klesá, stále se pohybuje okolo 30 %²²⁹, což jí řadí mezi nejvíce závislé státy na zpracovatelském průmyslu co do tvorby HDP.

Po roce 2000 se Čína začala etablovat také na pozicích vývozce přímých zahraničních investic. Právě rok 2000 je rokem uvedení strategie „Go Out“, v rámci které vláda začala podporovat čínské podniky v investování za hranicemi státu. Hlavním důvodem byly rostoucí rezervy zahraničních měn. Z čínské strany se jedná o snahu rozšíření ekonomického vlivu země a dále o zajištění potřebných nerostných surovin.²³⁰ Na začátku strategie Go Out v roce 2000 činily přímé zahraniční investice Číny ve světě v běžných cenách 4,6 mld. USD. V roce 2016 už to bylo 217,2 mld. USD²³¹, tedy 47i násobný nárůst. Čína se dnes nachází na druhé pozici za USA v objemu vyvezených přímých zahraničních investic.

Zlepšení situace tržního prostředí a konkurence lze pozorovat mezi lety 2000-2014 i na počtu státem vlastněných firem. Zatímco v roce 2000 bylo z 6 mil. registrovaných firem na území Číny vlastněno státem 19 % z nich, v roce 2014 to byly už jen 3 % z celkového počtu 18 mil.²³²

Během 3 dekad od roku 1981 až do roku 2013 se ČLR díky hospodářským úspěchům podařilo dle Světové banky vyvézt z extrémní chudoby na 800 milionů obyvatel. Zatímco v roce 1981 činilo procento populace žijící pod hranicí extrémní chudoby²³³ 88,32 %, v roce 2013 to již bylo pouze 1,85 %.²³⁴ To z této země dělá suverénně nejúspěšnějšího bojovníka s chudobou na světě.

V roce 2010 se Číně navíc podařilo překonat Japonsko a stala se tak druhou největší ekonomikou světa a o rok později se zařadila mezi státy s vyšším středním příjmem dle

²²⁷ China in the WTO: Past, Present and Future. World Trade Organization, 2011. [online]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/s7lu_e.pdf

²²⁸ MORRISON, W. M. China's Economic Rise ..., str. 10

²²⁹ Manufacturing, value added (% of GDP). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=CN&year_high_desc=true

²³⁰ MORRISON, W. M. China's Economic Rise ..., str. 22

²³¹ Foreign direct investment, net outflows (BoP, current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN-US-JP&page=1&year_high_desc=true

²³² WEI, S. J.; XIE, Z.; ZHANG, X. From „Made in China“ ..., str. 52

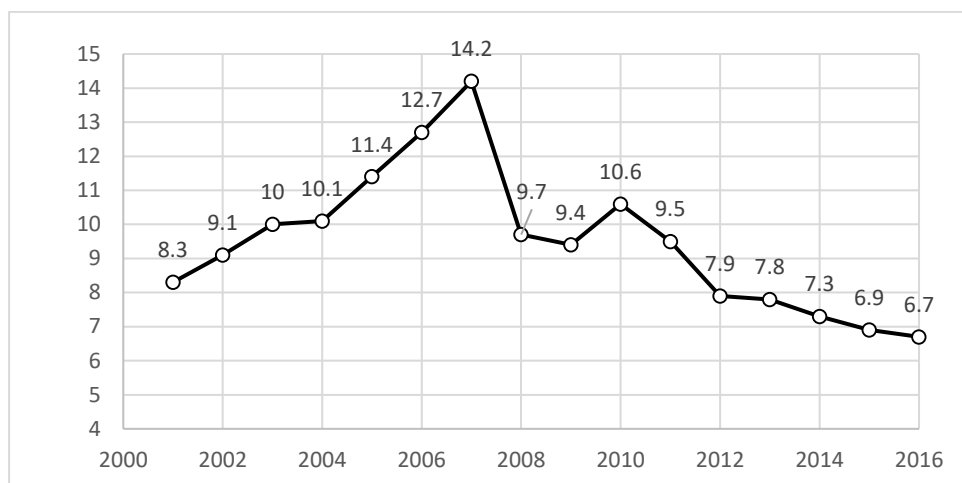
²³³ **1,9 USD na den v PPP roku 2011.**

²³⁴ China. Poverty and Equity, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/CHN>

metodiky Světové banky. V roce 2016 pak činil HNP na obyvatele již 8 260 USD.²³⁵ V nominálním vyjádření HDP je v současné době tedy ČLR druhou největší ekonomikou světa po USA, v HDP přepočteném paritou kupní síly dokonce Spojené státy americké překonala v roce 2013²³⁶, a v tomto vyjádření se tak stala největší ekonomikou světa.

Na grafu č. 23 můžeme vidět meziroční nominální tempa růstu domácího produktu ČLR. Po vstupu do WTO se tempa růstu zvyšují až do roku 2007, kdy meziroční změna činila 14,2 %. Tento údaj a údaj předcházejícího roku je však zkreslen velkými vládními investicemi do olympiády v Pekingu konané v roce 2008. Dále můžeme pozorovat, že globální hospodářská a finanční krize po roce 2008 se v Číně nepromítla do zásadního zpomalení temp růstu HDP.

Graf č. 23: Meziroční růst HDP ČLR, 2001-2016 (%)



Zdroj: GDP growth (annual %). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2016&locations=CN&page=&start=2001>; vlastní zpracování

Ač se růst HDP během světové krize zásadně nezpomalil, ekonomika Číny byla postižena stejně jako jiné velké ekonomiky. Objemy exportů, importů a přímých zahraničních investic se propadly a miliony čínských pracovníků přišly o svá zaměstnání. Čínská vláda v počátcích krize však dokázala rychle reagovat vhodnou fiskální a monetární politikou. Skrze balík vládních investic o objemu 586 mld. USD a uvolněním pravidel měnové politiky za účelem zvýšení počtu půjček bank přímé dopady krize značně snížila.²³⁷ Z druhého pohledu však tímto došlo k prohloubení vládního dluhu a zadlužení soukromých subjektů.

Zpomalující dynamiku růstu ekonomiky lze pozorovat na grafu od roku 2010. V roce 2016 pak růst činil meziročně „pouze“ 6,7 %. Čínskou vládou je to vysvětlováno jako záměr,

²³⁵ GNI per capita, Atlas method (current USD). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=CN>

²³⁶ GDP, PPP (current international dollars). Data, The World Bank, 2017. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN-US>

²³⁷ MORRISON, W. M. China's Economic Rise ..., str. 2

kdy ekonomika přechází na tzv. „nový normál“, kdy by růst měl být sice nižší, ale vyrovnanější a kvalitnější. Projekce Mezinárodního měnového fondu počítá pro období let 2018-2020 s průměrným meziročním růstem HDP 6,4 %.²³⁸ Další výrazné zpomalování dynamiky růstu by však mohlo znamenat stagnaci země na středně příjmové úrovni.

Po mnohaletém mnohdy dvouciferném ekonomickém růstu co do HDP tak nynější zpomalování vyvolává otázky, zda se ČLR podaří dostat na vysoko příjmovou úroveň, či bude stagnovat ve středně příjmovém intervalu a potenciálně tak „uvízne“ v pasti středního příjmu.

Příloha č. 2: Stručný úvod do problematiky systému hukou

Po roce 1949 s nástupem komunistické strany k moci vznikla větší potřeba kontroly obyvatelstva a hospodářství v duchu centrálně řízené ekonomiky. Čínou adoptovaná sovětská strategie masivní industrializace země si žádala budování těžkého průmyslu v městských oblastech. Realizace této výstavby pak měla být dotována přebytky zemědělské výroby z venkovských oblastí.²³⁹ Bylo tak nutné zamezit nekontrolovatelné vnitrostátní migraci z venkova do měst.

Komunistická strana tak brzy na základě sovětské předlohy vytvořila nový systém registrace domácností – hukou. Ten bez možnosti osobní volby v roce 1958 rozdělil společnost na dva celky. Na městskou společnost, do značné míry preferovanou²⁴⁰, určenou k práci v průmyslu a službách a společnost venkovskou, která byla determinována k práci v sektoru zemědělství. Konverze venkovského hukou za městské byla téměř nemožná a v počátcích systému probíhala pouze na základě potřeb vlády při naplňování plánů industrializace státu.²⁴¹ Obyvatelům tak bylo odepřeno právo na volný pohyb v rámci země, či na případné sestěhování rodin.²⁴²

Tento stav trval až do počátku Dengových hospodářských reforem. Nově zakládaná exportní průmyslová centra (SEZ) na východě Číny vytvářela rostoucí poptávku po pracovní síle. Tato skutečnost vedla k praktickému odstranění restriktivní funkce hukou co do volného pohybu obyvatelstva a přebytek levné pracovní síly z venkova se po další desítky let staral o

²³⁸ People's Republic of China: 2017 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the People's Republic of China. International Monetary Fund. Country Report No. 17/247, (Aug., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/08/15/People-s-Republic-of-China-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-45170>

²³⁹ CHAN, K. W. The Household Registration System and Migrant Labor in China: Notes on a Debate. Population and Development Review, Vol. 36, No. 2, (Jun., 2010), pp. 357-364. [online]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25699064>, str. 357

²⁴⁰ Na držbu městského hukou byl navázán přístup k sociálním službám.

²⁴¹ CHAN, K. W. The Household Registration ..., str. 358

²⁴² CHAN, K. W. The Chinese Hukou System at 50. Eurasian Geography and Economics, Vol. 50, No. 2, (2009), pp. 197-221. [online]. Dostupné z: <http://courses.washington.edu/chinageo/Chan-Hukou50-EGE2009.pdf>, str. 198

„záračný“ růst čínské ekonomiky. Druhá zásadní funkce systému však zůstala. Přístup k dotované zdravotní péči a dalším sociálním službám a výhodám stále závisel na typu drženého hukou. Samotný typ hukou je pak dodnes dítětem děden po matčině, či otcově typu. Někteří lidé, ač celý život žijí ve městech, mohou disponovat pouze venkovským hukou. Tato situace do jisté míry, i přes dílčí reformy, trvá až do současnosti. Migrace do měst tak ve většině případů nebývá trvalá. Migranti plánují, že se po určité době navrátí do místa trvalého bydliště. Změna hukou z venkovského na městské nemusí být v dnešní době nemožná, ale migranti se často sami nechtějí vzdát venkovského hukou, protože na jeho držbu je navázáno propůjčení práv na zemědělskou půdu v místě trvalého bydliště.

Příloha č. 3: Příklady nevyhovujícího a nedostupného bydlení v Pekingu a Chongqingu

Za éry Mao ZeDonga, po čínsko-sovětské roztržce bylo nařízeno budovat po celé zemi síť protiletectvých podzemních krytů. Jenom v Pekingu tak bylo vybudováno na 20 000 těchto krytů. Po roce 1978 s rozvojem města a přílivem venkovských migrantů začaly být nelegálně využívány k bydlení. Sociální zařízení takovýchto objektů přitom může sdílet i několik desítek lidí. Pro migranty žijící v krytech a dalších podzemních prostorách, které nesplňují hygienické a bezpečnostní podmínky k bydlení, se ujal název „rat tribe“ (krycí kmen). Oficiální statistiky uvádějí, že v takovýchto podmínkách žije jen v Pekingu na 300 000 lidí, převážně pracovních migrantů. Neoficiálně je to však více než milion,²⁴³ což je téměř 5 % nynější populace Pekingu.²⁴⁴ V roce 2010 byl přijat dodatek k zákonu o bydlení, který přebývání v těchto prostorách zakazuje, situace se však zásadně nezměnila. V roce 2015 pak úřady v Pekingu přistoupily k razantnějšímu řešení, kdy bylo více než 120 000 lidí z těchto přístřešků oficiálně vystěhováno.²⁴⁵ Problém nedostupnosti oficiálního bydlení pro migranty (především ve velkoměstech) však zůstává, a tak jim nezbývá než dále nelegálně v těchto prostorách přebývat.

Z průzkumu z municipality Chongqing, která je na rozdíl od Pekingu migrantům více otevřena, vyšlo, že 29 % z celkového počtu 871 dotazovaných z 9 okrsků Chongqingu

²⁴³ DE GRAAF, M. Inside Beijing's „Rat Tribe“: The hidden world of one million migrants that have turned underground bomb shelters into homes to escape sky-high property prices. Daily Mail, (Feb., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2935957/Inside-Beijing-s-Rat-Tribe-hidden-world-1m-migrants-turned-underground-bomb-shelters-homes-escape-sky-high-property-prices.html>

²⁴⁴ Total Population by Urban and Rural Residence (2015), 2-8. China Statistical Yearbook 2016. National Bureau of Statistics of China. [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/index.htm>

²⁴⁵ DAVISON, N. Thousands of Beijings „rat tribe“ underground residents evicted. The Telegraph, (Feb., 2015). [online]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/11405768/Thousands-of-Beijings-rat-tribe-underground-residents-evicted.html>

nedisponuje stálým bydlením, ať již vlastním, či v pronájmu.²⁴⁶ Problémy migrantů s bydlením se tak nesoustřeďují pouze v nejexponovanějších městech na východním pobřeží země.

Příloha č. 4: Stručná historie čínského školství a současný vzdělávací systém

Počátky systému vzdělávání v Číně sahají až do 16. století před naším letopočtem a po mnoho staletí bylo vzdělání výsadou elit. Okolo 5. století př. n. l. došlo k ovlivnění Číny konfuciánským myšlením. Konfucius věřil, že i chudý rolník může povznést učením své myšlení a stát se lepším člověkem. Vzdělání tak bylo postupně rozšiřováno i mezi prostou veřejnost. Za dynastie Han (206 př. n. l. – 220 n. l.) byly ustanoveny první státní zkoušky a systém konfuciánských škol byl rozšířen po celé zemi. Zkoušky byly postaveny na doslovném memorování knih a vydržely prakticky beze změny až do poslední dynastie Qing (1644–1911). Po prohraných opiových válkách v polovině 19. století byl systém reformován a byly do něho přidány předměty přírodních věd, či cizí jazyky. Po pádu dynastie Qing systém kompletně zanikl a byl nahrazen převzatými prvky amerického, japonského a evropského školství. Po nástupu komunistické strany k moci v roce 1949 došlo k další reformaci školství, když byl přijat sovětský model. Byla rušena humanitní a sociální studia a zakládány především průmyslové a stavební obory. V roce 1985 došlo k reformě základního školství, za které převzaly odpovědnost lokální vlády v zemi. O rok později pak byl vydán zákon o povinném vzdělávání, který nastartoval systém devítileté povinné školní docházky, což byl zásadní milník čínského školství.²⁴⁷ Od této chvíle mají všechny čínské děti právo na základní vzdělání a jejich rodiče jsou zodpovědné za její dokončení.

Ač s nástupem komunismu byla snaha o zničení konfuciánského myšlení, v čínském obyvatelstvu dodnes přetrvává touha po vzdělání a vědomí jeho důležitosti pro budoucí uplatnění. To je dobrým základním kamenem budování vzdělané a kreativní pracovní síly.

Čína má v současnosti největší vzdělávací systém na světě co do jeho objemu. Přibližně 260 mil. studentů v zemi využívá na 0,5 mil. školních institucí a více než 15 mil. pedagogů.²⁴⁸ Systém školní docházky je pak nastaven následovně. Do předškolních zařízení nastupují děti ve svých 2 až 3 letech a odcházejí z nich v 6 letech. V současné době tento typ vzdělávání není povinný. Posléze následuje 9 let povinné školní docházky, která je ve většině

²⁴⁶ SU, H.; LONE, T. A.; LI, X. Farmers Willingness to Transform to a Citizen During Urbanization: A Study in Chongqing Province, China. *Journal of Chinese Economics*, Vol. 5, No. 1, 2017, pp. 52-62. [online]. Dostupné z: <http://journals.sfu.ca/nwchp/index.php/journal/article/view/78/78>; str. 58

²⁴⁷ History of Education in China. China Education Center Ltd. [online]. Dostupné z: <https://www.chinaeducer.com/en/chistory.php>

²⁴⁸ Education in China: A Snapshot. OECD, 2016, p. 62. [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf>; str. 9

případů rozdělena na 6 let základní školy a 3 roky nižší střední školy. Po dokončení se studenti mohou rozhodnout již nepovinně, zda nastoupí na vyšší střední školy, které jsou rozděleny do 5 typů zaměřených na všeobecné vzdělání, řemesla či technické vzdělání. Pro úspěšné přijetí je nutné, aby studenti vykonaly společnou veřejnou zkoušku *zhongkao* a dosáhli v ní dostatečného počtu bodů. Pro přijetí na vysokoškolské instituce pak studenti vykonávají zkoušku *gaokao*. Vysokoškolské vzdělání je pak zpravidla rozděleno na 4 roky „bakalářského“ studia, 3 roky navazujícího „magisterského“ studia a následné 3 roky „doktorských“ PhD programů.²⁴⁹

Příloha č. 5: Praktický příklad robotizace v čínské firmě a její důsledky

Příkladem robotizace a automatizace výroby může být firma *Changying Precision Technology Company* z čínského města Dongguan, která se zabývá výrobou mobilních telefonů. Firemní továrna v minulosti pro svou činnost potřebovala 650 zaměstnanců, nyní obsluhu zajišťuje 60 osob a v blízké budoucnosti by tento počet měl klesnout až na 20. Výrobu v továrně nyní zajišťují průmysloví roboti. Přes 90 % pokles zaměstnanosti firma dokázala navýšit produkci o 250 % při současně lepší kvalitě produktů (poruchovost produkce klesla o 80 %).²⁵⁰ Jak říká manažer další čínské firmy, která vyměnila lidskou pracovní sílu za roboty: „Tyto stroje jsou levnější, přesnější a spolehlivější než lidé. Roboti mi nikdy nezničili celou šarži produkce. Těším se, až vyměním další dělníky za roboty.“²⁵¹ Benefity pro vlastníky výrobních kapacit jsou tak jasně dané.

²⁴⁹ Education in China: A Snapshot ..., str. 10-11

²⁵⁰ MIHAI, A. Chinese factory replaces 90 % of human workers with robots. Production rises 250 %, defects drop by 80 %. ZME Science, (Feb., 2017). [online]. Dostupné z: <http://www.zmescience.com/other/economics/china-factory-robots-03022017/>

²⁵¹ BLAND, B. China's robot revolution. Financial Times, (Jun., 2016). [online]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/1dbd8c60-0cc6-11e6-ad80-67655613c2d6>